

ANSER

Skånes Ornitologiska Förening
nr 1 2021

- Ostronfångaren
- Skriftligt • Predikare • Kleptoparasitism
- Viktigt om SkOF:s årsmöte – se sidan 59

Tuff vinter för fåglarna

När detta skrivs en av de första dagarna i februari 2021 håller vintern och kylan på att få ett ordentligt fäste över hela landet och även här i Skåne. Hela landet har nu ett snötäcke och snöbyar är väntade den närmaste tiden samtidigt som sjöar och åar fryser till. Väderprognoserna aviserar ordentlig kyla i flera veckor framåt. Det här innebär stora utmaningar för våra fåglar. Alla fåglar drabbas, men en del arter betydligt mer än andra.

Många fåglar har de senaste vintrarna anpassat sig till att Sydsverige haft milda vintrar och erbjudit hyfsade möjligheter till födosök. De vattenberoende arterna som t.ex. kungsfiskare, vattenrall och rördrom kommer att få stora problem när vattnen fryser till is. Kanske den mest känsliga av dessa som noterats i rätt stora antal under senhösten och förvintern är kungsfiskaren med lyckade övervintringar de senaste tre vintrarna jämsides med goda häckningsresultat.

Många fågelvänner har förstås redan dragit igång fågelmatningar och alla kan hjälpas åt med fågelfrön, talgbollar och äpplen. Fortsätter kylan in i mars och april så fortsatt med matningen. Och den kalla vintern innebär också att fågelskådning och fågelfotografering nu bör ske med stor respekt och gott omdöme.

En liten käpphäst jag har för att öka fågelintresset bland allmänheten är anläggandet av fler sociala anordningar som plattformar, fågeltorn och gömslen på fler platser i Skåne. Dessa innebär också i de flesta fall minskade störningar för våra fåglar, samtidigt som de stimulerar fågelskådandet med bättre möjligheter att komma närmare fåglarna, särskilt för de som inte har de vassaste optiska hjälpmedlen. Här har kommuner och Länsstyrelsen en viktig uppgift att fylla. Här finns också möjligheter för lokalklubbar, vilket flera också har gjort, att tillsammans med kommunerna söka bidrag via LONA (Lokala naturvårdssatsningen) hos Länsstyrelsen.

Vi nåddes under hösten av det märkliga beskedet från Vellinge kommun att Naturum Falsterbo på Strandbaden skulle stängas ner 31 december 2020.

Foto: Bengt Bengtsson.

Så skedde tyvärr också. Det ser därmed dystert ut för Falsterbo Bird Show. Planering för någon form av evenemang pågår, men inget är bestämt i dagsläget.

I detta nummer av *Anser* kommer en längre artikel om Råådalens fågelliv under 50 vintrar. Det är en parallell till genomgången av häckfåglarna i samma område och under samma tidsperiod, som presenterades i *Anser* 2019:4. Detta nummer domineras av arttexter, bl.a. resultatet av inventering av småtärnans häckning 2020 och en rapport om en förmodad ny häckfågel, vitstjärnig blåhake. Andra texter handlar om Malmös fiskmåsar och om trastsångare. Även rapporten om Skånes s.k. rara arter finns med.

Det här året blir *Ansers* 60:e årgång, vilket SkOF kommer att uppmärksamma i ett av de kommande numren under 2021. Det skall också nämnas att de första tolv årgångarna, 1962–1973, gick under namnet *Meddelande från Skånes Ornitologiska Förening*.

Väl mött i fågelmarkerna!

A stylized, handwritten signature in blue ink, consisting of a large, sweeping 'P' and 'M' followed by a horizontal line.

Per-Magnus Åhrén – Ordförande

Innehåll

"Skata" – men ingen kråkfågel

Svartvit ostronfångare

Arne Ohlsson

3

50 års vinterfågelräkning

Råådalen välinventerad

Thomas Alerstam

9

Obsboken med linnepärmar

Skriftligt – minnets framtida krycka

Ulrik Alm

27

Efterlängtd klenod

Krankesjöns säregna predikare

Staffan Bensch

30

Vitstjärnigt i nordväst

Numera fast etablerad

Leif Klintero

47

Kleptoparasitism

Fascinerande skådespel vid Vomsjön

Hans Källander

53

DESSUTOM

Läsvärt

56

Notiser

60

Mini-Anser

64

Fågelkonstnären

66

Program

72

Vardag

75

Referat

77

Upprop

79

Omslagets framsida: Strandskata. Foto: John Larsen.

Akvareller (Tornseglare och nötväcka): Måns Sjöberg.

Omslagets baksida: Ringduva. Foto: P-G Bentz/Sturnus.se.

I *Anser* 2020:4 visade vi en vingpenna från en steglits.

Från vilken fågelart kommer denna fjäder?

Längden är 65 mm.

Svaret får du i nästa nummer av *Anser*.

Ljudlig vårfågel i storkens färger

Upplyftande livlig, talangfull vid födosök
och distinkt tecknad i tre färger
möter vi strandskatan i olika miljöer.
Men kråkfågel är den långt ifrån.

Arne Ohlsson

Fåglars intryck på oss människor tycks variera i det närmast oändliga. Så mycket, från okunnigt och fientligt till insiktsfullt och empatiskt, avgör vår syn på den eller den arten. Några finner vi direkt karismatiska, att de utstrålar positiva vibrationer som ger dem karisma. Det sistnämnda epitetet urholkas förstås om det används ofta men det måtte väl passa in på strandskatan. Och nu är den långt ifrån bara en fågel i havsbrynet eller vid större insjöar. Den torde vara den mest frekventa vadareren på snabba vingar över våra tätorter. Den dyker upp inte bara vid grönområden utan också i industriområden och vid parkeringsplatser.

Man kan gott förundras över vissa val av platser, inte bara för tillfälliga besök utan där de också skrider till häckning. Eller åtminstone försöker frambringa en ny generation. En försommardag fångas min uppmärksamhet av intensivt ropande strandskator nära köpcentret Nova i Lunds utkant. En dunig unge springer på sina små vadarben över parkeringens sterila asfaltyta mot ett (kanske) skyddande

hörn vid Plantagens stora växtbutik. Föräldrarna är upprörda och försöker skydda sin unge så gott de kan, och locka den därifrån. Nog kan platsen förefalla som ett absurt val av häckningslokal, på hårda ytor bland människor och livsfarliga bilar.

Andra strandskator har blivit jordbruksfåglar. Det enkla boet för tre, ibland fyra ägg kan placeras på en torr åker. Musslor finns inte i närheten, men maskar blir då huvudfödan. Kråkor noterar förstås valet av boplats. En lantbrukare utanför Södra Sandby berättar att ett strandskatepar återkommer år efter år och brukar få en unge flygg. När bara en av ungarna återstår kan föräldrarna koncentrera sig på gemensamt försvar och gott ge kråkorna en framgångsrik match. Överlevs uppväxten finns chans till långt strandskateliv. Det är sannolikt få som blir gamla, men åldersrekord i Sverige är 31 år och 10 månader, i Tyskland inte mindre än 43 år och 4 månader.

Strandskatan.
Foto: Hans Falklind/N.

Det har spekulerats om de strandskator som övergett kusten är på väg att "skilja ut sig" – med långtida konsekvenser – från dem som mestadels håller sig vid vattenbrynet. Så kan en art mycket väl splittas till två. Kommer vi i framtiden att ha strandstrandskator och land-strandskator som gått från olika vanor till mer än en population och efterhand hela vägen till mer än en art? Vi ska också betänka att evolutionen kan arbeta avsevärt fortare än vad vi i allmänhet föreställer oss, och att den är aktiv "vid behov".

Så rättframt tecknad är strandskatan i svart och vitt med lång näbb och lämpliga

vadarben i röda nyanser. Så tydlig att upptäcka i de flesta situationer. Men så är den ju namngiven fel på svenska. Som en enkel "utväg" avseende svartvitt tillkom kanske namnet med kråkfågelassociationer. Första gången namnet finns i skrift tycks vara 1786. Om man tillåter sig spekulera över fler tveksamma, opedagogiskt missvisande men möjliga namn: vad sägs om strandstork? Lite mindre ologiskt egentligen, med tanke på likheter på näbb och ben och en hel del förkärlek för våta miljöer. *Strandskade* heter den också hos våra sydvästra grannar. Men ett flertal språk har fastnat för födovallet som namninspi-

På åkermark står daggmask överst på menyn. Foto: Hans Cronert/Skånska Bilder.

ration från att inte minst ostron och musslor dras upp ur gytjans mörker för att i stället hamna i magsäckens mörker: engelska *oystercatcher*, tyska *Austernfischer* och spanska *ostrero*. Men, som sagt, om arten splittas mellan kust och inland lär vi behöva åtminstone ett nytt artnamn!

När musslor plockats upp gäller det att forcera det skyddande skalet. Där inne finns ju en godbit som är näringsrik, ganska mör och benfri. Många av *Anser*s läsare har nog öppnat musslor. Inte är det lätt, inte ens med verktyg, eller hur? De flesta strandskator klarar det på högst 30 sekunder. Inte dåligt alls av en varelse på knappt

45 cm. Skalet är rejält och en kraftig muskel håller det stängt. Men strandskatorna ger sig på uppgiften antingen genom att snabbt kila in näbben i öppningen och sätta "låsmuskeln" ur funktion eller genom att hamra sig genom skalet med kraft, och så är musslans öde beseglat. Ungfåglarna behöver lära sig mycket av tekniken från föräldrarna. En krabba vänds på rygg och tilldelas rejäla hugg i centrala nervsystemet innan skalet angrips. Tycker vi om att äta skaldjur kan vi gott bli avundsjuka på strandskatornas talanger! Maskar i jord och sand lokaliseras med fina nervtrådar i näbben.

Den flygande strandskatan med snabba vingslag över äng, strand eller tätort. Foto: Göran Lenz.

Sverige kan kallas strandskateland. För de kustlevande individerna finns en sträcka som enligt en vanlig uppgift uppgår till cirka 240 mil. Ibland uppges uppemot 270 mil. Hur väl mätt detta är kan man kanske undra, också med tanke på skärgårdarnas tiotusentals öar. Många potentiella häckningsplatser innebär detta men faror och störningsmoment från människoaktiviteter gör att arten sedan 2020 är klassad som nära hotad. Vår skånska kust är människodominerad långt mer än önskvärt ur naturvårdssynpunkt men arten kompenserar genom sin anpassning till torra miljöer. Man kunde önska att fler vadare vore mer flexibla på detta sätt. Christopher Perrins menade i *Fåglar: en modern introduktion till ornitologin* 1974 att det främst är människans många aktiviteter längs kusten som drivit strandskatorna till andra habitat.

En hel del hustak i torftiga industriområden faller strandskateparen i smaken, så länge mat till ungarna kan hämtas på rimligt avstånd. En åker med maskar kan finnas i närheten. Ungarna matas, vilket andra vadare inte gör, och föräldrarna flyger fram och tillbaka, mestadels föga bekymrade över buller, människor, fordon och annan röra på marken. Det bidrar till att våra egna atlasinventeringar (1974–1984 och 2003–2009) kunde redovisa en uppgång av antalet rutor med säker häckning från 96 till 162, eller plus 65 %.

Strandskator finns längs större delen av världens kuster, på sex kontinenter, dock inte i polartrakterna. Men då pratar vi inte om *Haematopus ostralegus*, arten hos oss. Vi förhåller oss till Haematopodidae som har cirka 10 arter (eller färre). *Cirka* är ett viktigt ord här eftersom det är tveksamt vilka som är arter eller raser (underarter). De är alla påfallande lika i storlek (40–50 cm), kroppshållning och näbblängd. Skillnaden är huvudsakligen hur mycket

det svarta i fjäderdräkten är utbrett, och några är helsvarta. Den närmaste av dessa fanns på Kanarieöarna. Tyvärr måste vi skriva "fanns". År 1968 anses vara året då den slutligen inte kunde återfinnas längre. I *Fauna: den stora boken om de vilda djurens liv* (1972) kan man läsa att "Kanarieöarnas enfärgade strandskata tycks numera vara utrotad. Den liknade mycket de vanliga strandskator, som finns utmed de europeiska kusterna, men fjäderdräkten var helt svart och utgjorde därmed ett utmärkt kamouflage i de svarta lavamiljöer, där den uppehöll sig". Samlare tycks ha blivit dess slutliga öde. Av allt att döma var den "bara" en underart, *meadewaldoi*. Senare DNA-undersökningar av museiexemplar indikerar detta.

På Färöarna har strandskatan en stark folklig ställning. Den 14 mars är helgdag för att fira vårens ankomst. Det är den svartvita vadarens uppgift att komma tillbaka med den efterlängtnade årstiden efter vinterns nordatlantiska stormar och regn. Den figurerar på frimärken och mynt och alla tycks känna till den. Där heter den *tjaldur* liksom på isländska, en variant av norska *tjeld*.

Hos oss är den en riktigt tidig vårfågel efter flytt från sydligare delar av Europa. I mars eller ibland i sena februari förmår dess distinkta uppenbarelse i mörkt och ljust med näbben som ett rött utropstecken lyfta hoppet på allvar om en givmildare årstid. Men övervintring kan lyckas längs kusten en mild vinter. Det är korta dagar och långa nätter där gyttja, sand och tång finns för strandskatorna, till det ständiga ljudet av rullande vågors samtal med evigheten som ingen representant för livet kan förstå.

En betydande del av strandskatans karisma ligger i dess röstresurser. Den hörs på långt håll och ofta flyger några individer tillsammans eller jagar varandra

Jämte skärfläckan torde strandskatan vara den vadare som alla lättast känner igen. Anonym vinterdräkt har den inte heller. Och ljudlig är den på långt håll. Foto: Mikael Arinder/Skånska Bilder.

under intensiva *kubi`ck, kubi`ck, kubi`ck*, ibland i vårligt nattmörker. Vingföringen har likheter med ändernas. Nästan som om de önskar uppträda inför publik framför hannarna en ritual av rörelser med bugande huvuden och låter höra vad Lars Jonsson kallar "vokala hamranden, kastanjettklapper och segdragna drillar". Det är riktigt underhållande att bevittna.

I gamla tider hamnade ofta vadare i jägarnas intresse. Äggplockning drabbades den också av. Någon utpräglad jakttradition just mot strandskatan hade vi knappast i Sverige. Som för nästan alla arter infördes inskränkningar i rätten att skjuta dem i små steg, och detta under lång tid. Stegen var ofta så små och försiktiga att de så här långt efteråt kan förefalla närmast patetiska. Men bättre var inte opinionen

för fåglarna. År 1907 kom första framsteget: då fredades strandskatan 1 mars–20 juli så att åtminstone häckningen skulle bli fredligare. Totalt blev det efterhand utökad fredning i sju steg med slutligt jaktförbud från 1968, när den historiska omläggningen av jaktstadgan genomfördes. Som vi kan se hade då 61 år passerat.

Arne Ohlsson
arneohlsson51@gmail.com

Foto: John Larsen.

Vinterfågelräkning i Råådalen under femtio år 1970–2019

Om man gör samma vintervandring i en dalgång femtio år i rad, vilka förändringar och variationer i fågellivet upptäcker man då? Studierna avslöjar både ökande och minskande arter bland landfåglarna. Rovfåglarna har varit stabila i sin förekomst, medan vattenfåglarna ökat när det gäller både antal arter och individer.

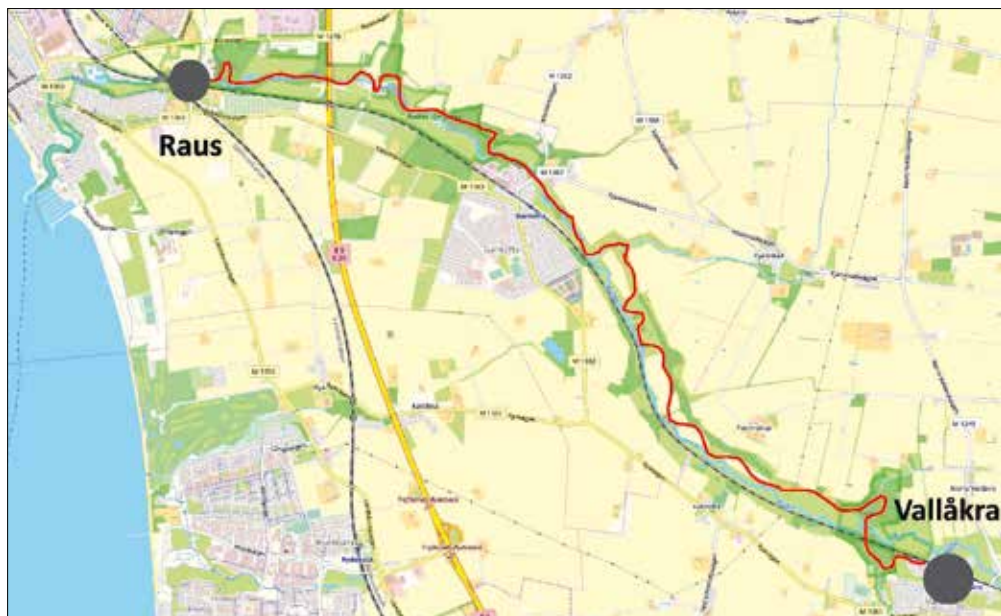
Thomas Alerstam

Slättlandet innanför Landskrona och Helsingborg är idag ett nästan obrutet öppet åkerlandskap, med undantag av Råådalen som skär genom landskapet i sin sträckning från Sireköpinge via Tågarp, Ottarp, Vallåkra, Gantofta och Raus till utloppet i Råå. Dalen bildades vid isens avsmältning för omkring tjugotusen år sedan (Lidmar-Bergström m.fl. 1991, Silvéen 2017). Flödena måste ha varit mäktiga för att skapa denna erosionsdalgång med ett djup på uppåt trettio meter och en bredd på 300–500 meter. Dagens å i dalens botten är bara en rännil i jämförelse med de vattenflöden som skapade dalen. Ändå kan vattnets krafter ännu göra sig påmind under nederbördsrika perioder då översvämningar kan bli omfattande och förvandla dalen till ett litet vattenrike. Linné (1749) kunde inte undgå att lägga märke till dalen under sin färd mellan Landskrona och Bälteberga: "Vallåkra bäck var en liten ström, som gick ifrån Knutstorp hela tre milen, förrän han nedföll i havet vid fiskeläget Rå. Strömmen översvimmade om höst och vår och vid regnväder, så att man då svårigen kunde komma över honom, men när sommaren var torr, blev han mycket liten. Samma ström låg uti en lång dæld av ett par bösseskotts bredd och med höga sidor, vilken dæld följde strömmen långa vägen. Norr om denna ström fick landet ett annat utseende och blev buskigt, då Skåne slätt försvann."

Med sina branta sidor och blöta marker har Råådalen främst använts som slätter- och betesmark, men under de senaste tvåhundra åren har träd- och buskmarker brett ut sig längs slutningarna och i ravinerna kring ån och

dess tillflöden. Detta har gjort Råådalen till en långsträckt oas av beteshagar omväxlande med ridåskogar, buskmark och lövskogsdungar, inte minst av al närmast ån. Fågelrikedomen i denna dalgång, som skiljer sig så markant från den omgivande bördiga Skåneslätten, har imponerat på såväl Mårten Sjöbeck (1920) som Torsten Malmberg (1954).

Det var i denna dalgång som jag började undersöka vinterfågelfaunan för femtio år sedan (från början tillsammans med Anders Winge och sedan under många år med Inga Rudebeck; se nedan). Samtliga fåglar som var knutna till dalen räknades under en årlig vintervandring mellan Vallåkra och Raus (en total vandringssträcka på ungefär 10 km). I denna uppsats redovisar jag de årliga räkningarna från femtio vintrar (1970–2019; under samma period inventerade jag även häckfåglarna vid Borgen som passeras under vintervandringen; se Figur 1 och Alerstam 1985a,b, 2019). Målsättningen med vinterräkningarna var att beskriva vinterfågelfaunan i Råådalen, att följa förändringar med årens gång, att klarlägga hur fågel förekomsten påverkades av hårda och milda vintrar, att undersöka samband i uppträdandet mellan olika arter och att följa övervintringen av invasionsarter. Fältstudierna började ambitiöst under vintern 1969/70 med att jag, förutom att göra en vinterräkning i Råådalen, besökte tre olika skogsområden vid upprepade tillfällen under hela vinterhalvåret (Borgen, Skärålid, Söderåsen; Alerstam 1973) men det blev endast vintervandringen i Råådalen kvar som kunde genomföras årligen framöver. Den-

Figur 1. Vandringsvägen under vinterräkningarna i Rååns dalgång mellan Vallåkra och Raus följde en vindlande bana längs dalgångens åfåra, sluttningar och bäcktillflöden (vägen i rött). Den exakta vägen varierade mellan åren, men total vandringssträcka var ungefär densamma, omkring 10 km (Vallåkra–Gantofta 6,5 km och Gantofta–Raus 3,5 km). Vandringsvägen går i en slinga via lövskogen Borgen (den gröna ytan omedelbart väster om Vallåkra). *Winter birds were recorded annually by walking and counting them along a winding path in the Råån valley (path in red). The valley with its stream, woodlands and meadows is surrounded by a landscape of arable fields and villages.*

na långsiktiga vinterräkning påbörjades innan Svensk Fågeltaxering under Sören Svenssons ledning startade systematiska vinterinventeringar (punkttrutter från och med vintern 1975/76; Green m.fl. 2019a). Som inspirerande förebilder fanns vinterräkningar från bl.a. Kvismaren (Gyllin 1966 och 1967) och Östergötland (Tyler 1968).

Inventeringarna

Den årliga inventeringen genomfördes som en vandring i dalgången mellan Vallåkra och Raus, där alla fåglar som uppehöll sig i dalen och vid dess sluttningar och ridåskogar räknades och antecknades (observationer med handkikare). Överflygande fåglar som passerade utan att visa någon direkt anknytning till dalen, såsom t.ex. kråkfågel, måsfågel och gäss som flög mellan åkermarker norr och söder om dalen, eller sånglärkor som passerade på sträckflykt, räknades däremot inte.

Vandringen gick i en vindlande bana genom

lövskogsdungar, i kanten av ridåskogar, över öppna beteshagar och buskmarker och längs ån, för att samla observationer från omväxlande miljöer i dalen (Figur 1). Alen är dominerande trädslag närmast ån, medan björk, ask, ek, fågelbär och hassel dominerar i dungar och längs sluttningarna. Inslaget av bok är mycket begränsat - främst ett par små bestånd nedanför Kvistofta och en mindre bokdunge vid Raus. Bestånd av alm fanns förr vid Borgen och raviner öster om Gantofta, men dessa har försvunnit på grund av almsjukan och ersatts av uppväxande björk och ask. Smärre rester av granplantering samt enstaka utspridda granar finns på några få platser. Buskmark med nypon och hagtorn täcker en del av betessluttningarna.

Omständigheterna för vandringen och miljön i dalen har ändrats en del under den långa inventeringsperioden. De första åren fanns inga bra stigar att följa men detta ändrades snart på sträckan Gantofta-Raus där det numera finns iordningsställda stigar på båda sidor av ån, och

här möter man idag många flanörer, motionärer och hundägare. Sträckan Vallåkra–Gantofta är betydligt mindre iordningsställd och här råder fortfarande friare vandringssmöggheter, dock med en del knepiga passager vid sumphål och taggtrådsstängsel. Värdefulla våtmarker och dammar har under årens lopp anlagts av Helsingborgs stad i anslutning till ån, till gagn för natur- och miljövården.

Vandringen hade alltså som syfte att räkna ett stickprov av dalens fåglar som kunde vara jämförbart mellan olika år. Den exakta vandringssvågen har varierat mellan olika år, men blandningen av olika miljöer som passerats och räknats har ändå varit likartad. Den normala vandringss- och inventeringstiden har varit 4–5,5 timmar (därtill en eller två pauser på 0,5–1 timme). Under de sista tio åren delades vandringen upp på två dagar (nära efter varandra), en dag för sträckan Vallåkra–Gantofta och en dag för sträckan Gantofta–Raus, detta för att jag ville lägga en del tid på fotografering under vandringen. Den sammanlagda vandringstiden ökade under dessa år till 5,5–7,5 timmar på grund av de dröjsmål som fotograferandet orsakade. Jag bedömer dock att uppmärksamheten som ägnades åt räknandet var ungefär detsamma som under åren då vandringen genomfördes under en dag. Uppdelning av vintervandringen på två dagar skedde även 1986, då inventeringen fick avbrytas på grund av intensivt blötsnöfall, och räkningarna på den återstående sträckan genomfördes i bättre väder några dagar senare.

Vintervandringen genomfördes under de sju första åren tillsammans med Anders Winge (1970–76) och under tjugo år tillsammans med Inga Rudebeck (1979–84, 1986–97, 1999–2000). De övriga åren var jag ensam observatör. Även om inventering med två observatörer troligen varit något effektivare än med en ensam observatör, så bedömer jag ändå räkningsresultaten som jämförbara. Detta eftersom de två observatörerna hela tiden vandrade ihop och gemensamt observerade och räknade fåglarna på ett likartat sätt som när räkningarna genomfördes av en observatör. Tidigaste och senaste datum för vandringarna var 4 januari respektive 14 februari, med mediandatum den 27 januari (grundat på 61 inventeringsdagar,

med uppdelade vandringar under elva år inräknade). En koncentration till slutet av januari var tydlig eftersom 80 % av alla vandringar inföll under perioden 13 januari–5 februari.

Vinterväder

Vandringssdagarna valdes för att få så bra inventeringsväder som möjligt (ingen nederbörd och svaga vindar), men några få räkningar har försvårats av tilltagande dimma och i ett fall av häftigt blötsnöfall, som ledde till att inventeringen av den sträckan fick göras om (se ovan). Väderförhållandena under de årliga vandringarna har växlat mellan sträng kyla (nedåt tio minusgrader) och blidväder (med upp till sex plusgrader). Temperaturen har varit på minussidan under 19 av de femtio inventeringarna. Under 14 av dem har marken varit snötäckt (5–30 cm snötäcke). Det är framför allt tre vintrar (1982, 1987 och 2010) som det varit mycket snö (mer än 2 dm) och vandringen präglades då av mycket pulsande genom snödrivor. Under 13 inventeringar har ån och våtmarker varit till stor del frusna (dock öppet vatten där det strömmat som mest). Den vanligaste situationen har varit barmark (36 inventeringar) med ån i huvudsak isfri eller frusen bara i kanten. Under vintrar då mildväder kombinerats med riklig nederbörd har det blivit rejäla översvämningar i dalen (8 vandringar) vilket gjort vandringen mera mödosam genom blöta och leriga marker.

Som ett mått på vinterns stränghet har jag beräknat medelvärdet av månadsmedeltemperaturerna i Helsingborg för december och januari (SMHI arkiv; uppgifter saknades för vinternarna 1992 och 1993, då jag istället använde temperaturvärden från Lund, vilka är mycket lika dem från Helsingborg).

RESULTAT OCH DISKUSSION

Sammanlagt räknades 36 611 fåglar av 85 arter i Råådalens under de femtio vintervandringarna. Detta motsvarar ett genomsnitt på 732 inräknade fåglar per inventering (Appendix). Jag har summerat resultaten för tre olika huvudgrupper av fåglar – landfåglar (56 arter), rovfåglar (12 arter) och sim/vattenfåglar (17 arter) – i Tabell 1, 2 och 3. För fullständighetens skull har jag även tagit med en tabell över observerade däggdjur (Tabell 4) som dock endast gäller för

Tabell 1. Antalet landfåglar som räknats under femtio års vinterinventeringar 1970–2019 i Råådalen (se Tabell 2 & 3 för rovfåglar respektive sim/vattenfåglar). I tabellen visas antal år som arten observerats, medelantal för femtio inventeringar, maxantal samt totalsumma för femtio inventeringar. Tendens till ökning eller minskning (för arter som observerats > 10 vintrar) visas genom Spearman rank korrelation (Rs), där statistisk signifikans anges som *** (p < 0.001), ** (p < 0.01) och * (p < 0.05). Arterna är ordnade efter antal år (första sifferkolumnen) i första hand och medelantal i andra hand. Grön färg markerar ökande arter och röd färg minskande arter (trender med statistisk signifikans).

Number of terrestrial birds during fifty years of winter censuses 1970-2019 in the Råån valley (see Table 2 and 3 for raptors and water birds, respectively). The six columns show (1) number of years observed, (2) average number during fifty years, (3) maximum number, (4) total number during fifty censuses, (5) Spearman rank correlation coefficient (Rs; for species observed > 10 years) and (6) statistical significance. The 56 species are listed according to, firstly, number of years observed and, secondly, average number. Green and red colours indicate increasing and decreasing trends, respectively.

Art	Antal år	medel	max	summa	Rank korr	sign
Blåmes <i>Cyanistes caeruleus</i>	50	72.9	191	3647	0.43	***
Talgoxe <i>Parus major</i>	50	63.9	150	3196	0.04	
Nötväcka <i>Sitta europaea</i>	50	11.1	27	556	0.32	*
Koltrast <i>Turdus merula</i>	49	33.3	113	1664	0.11	
Gärdsmyg <i>Troglodytes troglodytes</i>	49	9.1	30	454	-0.04	
Skata <i>Pica pica</i>	49	8.3	33	414	-0.34	*
Trädskrypare <i>Certhia familiaris</i>	49	5.3	12	264	-0.10	
St.hackspett <i>Dendrocopos major</i>	47	3.3	12	163	0.23	
Kråka <i>Corvus cornix</i>	45	12.5	43	623	-0.06	
Grönsiska <i>Spinus spinus</i>	44	137.0	810	6852	-0.13	
Grönfink <i>Chloris chloris</i>	44	13.3	75	667	0.17	
Entita <i>Poecile palustris</i>	43	5.9	20	293	-0.81	***
Domherre <i>Pyrrhula pyrrhula</i>	42	9.7	77	484	-0.38	**
Rödhake <i>Erithacus rubecula</i>	41	3.4	20	171	0.38	**
Björktrast <i>Turdus pilaris</i>	39	27.0	291	1350	0.08	
Fasan <i>Phasianus colchicus</i>	38	4.1	25	203	-0.38	**
Ringduva <i>Columba palumbus</i>	36	60.4	581	3022	0.34	*
Bofink <i>Fringilla coelebs</i>	36	10.4	126	520	0.34	*
Häger <i>Ardea cinerea</i>	34	2.3	14	116	0.43	**
Gulspurv <i>Emberiza citrinella</i>	30	16.8	105	839	0.24	
Strömstare <i>Cinclus cinclus</i>	29	1.4	6	71	-0.30	*
Korp <i>Corvus corax</i>	28	1.5	11	73	0.47	***
Kaja <i>Corvus monedula</i>	24	16.4	400	821	-0.14	
Pilfink <i>Passer montanus</i>	21	6.0	60	301	-0.16	
Kungsfågel <i>Regulus regulus</i>	20	1.0	9	48	0.38	**
Nötskrika <i>Garrulus glandarius</i>	18	2.2	25	112	-0.44	***
Steglits <i>Carduelis carduelis</i>	18	1.9	19	97	-0.17	
Spillkråka <i>Dryocopus martius</i>	18	0.4	3	21	0.42	**
Gråsiska <i>Acanthis flammea</i>	17	23.0	578	1148	-0.25	
Bergfink <i>Fringilla montifringilla</i>	16	32.7	1153	1633	0.01	
Stjärtmes <i>Aegithalos caudatus</i>	12	2.0	16	99	0.61	***
Morkulla <i>Scolopax rusticola</i>	8	0.2	2	10		
Rödvingetrast <i>Turdus iliacus</i>	7	0.6	13	29		
Varfågel <i>Lanius excubitor</i>	7	0.1	1	7		
Råka <i>Corvus frugilegus</i>	6	0.8	20	42		
M. hackspett <i>Dendrocopos minor</i>	6	0.1	1	6		
Gråspurv <i>Passer domesticus</i>	5	0.6	12	28		
Stenknäck <i>Coccothraustes coccothraustes</i>	5	0.2	5	11		
Ångsfiplärka <i>Anthus pratensis</i>	4	0.5	11	26		
Turkduva <i>Streptopelia decaocto</i>	4	0.2	5	9		
Sidensvans <i>Bombicilla garrulus</i>	3	5.1	235	255		
Vinterhämling <i>Linaria flavirostris</i>	3	0.7	15	34		
Järnsparv <i>Prunella modularis</i>	3	0.2	5	10		
Kungsfiskare <i>Alcedo atthis</i>	3	0.1	2	4		
Sånglärka <i>Alauda arvensis</i>	2	0.2	5	9		
Taltrast <i>Turdus philomelos</i>	2	0.1	3	4		
Rapphöna <i>Perdix perdix</i>	1	0.2	12	12		
Svartmes <i>Periparus ater</i>	1	0.1	5	5		
Gröngöling <i>Picus viridis</i>	1	0.0	2	2		
Dubbeltrast <i>Turdus viscivorus</i>	1	0.0	2	2		
Mindre korsnäbb <i>Loxia curvirostra</i>	1	0.0	2	2		

Tabell 1. – Forts.

Art	Antal år	medel	max	summa	Rank korr	sign
Enkelbeckasin <i>Gallinago gallinago</i>	1	0.0	1	1		
Forsärla <i>Motacilla cinerea</i>	1	0.0	1	1		
Hämpling <i>Linaria cannabina</i>	1	0.0	1	1		
Snösparv <i>Plectrophenax nivalis</i>	1	0.0	1	1		
Sävsparv <i>Emberiza schoeniclus</i>	1	0.0	1	1		
Alla arter (n=56)		608.7	2742	30434	0.14	
Arter/inv		23.3	32		0.19	

36 år, från 1984 och framåt (jag försummade att anteckna daggdjuren under de första fjorton åren). I dessa tabeller redovisas för varje art antalet år som de observerats (max femtio) samt antal räknade individer (årligt medelvärde, högsta årsvärde samt totalantal under alla inventeringar). Dessutom anges om arten visat tendens till ökning eller minskning under den femtioåriga perioden (detta testat genom rankkorrelation för arter som anträffats under fler än tio år). I texterna till Figur 4–9 anges rankkorrelationskoefficienten (Spearman) som R_s och den linjära korrelationskoefficienten (Pearson) som r .

Sammanfattning och talrikhet

Sammanfattningen av olika fågelkategorier (Figur 2) visar att fröätande finkar och sparvar

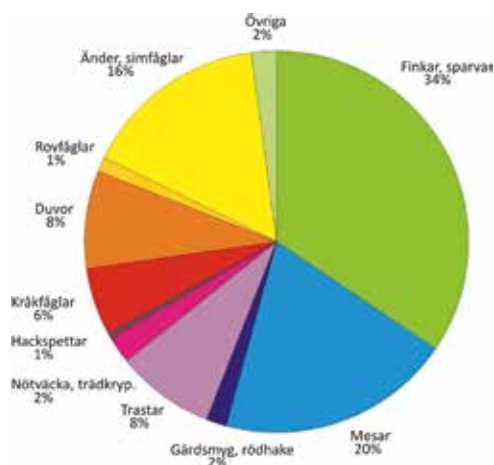
står för den största andelen räknade vinterfåglar i Råådalen. Grönsiskan är den art som hamnar överst på tio-i-topp listan (Figur 3), men även andra fröätare såsom bergfink, gråsiska och gulspurv finns med på denna lista. Främsta anledningen till grönsiskans talrikhet är säkerligen den rika förekomsten av al i Råådalen. Alfrön är nämligen grönsiskornas främsta vinterföda. Mesarna (främst blåmes och talgoxe), som äter såväl frön som insekter, är en annan framträdande fågelgrupp i dalen (Figur 2 & 3). Den rika förekomsten av al gynnar inte bara grönsiskan (och gråsiskan) utan även blåmesen, som man ibland kan se i flockar om tiotals individer eller flera klängande i alträdens kottar (ibland i nära kontakt med siskflockar). Tredje talrikaste grupp är änder/simfåglar där gräsanden dominerar starkt.

Tabell 2. Antalet rovfåglar som räknats under femtio års vinterinventeringar 1970–2019 i Råådalen (se Tabell 1 & 3 för landfåglar respektive sim/vattenfåglar). Tendens till ökning eller minskning (för arter som observerats > 10 vintrar) visas genom Spearman rank korrelation (R_s). Tendenserna är svaga och utan statistisk signifikans. *Number of raptors during fifty years of winter censuses 1970-2019 in the Råån valley (see Table 1 and 3 for terrestrial and water birds, respectively). The columns show (1) number of years observed, (2) average number during fifty years, (3) maximum number, (4) total number during fifty censuses, (5) Spearman rank correlation coefficient (R_s ; for species observed > 10 years). Trends are weak and not statistically significant.*

Art	Antal år	medel	max	summa	Rank korr
Ormvråk <i>Buteo buteo</i>	49	6.1	21	304	0.11
Sparvhök <i>Accipiter nisus</i>	35	1.4	7	69	-0.04
Duvhök <i>Accipiter gentilis</i>	20	0.4	2	21	-0.03
Fjällvråk <i>Buteo lagopus</i>	13	0.5	5	25	-0.12
Tornfalk <i>Falco tinnunculus</i>	12	0.4	4	19	0.00
Havsörn <i>Haliaeetus albicilla</i>	3	0.1	2	4	
Glada <i>Milvus milvus</i>	3	0.1	2	4	
Kungsörn <i>Aquila chrysaetos</i>	2	0.1	2	3	
Blå kärrhök <i>Circus cyaneus</i>	2	0.0	1	2	
Pilgrimsfalk <i>Falco peregrinus</i>	1	0.0	1	1	
Sparvuggla <i>Glaucidium passerinum</i>	1	0.0	1	1	
Kattuggla <i>Strix aluco</i>	1	0.0	1	1	
Alla arter (n=12)		9.1	31	454	0.04
Arter/inv		2.8	5		0.04

Tabell 3. Antalet sim-/vattenfåglar som räknats under femtio års vinterinventeringar 1970–2019 i Råådalen (se Tabell 1 & 2 för landfåglar respektive rovfåglar). Tendens till ökning eller minskning (för arter som observerats > 10 vintrar) visas genom Spearman rank korrelation, där statistisk signifikans anges som *** ($p < 0.001$), ** ($p < 0.01$) och * ($p < 0.05$). Grön färg markerar ökande arter och röd färg minskande arter (trender med statistisk signifikans). *Number of water birds during fifty years of winter censuses 1970-2019 in the Råån valley (see Table 1 and 3 for terrestrial birds and raptors, respectively). The six columns show (1) number of years observed, (2) average number during fifty years, (3) maximum number, (4) total number during fifty censuses, (5) Spearman rank correlation coefficient (Rs; for species observed > 10 years) and (6) statistical significance. Green and red colours indicated increasing and decreasing trends, respectively.*

Art	Antal år	medel	max	summa	Rank korr	sign
Gräsand <i>Anas platyrhynchos</i>	47	104.1	462	5205	0.78	***
Storskrake <i>Mergus merganser</i>	16	1.1	10	56	0.61	***
Knipa <i>Bucephala clangula</i>	16	0.6	6	31	0.23	
Storskarv <i>Phalacrocorax carbo</i>	14	0.9	9	45	0.72	***
Smådopping <i>Tachybaptus ruficollis</i>	8	0.3	4	15		
Bläsand <i>Anas penelope</i>	7	1.6	33	82		
Vigg <i>Aythya fuligula</i>	6	1.0	20	48		
Knölsvan <i>Cygnus olor</i>	6	0.2	3	10		
Rörhöna <i>Gallinula chloropus</i>	5	0.1	2	6		
Sångsvan <i>Cygnus cygnus</i>	4	0.2	4	8		
Kanadagås <i>Branta canadensis</i>	2	4.0	200	201		
Sothöna <i>Fulica atra</i>	2	0.0	1	2		
Mandarinand <i>Aix galericulata</i>	1	0.1	6	6		
Brunand <i>Aythya ferina</i>	1	0.1	5	5		
Snatterand <i>Anas strepera</i>	1	0.0	1	1		
Kricka <i>Anas crecca</i>	1	0.0	1	1		
Havstrut <i>Larus marinus</i>	1	0.0	1	1		
Alla arter (n=17)		114.5	497	5723	0.78	***
Arter/inv		2.8	8		0.60	***

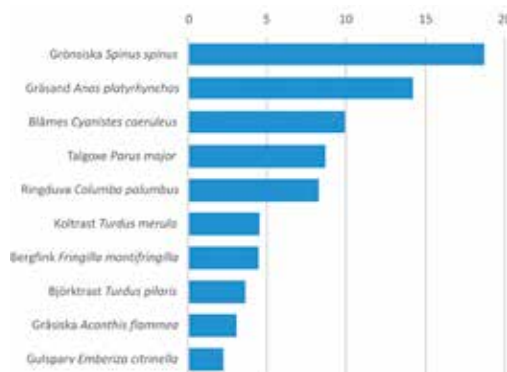
Figur 2. Sammansättning av olika fågelkategorier under vintern i Råådalen, baserat på totalt räknade fåglar under femtio års vintervandringar 1970–2019. *Composition of the winter avifauna in the Råån valley, based on total number of birds counted during fifty years of annual winter censuses 1970–2019 (36 611 birds in total). Bird groups in clockwise order: finches/sparrows, tits, wren/robin, thrushes, nuthatch/treecreeper, woodpeckers, corvids, pigeons, raptors, waterbirds, others.*

Ökande och minskande arter

Landfåglar

Bland de 56 arterna landfåglar är det 31 arter som observerats under fler än tio inventeringar, och bland dessa finns tio arter som visar tendens till ökning och sex arter som visar tendens att minska under inventeringsperioden (Tabell 1). Tydligaste ökningen står stjärtmesen och korpen för (Figur 4).

I stjärtmesens och korpens fall ser det ut som de båda arterna invandrade till Råådalen under 1990- respektive 1980-talen (Figur 4). Detta stämmer väl för korpens del. Den gjorde sin storartade återkomst och spridning över Sverige under andra halvan av 1900-talet, efter att ha varit nere på mycket utglesade beståndsnivåer, som ödemarksfågel, under första halvan av seklet (Bergengren 2015). I Skåne häckade kring 1950 endast ett fåtal par i de nordligaste skogstrakterna (Weibull 1979). I samband med den första skånska atlasinventeringen uppskattades det skånska beståndet ha ökat till 200 par 1984. Expansionen fortsatte till nästa atlasinventering då beståndet 2009 beräknade

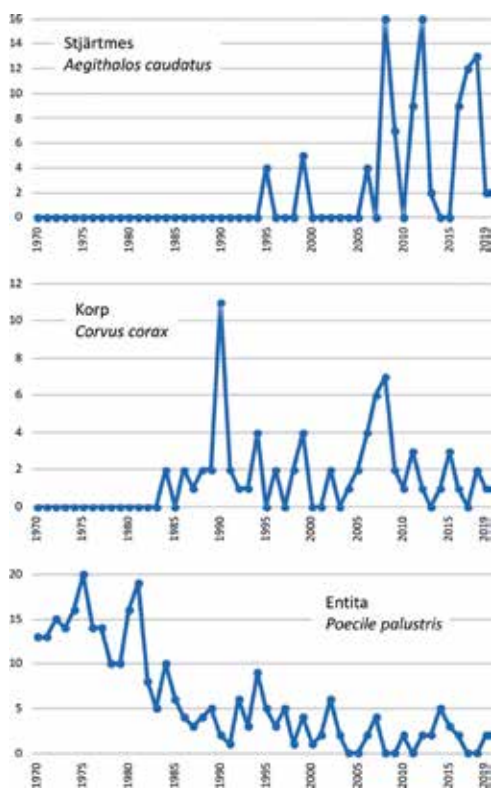
Figur 3. De tio talrikaste arterna bland vinterfåglar i Råå-dalen. Staplarna visar andelen (%) i relation till totalantalet fåglar under femtio års räkningar.

The ten most numerous species among the winter birds in the Råå valley. Bars show the proportion (%) in relation to the total sum of birds counted during fifty years.

ha nått 800 par (Bengtsson och Green 2013). Atlas-resultaten visade hur korpen mellan 80- och 00-talen spred sig från Skånes skogstrakter ut över det öppna slättlandskapet. Det var då, i mitten av 1980-talet, som den gjorde sitt intåg till Råå-dalen (Figur 4). Numera finns häckande par längs hela dalens sträckning. Korporna visar en tydlig förkärlek att patrullflyga över dalen och dess sluttningar, och dess skorrande och klongande läten skänker idag en omistlig stämning till vandrarna i dalen.

När det gäller stjärtmesens spridning i Råå-dalen är bilden mera komplicerad. Arten visade en viss ökning i utbredning mellan de två skånska atlasinventeringarna 1974–84 och 2003–2008 (Bengtsson och Green 2013). Spridningen i Råå-dalen från 1995 och framåt (Figur 4; häckning konstaterades även några av åren i Borgen; Alerstam 2019) har troligen anknytning till denna ökande utbredning. Man kan tänka sig att förbuskning och igenväxning av skogsdungar i Råå-dalen gynnat artens förekomst där. Intressant är att individer av både nordisk och kontinental typ numera finns att se i dalens vinterflockar.

De övriga arterna med ökande tendens i Råå-dalen är blåmes, häger, spillkråka, rödhake, kungsfågel, ringduva, bofink och nötväcka (Tabell 1). Flera av dessa ökningar finns också belagda i Svensk Fågeltaxerings övervakningsprogram med vinterpunktrutter (sedan 1975), t.ex. för blåmes, häger, rödhake, ringduva och nötväcka (Green m.fl. 2019a). Man misstänker gärna att mildare vintrar är en viktig orsak till de ökande vinterbestånden av dessa arter. Även om medeltemperaturen i det lokala

Figur 4. Årligt antal räknade individer under vintern i Rååns dalgång under femtio år 1970–2019. Diagram för två ökande arter av landfåglar, stjärtmes ($R_s = +0,61$ ***) och korp ($R_s = +0,47$ ***), och en minskande art, entita ($R_s = -0,81$ ***). Se Tabell 1.

Annual number of individuals counted during the winter in the Råå valley during fifty years 1970–2019. Diagrams for two increasing species of land birds, long-tailed tit ($R_s = +0,61$ ***) and raven ($R_s = +0,47$ ***), and one declining species, the marsh tit ($R_s = -0,81$ ***). See Table 1.

området kring Helsingborg inte visat någon signifikant ökning (se nedan om temperatur-effekter) så visar vintertemperaturen över hela Götaland och Svealand en tydligare tendens till ökning (Green m.fl. 2019b).

Förvånande nog rapporterar Svensk Fågel-taxering en minskande vinterförekomst av kungsfågel, i kontrast till den positiva tendensen i Råådalen. Men då skall man komma ihåg att det endast är mycket få kungsfåglar som övervintrar i lövskogsmarker, som i Råådalen. Arten är till alldeles övervägande del knuten till barrskogsmiljöer. Därför har jag blivit förvånad varje gång jag träffat på någon eller några få kungsfåglar i de kala lövträden och buskarna i Råådalen och undrat hur de klarar vintern i denna utsatta miljö. Den ökande tendensen antyder att de klarar sig om inte vintrarna blir alltför svåra, och kanske kan antalet kungsfåglar som övervintrar i lövskogsområden fortsätta att stiga om vintrarna blir mildare i framtiden.

Sex arter visar tendenser till minskande vinterförekomst i Råådalen. Allra tydligast är detta för entitan (Figur 4), men även nötskrika, domherre, fasan, skata och strömstare visar vi-

kande antal (Tabell 1). I entitans fall inträffade en dramatisk minskning under 1980-talet, då antalen föll från 10-20 entitor vid varje vinterinventering till att antalet började närma sig noll. I mina anteckningar från 1990, då endast två entitor räknades, var jag djupt bekymrad över vad som höll på att hända – jag fruktade att arten var på väg att helt försvinna. Även Svensk Fågeltaxering visade en negativ populationsutveckling under 1980-talet för entitan (Green m.fl. 2019a) men inte alls så dramatiskt som den lokala utvecklingen i Råådalen. Mina farhågor om entitans snara försvinnande från Råådalen besannades tack och lov inte, men den har under de senaste trettio åren fört en tynande tillvaro med endast 0-5 fåglar observerade under vintervandringarna (och med sju nollår under de senaste sexton åren). Att beståndet fortsätter att svikta visas även av häckningsinventeringarna i Borgen (Alerstam 2019), och fortfarande fruktar jag för entitans framtid i Råådalen. Den senaste atlasinventeringen i Skåne visar på utglesade bestånd och krympande utbredning (Bengtsson och Green 2013). Vad kan vara orsaken till denna alarme-

Entitan för numera en tynande tillvaro i Råådalen. Foto: P-G Bentz/Sturnus.se.

rande situation för entitan, samtidigt som t.ex. stjärtmes, blåmes och nötväcka stärker sin vinterförekomst i Råådalen?

De minskande arterna i Råådalen visar sig vara på nedgång även över vidare regioner av Sverige enligt Svensk Fågeltaxering (Green m.fl. 2019). Detta betyder att lokala faktorer knutna till Råådalen knappast kan vara främsta orsakerna till nedgångarna. Strömstaren är dock ett undantag i detta sammanhang. Den visar stabil vinterförekomst i Sverige som helhet (Green m.fl. 2019a) men minskande tendens vid Råån. Man kan spekulera att mildare vintrar gör det möjligt för flera strömstare att övervintra norr om Skåne och att de därför allt mera sällan dyker upp vid de skånska åarna (endast under de hårdaste vintrarna; se nedan om temperatur-effekter). Man kan också vara oroad för mera lokala förklaringar till strömstarens nedåtgående tendens – att avrinningen från det intensifierade jordbruket ökar belastningen av föroreningar i de skånska åarna och bäckarna och gör dem mindre lämpliga för strömstarna.

Rovfåglar

Det är framför allt fem arter av rovfåglar som är regelbundna om vintern i Råådalen (Tabell 2). Vanligast är ormråken som ses varje vinter (endast en vinter utan observation) och oftast ses också sparvhöken. Även duvhöken ses ganska ofta och bjuder ibland på upplevelser utöver det vanliga i sina jakter efter duvor eller gräsänder. Fjällvråk och tornfalk övervintrar också regelbundet i dalen, även om det kan vara luckor på flera år mellan deras uppträdande. Då och då dyker det upp glada, havsörn, kungsörn, blå kärrhök eller andra arter (Tabell 2).

Rovfågelförekomsten verkar vara mycket stabil – det finns inga tydliga tendenser till ökning eller minskning för någon art. Detta är särskilt förvånande när man tänker på gladan och dess expansion i antal och utbredning i Skåne under de senaste decennierna (Bengtsson 2009, Bengtsson och Green 2013). Gladan observerades första gången 2003 under intervandringarna i Råådalen, och har därefter noterats ytterligare ett par vintrar men utan att vara årligen närvarande som man skulle förväntat sig. Orsaken är troligen att den västliga de-

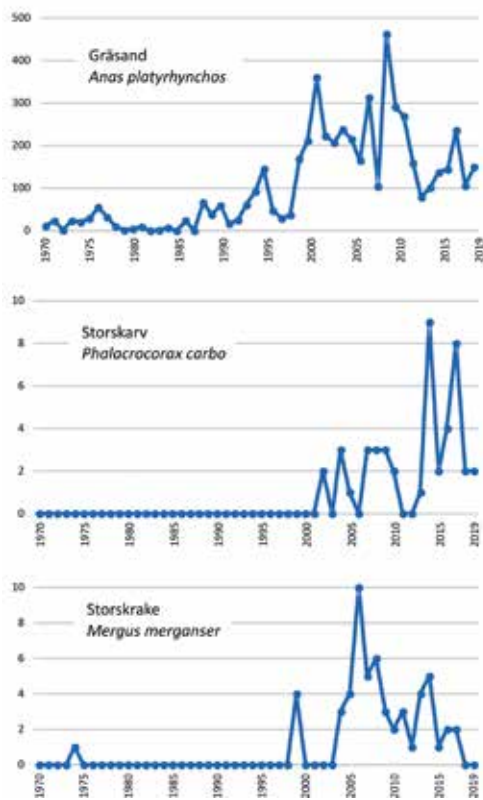
len av Råådalen inte är så attraktiv för gladorna som omkringliggande åkermarker och som Råådalen längre österut - vid Bälteberga, Ottarp och Sireköpinge. Här häckar numera flera par av glador och hit samlas under höst och vinter glador, tidvis flera tiotals, till gemensamma övernattningsplatser. I dessa östligare delar av Råådalen har således gladorna etablerat sig med besked under de senaste 15–20 åren, men till dalstråket väster om Vallåkra är det inte så ofta som gladorna utsträcker sina patrullerande flygningar. Förekomsten av örn skiljer sig också på liknande sätt mellan olika delar av Råådalen. Havs- och kungsörn ser man mycket mera regelbundet kring Ottarp och Sireköpinge än väster om Vallåkra, där ostörda områden minskar ju närmare Helsingborg man kommer.

En art som ekologiskt sett borde räknas till rovfågeln är varfågeln, som ibland håller vinterrevir i Råådalen (Tabell 1). Varfågeln har observerats under sju intervandringar, såväl under inventeringsperiodens början (1976, 1977), mitt (1989, 1993) som dess senare del (2015, 2016, 2019).

Pilgrimsfalken har etablerat sig i Västskåne senaste decenniet men inte observerats under intervandringarna förrän det sista året. Falken dök mot en ensamt flygande gräsand, som räddade sig genom att, vilt kväkande, kasta sig huvudstupa genom alskogen mot ån, som den nådde med ett ljudligt plums, samtidigt som falken avbröt dykningen och hämtade upp strax ovanför trädkropparna.

Sim-/vattenfåglar

Simfågeln är på tydlig frammarsch i Råådalen, såväl i antal individer som i antal arter (Tabell 3). Helt dominerade är gräsanden som ökat tiofaldigt om man jämför de två senaste decennierna med de tre föregående (Figur 5). Gräsanden har gynnats av de nyanlagda våtmarkerna i Råådalen. Jaktvård med utsättning och matning har säkert också bidragit till ökningen (samtidigt som jaktvårdsinsatserna för fasan och rapphöna har minskat kraftigt). Storskarven invaderade Råån efter millennieskiftet och även storskraken har ökat markant. I motsats till skarven verkar dock storskraken falla tillbaka mot låga antal under de allra senaste åren (Figur 5). Dammen vid Görarp är bästa

Figur 5. Årligt antal räknade individer under vintern i Rååns dalgång under femtio år 1970–2019. Diagram för tre ökande arter av sim/vattenfåglar, gräsand ($R_s = +0,78 ***$), storskarv ($R_s = +0,72 ***$) och storskrake ($R_s = +0,61 ***$). Se Tabell 3.

Annual number of individuals counted during the winter in the Råån valley during fifty years 1970–2019. Diagrams for three increasing species of water birds, mallard ($R_s = +0,78 ***$), cormorant ($R_s = +0,72 ***$) and goosander ($R_s = +0,61 ***$). See Table 3.

lokalen för simfåglar (när den inte är frusen) även om gräsänder, skarvar och knipor också förekommer utspridda längs hela åsträckningen. I Görarpsdammen har bläsanden och smådoppingen ökat under de allra senaste åren (Appendix 1). Dessförinnan saknades bläsanden helt, och smådoppingen observerades i åns isvakar endast under några enstaka vintrar.

Råån är en liten å med begränsade våtmarker och har därmed bara marginell betydelse för de flesta simfåglar. Det är bara gräsanden som visar antal på flera hundra individer (Tabell 3, Figur 5). Därtill finns en tillfällig obser-

vation av ett par hundra kanadagäss (Tabell 3). Kanadagäss i tusental söker under vintern sin föda på åkermarkerna kring Råådalen och flyger till den närbelägna Öresundskusten för att övernatta. Normalt visar de ingen anknytning till själva Råådalen och de överflygande gässen räknas därför inte vid vintervandringarna. Åkermark lämplig för betande gäss saknas i Råådalen med ett undantag – en större åker sträcker sig nedför en flackare dalslutning nära Gantofta. Här betade en flock kanadagäss den snörika vintern 2010 och satte därmed sitt spår i protokollet (Tabell 3).

En intressant observation var den flock med sex mandarinänder (tre par) som 2003 låg i ån vid Raus kyrka, tidvis ihop med gräsänder. Det var flera minusgrader och ån var delvis istäckt. Mandarinändernas exotiska skönhet och livlighet gjorde mig begeistrad. Den lilla flocken höll ihop även om den parvisa uppdelningen var tydlig. De visade tendenser till spelbeteende, lät höra ett lustigt snabbt nasalt läte, och de flög fint som små knipor. Inför deras till synes hemtama uppträdande i åns isvakar var det lätt att tänka sig att förvildade mandarinänder kanske i en snar framtid skulle kunna etablera frihäckande bestånd i vår natur, såsom arten gjort i England. Någon ytterligare observation har jag dock inte gjort vid Råån, så det verkar dröja med mandarinandens spridning.

Däggdjur

Sju arter däggdjur har bokförts (sorkar och möss utelämnade) med fältharen och rådjuret som dominerande. Rådjuret visar tendens till ökning, medan kaninen varit borta sedan 2006 (Tabell 4, Appendix).

Betydelsen av vinterns stränghet

Den genomsnittliga vintertemperaturen (under december och januari) vid Helsingborg varierade mellan $-2,9^{\circ}\text{C}$ och $+5,3^{\circ}\text{C}$, med ett totalmedelvärde av $+1,4^{\circ}\text{C}$ under de femtio åren. Tolv av vintrarna (24 %) kan betraktas som ganska stränga med minusgrader i genomsnitt, medan de flesta vintrarna (38 st.) visade en genomsnittstemperatur på plussidan (Figur 6).

Det är förvånande att vintertemperaturen vid Helsingborg inte visar någon tydlig tendens till ökning under femtioårsperioden (korre-

Tabell 4. Antalet däggdjur som räknats under vinterinventeringar 1984–2019 (36 år) i Råådalen (se Tabell 1–3 för förklaringar).

Number of larger mammals during 36 years of winter censuses 1984–2019 in the Råån valley (see Table 1–3 for explanation). The six columns show (1) number of years observed, (2) average number during fifty years, (3) maximum number, (4) total number during fifty censuses, (5) Spearman rank correlation coefficient (R_s ; for species observed >10 years) and (6) statistical significance.

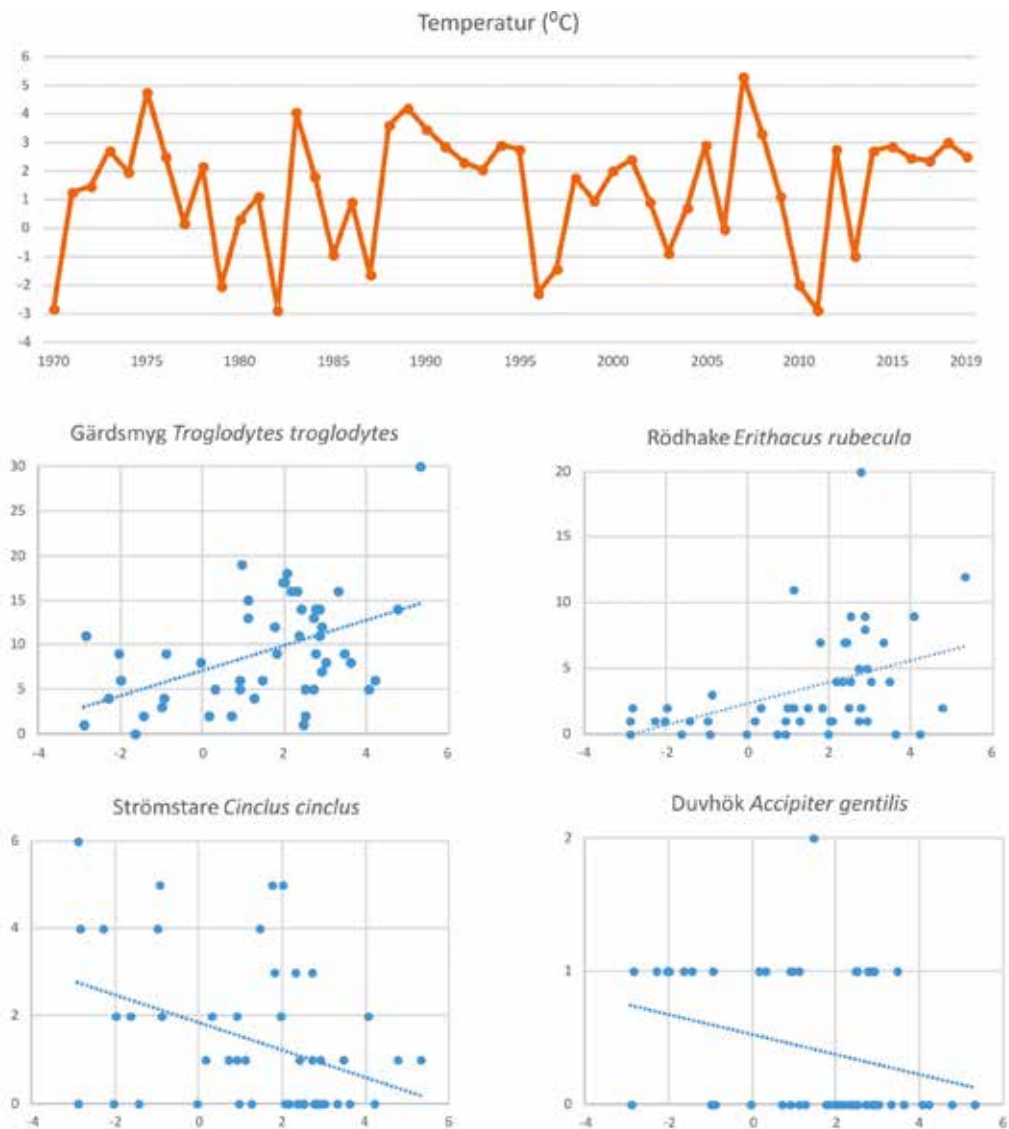
Art	Antal år	medel	max	summa	Rank korr	sign
Hare <i>Lepus europaeus</i>	33	5.1	13	182	-0.22	
Rådjur <i>Capreolus capreolus</i>	25	3.8	21	135	0.34	*
Kanin <i>Oryctolagus cuniculus</i>	11	0.7	6	26	-0.33	*
Räv <i>Vulpes vulpes</i>	7	0.3	3	9		
Ekorre <i>Sciurus vulgaris</i>	7	0.3	2	9		
Katt <i>Felis catus</i>	6	0.2	1	6		
Mink <i>Neovison vison</i>	2	0.1	2	3		
Alla arter (n=7)		10.3	25	370	0.05	
Arter/inv		2.5	5		0.10	

lationen med tiden är endast + 0,09 och långt ifrån signifikant). De lokala förhållandena nära Öresundskusten i Skåne tycks alltså under denna period avvika från det mera allmänna mönstret av i genomsnitt allt mildare vinterförhållanden i Götaland och Svealand (Green m.fl. 2019b). Genom att korrelera antalet observerade fåglar av olika arter med temperaturen kan man få en uppfattning om huruvida

vinterns stränghet direkt påverkar fågelförekomsten. Sådana korrelationer (Pearson-korr; r) beräknades för alla arter som noterats under fler än tio vintrar. Resultaten visade att det var framför allt två arter som gynnades av milda vintertemperaturer, nämligen gårdsmyg och rödhake, samt två arter där antalen tvärtom var som högst under kalla vintrar – strömstare och duvhök (Figur 6). Ytterligare arter

Strömstaren är talrikast under kalla vintrar. Foto: Hans Falklind/N.

Figur 6. Antal individer i förhållande till vinterns medeltemperatur. Diagram för två arter som visar positivt samband med temperatur, gärdsmyg ($r = +0,49$ ***) och rödhake ($r = +0,44$ ***), och två arter med negativt samband, strömstare ($r = -0,39$ **) och duvhök ($r = -0,29$ *). Baserat på vinterräkningar under femtio år 1970–2019. Översta diagrammet visar den årliga vintermedeltemperaturen (dec + jan) vid Helsingborg (data från SMHI) under denna period.

Relationship between number of birds and winter temperature (mean local temperature in Dec and Jan) illustrated for two species with positive correlation, wren ($r = +0.49$ ***) and robin ($r = +0.44$ ***), and two species with negative correlation, dipper ($r = -0.39$ **) and goshawk ($r = -0.29$ *). Based on winter counts during fifty years 1970–2019. The upper diagram shows the annual mean local temperature in Dec and Jan (data from Helsingborg) during this period.

som visade positiva samband mellan antal och temperatur var koltrast, korp och fjällvråk, medan fasan och rådjur visade negativa samband. I samtliga dessa senare fall var dock korrelationerna svaga (lägsta signifikansgrad) och därmed ganska osäkra. Det är förvånande att inte flera arter, inte minst av vattenfåglar, visar tydliga samband med vinterns stränghet. Detta kanske delvis beror på att medeltemperaturen bara ger ett mycket grovt mått på vinterns stränghet och att inverkan skulle bli tydligare om, förutom temperatur, även t.ex. isläggning och snötäcke kunnat vägas in.

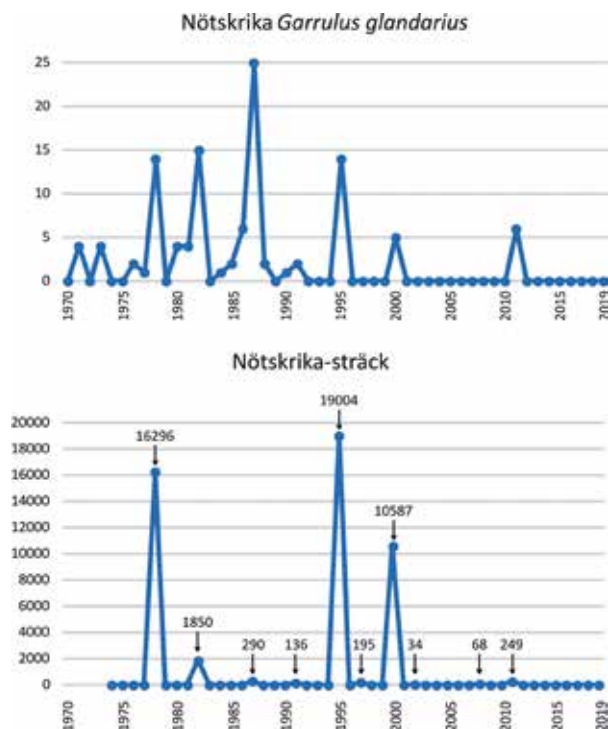
Det positiva sambandet mellan vintertemperatur och antalet gärdsmyggar och rödhakar är knappast överraskande. Båda arterna är främst insektsätare som födosöker främst på marken vid trädrötter och buskar, gärna där solen tinat marken eller åns och bäckars vatten mjukat upp förran. Dessutom födosöker gärdsmyggar djupt bland tuvern i öppna marker med högre (obetat) gräs, något som flera gånger överraskat mig när jag "stött upp" dem. Båda arterna får svårt att klara sig om frost, isbildning och snö hindrar dem från att komma åt födan. Den troligaste förklaringen till det negativa sambandet mellan temperatur och antal som gäller för strömstare och duvhök är att dessa båda hårdiga arter gärna övervintrar norr om Skåne. Under stränga vintrar blir detta svårare för en del av dem (färre isfria bäckar för strömstarna och färre byten för duvhökarna). Dessa drar sig då troligen söderut för att i ökat antal övervintra i Skåne, t.ex. i Rååns dalgång. Om man jämför vintrar då duvhöken observerats i Råådalen (20 vintrar) med vintrar då duvhöken saknats (30 vintrar) finner man en signifikant lägre medeltemperatur ($0,6^{\circ}\text{C}$) under "duvhöksvintrar" jämfört med dem då höken saknats ($1,9^{\circ}\text{C}$). Detta är ett annat sätt att visa inverkan av vinterns stränghet, som ett komplement till korrelationsanalysen mellan antal och vintertemperatur (Figur 6).

Sträck och övervintring

En intressant fråga är huruvida höststräcket i Falsterbo visar något samband med förekomsten i Råådalen den följande vintern. För invasionsarter skulle man nog förvänta sig ett positivt samband – att en del av fåglarna på in-

vasionssträck under hösten skulle pröva övervintring i Råådalen. Man skulle också kunna tänka sig ett negativt samband – om det faktum att extra många fåglar lämnar landet om hösten medför att endast få övervintrare blir kvar. För att belysa detta jämförde jag årliga sträcksummor (höstflyttning) vid Falsterbo (redovisade på Falsterbo Fågelstations hemsida) med antalen i Råådalen den efterföljande vintern för tolv arter av landfåglar (blåmes, talgoxe, grönsiska, domherre, gråsiska, steglits, björktrast, nötskrika, spillkråka, större hackspett, ringduva) och fem arter av rovfåglar (ormvråk, sparvhök, fjällvråk, duvhök, tornfalk). Första höstsumman för Falsterbosträcket var från 1973 (jämfördes med vinterräkningen i januari 1974), och totalt kunde alltså sträck- och vintersiffror från 46 år jämföras genom korrelationsanalys. Dessa analyser avslöjade inga tydliga samband utom i två fall – för nötskrika (tydligt samband; Figur 7) och gråsiska (möjligt men inte så tydligt samband).

I Falsterbo räknades nötskrikor på sträck under tio av de 46 höstarna (1973–2018) och under sju av dessa år fanns nötskrikor i Råådalen den efterföljande vintern (under fyra av vintrarna i tvåsiffriga tal; Figur 7). Under 27 av de 36 höstar som det inte var något sträck i Falsterbo var det tomt på nötskrikor under vintern i Råådalen. Under nio vintrar räknades dock några få nötskrikor i Råådalen trots att det inte varit någon invasionsflyttning i Falsterbo under hösten. Detta skedde under en period 1976–1990, då det troligen fanns en gles stationär (häckande) stam av nötskrikor i Råådalen (Figur 7). Sedan 1991 har nötskrikan setts endast fyra vintrar i Råådalen, i samtliga fall kopplade till invasionshöstar i Falsterbo. Nötskrikan verkar alltså ha gått bakåt både som lokal häckfågel och som invasionsflyttare under de senaste decennierna, något som noterats även vid de skånska atlasinventeringarna (Bengtsson och Green 2013). Kopplingen mellan invasionshöstar och ökad övervintring i isolerade och fragmenterade skogsmiljöer såsom Råådalen, visar värdet av invasionsflyttning för att nötskrikorna skall finna nya överlevnadsmiljöer i tider när basfödan slår fel. I vilken grad invasionerna också leder till att lyckosamma övervintrare stannar kvar och etablerar sig som häckare i

Figur 7. Jämförelse mellan antal räknade nötskrikor i Råådal under femtio vint-
rar 1970–2019 (övre diagram) och antalet
sträckande nötskrikor föregående höst
vid Falsterbo under 46 år 1973–2018
(undre diagram där sträckssiffrorna är
årskorrigerade för direkt jämförelse med
vinterräkningarna efter årsskiftet; dvs
sträckssiffran från hösten 1973 visas för
1974, osv). Utsträck av nötskrikor vid Fal-
sterbo noterades under tio av höstarna
och antalet utsträckande nötskrikor
under dessa invasioner anges vid pilarna
(korrelation mellan vinter- och sträck-
nötskrikor är $r = +0,53^{***}$, $n=46$).

*Comparison between numbers of jays
during winter in the Råådal valley (upper
diagram) and numbers counted on ir-
ruptive migration at Falsterbo the prece-
ding autumn (lower diagram) 1973–2018
(autumn years corrected to the following
winter, after New Year, for direct com-
parison between the two diagrams). Number
of jays counted at Falsterbo during the
ten years with irruptions are indicated at
arrows (correlation between wintering
and migrating jays is $r = +0.53^{***}$, $n=46$).*

de nya markerna är mera oklart. Bengtsson och Green (2013) diskuterar huruvida nötskrikeinvasioner leder till ökad häckningsutbredning i skånska marginalmiljöer under åren efter en invasionshöst. Den nästan årliga förekomsten av nötskrika i Råådal mellan invasionsvintrarna 1978, 1982 och 1987 (Figur 7) stödjer denna idé om häckningsetablering i kölvattnet av invasioner. Å andra sidan verkar något sådant inte skett efter de stora nötskrikeinvasionerna i Falsterbo höstarna 1995 och 2000, åtminstone inte i Råådal.

Koppling mellan olika arter

Ett par fall av intressant och nära samvariation mellan olika arter har slagit mig under mina vintervandringar i Råådal.

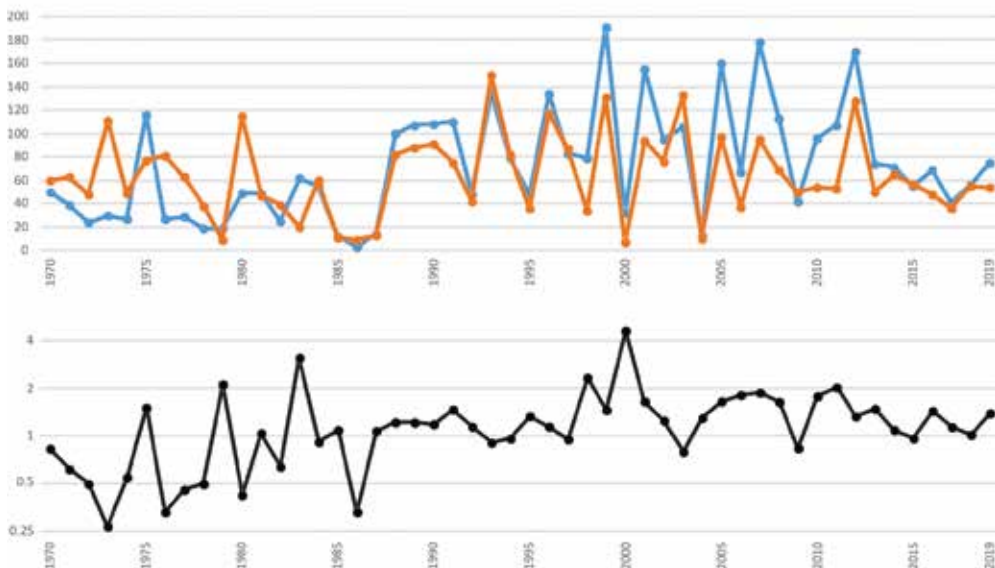
Talgoxe och blåmes

Det är frapperande hur nära talgoxen och blåmesen samvarierar i vinterräkningarna (Figur 8). Detta är kanske inte så förvånande eftersom de två mesarterna gärna födosöker tillsammans, om än många gånger vid skilda

födostationer – talgoxen gärna på marken och blåmesen mycket oftare högt upp i träden. Talgoxarna har jag aldrig sett hänga i alkottar som blåmesarna gör. Parallellt med samvariationen pågår en långsiktig förskjutning i styrkeförhållandet mellan arterna, där kvoten mellan antalet blåmesar och talgoxar ökar genom åren (Figur 8). Detta är en förändring som också yttrar sig i ett ökande vinterbestånd av blåmes, medan talgoxen är mera stabil (Tabell 1). Är det klimatförändringen eller anpassningsbarheten till urbana miljöer som ytterst driver denna smygande förändring där den mindre blåmesen stärker sina ställningar?

Fink och vråk

Ett fenomen som gjort mig förbryllad är den extra goda förekomsten av ormvråk i Råådal under vintrar då det samtidigt funnits mycket siskor och andra finkar. Vråkarna har gärna suttit i nära anslutning till småfågelflockarna, t.ex. till extra stora flockar av grönsiskor som klänger bland alarnas kottar. Vad är det frågan om – ormvråkar är väl inga småfågeljägare?

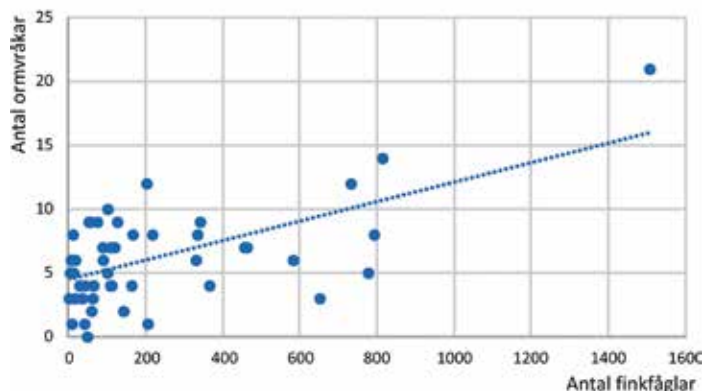
Figur 8. Samvariation mellan talgoxe *Parus major* (orange) och blåmes *Cyanistes caeruleus* (blå) i de årliga vinter-räkningarna i Rååns dalgång. Övre diagrammet visar antalen av de båda arterna under olika vintrarna ($r = +0,73$ ***) medan undre diagrammet visar förhållandet (kvoten) mellan antal blåmesar och talgoxar (logaritmisk skala). En kvot över 1 betyder alltså att blåmesen är talrikare än talgoxen. Denna kvot visar en tydligt ökande trend med tiden ($R_s = +0,49$ ***).

*Covariation between great tit (orange) and blue tit (blue) winter numbers in the Råån valley during a fifty year period (upper diagram, $r = +0.73$ ***). The lower diagram shows the ratio of blue tits to great tits (log scale) with a distinct trend of increase during the study period ($R_s = +0.49$ ***).*

När jag korrelerar antalet ormvråkar och sparvhökar med summan av siskor och finkar under vinterräkningarna så besannas mina intryck (Figur 9). Båda rovfågelarterna visar ett tydligt positivt samband med småfågelantalet, och allra tydligast är detta för ormvråken (korrelationskoefficient $+0,61$ för ormvråk och $+0,39$ för sparvhök). Att antalet sparvhökar ökar med mängden siskor och finkar är naturligtvis inget konstigt – goda småfågelvintar ger jaktmöjligheter för flera hökar. Men hur skall man förklara det tydliga sambandet i ormvråkens fall? Vintern 2007 var det extra mycket av både bergfink (totalt över tusen) och grönsiska (minst 300) i fina flockar längs hela dalgången och samtidigt räknades rekordsiffror på 21 ormvråkar och sju sparvhökar!

Jag kan tänka mig tre huvudförklaringar till kopplingen mellan förekomsten av vråk och mängden småfågel, (1) att vråkarna faktiskt med framgång tar siskor och finkar som byten,

även om jag själv inte sett någon sådan jakt, (2) att fröspillet från småfågeln drar till sig möss och sorkar som är vad vråkarna i första hand är ute efter eller (3) att år med extra rik försättning av al och/eller bok inte bara leder till höga övervintringstal för småfågeln utan även leder till toppår i bestånden av möss och sorkar i al- och bokdungarna, vilket lockar ormvråkarna. Intressanta studier av ormvråkens häckningsframgång i Halland (Kanje och Kanje 2018) ger visst stöd åt den senare möjligheten. Ormvråkens (och kattugglans) häckningsframgång varierar särskilt starkt från år till år i bokskogsområden. Den troliga orsakskedjan bakom detta är att vråkens häckningsframgång beror på förekomsten av smågnagare som i sin tur beror på tillgången på bokollon, som varierar kraftigt mellan åren (Kanje och Kanje 2018). Måhända är det en kombination av alla förklaringarna bakom den spännande samvariationen mellan ormvråkar och siskor/finkar?

Figur 9. Antal individer av ormråk *Buteo buteo* i förhållande till totalantalet siskor och finkar under femtio års vinterräkningar i Råådalen ($r = +0,61^{***}$).

Numbers of common buzzard in relation to the total number of siskins and finches counted during fifty winters in the Råån valley ($r = +0.61^{***}$).

Slutord

Observationsprotokollen från femtio års vintervandringar i Rååns dalgång avslöjar vilka arter som minskat och vilka som ökat, hur stränga och milda vintrar påverkat fågelförekomsten, hur invasionssträck kan leda till övervintring och hur olika arter samvarierat. Detta kan kanske bidra en smula till bakgrunden och perspektiven när vi fortsätter att ställa oss den ständiga frågan om vilka förändringar som framtiden kommer att föra med sig när det gäller fåglarna i Skåne. Förutom att ge svar på frågorna om arternas variationer i antal, så innefattar vintervandringarna även naturupplevelser som kan vara svåra att skönja bakom tabeller och diagram. För att ge litet utlopp för naturkänslan samlade jag därför några vinterfotografier från Råådalen till en liten bildkavalad som presenterades i *Anser* 2020:4.

Tack

Anders Winge var min följeslagare och medobservatör under sju vintervandringar och Inga Rudebeck under tjugo vintervandringar i Råådalen. Med Sören Svensson har jag genom åren haft många samtal om populationsdynamik och fåglarnas antalsvariationer, både under häcknings- och vintertid, något som inspirerat till att fortsätta vinterräkningarna. Johan Bäckman har utformat illustrationerna och gett många goda synpunkter på hela manuskriptet och presentationen av materialet. Åke Lindström har också läst manuskriptet och bidragit med kloka råd, värdefulla upplysningar och stimulerande diskussioner.

Summary

Counts of winter birds in a small valley during fifty years 1970–2019

1. *Birds were counted during a 10 km winter walk in the Råån valley in southern Sweden during fifty years 1970-2019 (Figure 1). The valley along the stream of Råån is about 30 m deep and 300-500 m wide, winding its way through an arable landscape. The habitat in the valley is a mixture of grazed and ungrazed meadows, wetlands, a few cultivated fields, and areas with bushes (hawthorn, rose, wild cherry) and woodland (mainly alder along the stream and oak, ash, birch and beech on the valley slopes). Brooks run into the valley through small woodland ravines. Only birds associated with the valley were counted, while those passing the valley overhead on transport or migratory flights without landing were not included. The census time during a walk was typically 5-6 hours, taking place between 4 January and 14 February (median date 27 January). Temperature data refer to the mean monthly temperature in December and January at Helsingborg.*

2. *Detailed results are given in Appendix 1 and summarized in Tables 1-4 for terrestrial birds, raptors, waterbirds and larger mammals, respectively. A grand total of 36,611 birds of 85 species were counted during the fifty winter walks. Finches, tits and waterbirds (ducks) were dominating categories (Figure 2) with siskin being at the top of the list with the ten most numerous species (Figure 3).*

3. *Based on Spearman rank correlation analy-*

ses there were indications of consistent trends among sixteen species of landbirds, ten of them with increasing trends and six with decreasing trends (Table 1). Figure 4 illustrates the counts for the increasing long-tailed tit and the raven as well as for the declining marsh tit. The causes of the critical decline of the marsh tit are unknown. While raptors have been rather stable in numbers over the years (Table 2), waterbirds have shown an increasing trend for both the number of individuals and species (Table 3). The annual counts of mallard, cormorant and goosander have been increasing but with a final relapse to low numbers in goosander, as illustrated in Figure 5.

4. Correlating annual number with winter mean temperature revealed a distinct positive relationship for two species, wren and robin, and a negative correlation for two species, dipper and goshawk (Figure 6). Additional cases of correlation with temperature were weak and more uncertain. These results were not surprising. Wren and robin are sensitive species that easily fall victim to harsh and cold winter weather. The more hardy dipper and goshawk often winter further north in Sweden, but probably move south (e.g. to the Råån valley) in severe winters with much snow and cold weather.
5. There was a positive correlation between the number of jays in the valley during the winter and the number of jays recorded on irruptive migration at Falsterbo during the preceding autumn (Figure 7). This suggests that jays on irruptive migration stop to winter in marginal habitats outside their areas of permanent residence. They may even establish themselves during a number of years after an irruption in such marginal areas (forming a small resident breeding population) as indicated by the more continuous presence of jays in the valley during the first twenty years of observation (Figure 7).
6. Two cases of close correlation between the occurrences of different species were striking. Great and blue tits covaried to a very high degree, although with an increasing ratio of blue tits in relation to great tits during the fifty-year period (Figure 8). The occurrence of common buzzard was clearly correlated to the numbers of siskins and finches ($r = +0.61$ ***),

even more so than between sparrowhawk and siskins/finches ($r = +0.39$ **). The buzzards were often observed very close to feeding flocks of siskins and finches. Three possible explanations for the covariation between buzzards and siskins/finches are discussed: (a) that buzzards successfully hunt the birds (no cases seen), (b) that seed spill from the feeding siskins and finches attracts voles and mice, which are the actual prey of the buzzards, and (3) a rich annual crop of tree seeds (e.g. alder seeds for the siskin) not only attracts seed-eating birds during the winter but also promotes increasing populations densities of voles and mice, attracting buzzards during the winter.

Referenser

- Alerstam, T. 1973. Fågelbeståndsvariationer i några skogar under vinterhalvåret. *Medd. SkOF* 12: 65-71.
- Alerstam, T. 1985a. Fågelsamhället i Borgens lövskogsområde. *Anser* 24: 213-234.
- Alerstam, T. 1985b. Fåglarna Borgen. *Skånes natur Årsbok* 72: 115-125.
- Alerstam, T. 2019. Förändringar i fågelsamhället i Borgens lövskogsområde under fem decennier. *Anser* 58: 9-29.
- Bengtsson, K. 2009. *Skånsk Vinterfågelatlas 2006-2008*. Skånes Ornitologiska Förening. (Anser supplement nr 57), 272 sid.
- Bengtsson, K. & Green, M. 2013. *Skånes Fågelatlas*. Skånes Ornitologiska Förening, Vellinge. (Anser, supplement nr 65), 448 sid.
- Bergengren, G. 2015. *Korp*. Carlsson bokförlag, Stockholm.
- Green, M., Haas, F. & Lindström, Å. 2019a. *Övervakning av fåglarnas populationsutveckling. Årsrapport för 2018*. Biologiska institutionen, Lunds Universitet, 92 sid.
- Green, M., Haas, F. & Lindström, Å. 2019b. *Svensk Fågeltaxering 2018. I Fågelåret 2018; Vår Fågelvärld, supplement nr 59*: 9-22.
- Gyllin, R. 1966. Vinterfågelfaunan vid Oset. I Passeriner. *Fauna och Flora* 61: 143-170.
- Gyllin, R. 1967. Vinterfågelfaunan vid Oset. II Non-passeriner. *Fauna och Flora* 62: 223-244.
- Kanje, B. & Kanje, S. 2018. Häckningsframgång hos ormvråk *Buteo buteo* och kattuggla *Strix aluco* i Varbergs kommun 1984-2016. *Ornis Svecica* 28: 51-68.

Ormvråk. Foto: P-G Bentz/Sturnus.se.

- Lidmar-Bergström, K., Elvhage, C. & Ringberg, B. 1991. Landforms in Skåne, South Sweden. Preglacial and glacial landforms analysed from two relief maps. *Geogr. Ann.* 73A (2): 61-91.
- Linnaeus, C. 1751. *Skånska resa 1749* (Wahlström och Widstrand 1975).
- Malmberg, T. 1950. Vandring i Vallåkradalen. *Skånes Natur Årsbok* 45: 37: 49-56.
- Silvén, B. 2017. *LIDARstudie av glaciala landformer sydväst om Söderåsen, Skåne, Sverige*. Examensarbete i geologi vid Lunds Universitet, nr 509, 18 sid.
- Sjöbeck, M. 1920. Iakttagelser rörande floran och faunan i Vallåkradalen (Skåne). *Fauna och Flora* 15: 263-272.

Tyler, G. 1968. Vinterfågelfaunan på Malmölandet. *Fauna och Flora* 63: 50-65.

Weibull, P. Korpens förekomst i Skåne. *Anser* 18: 11-18.

PDF-fil av hela uppsatsen inklusive **Appendix** med detaljuppgifter om exakta siffror från alla åren kan laddas ned från SkOF:s hemsida (www.skof.se) eller rekvideras från författaren (email - se nedan).

PDF-file of this paper including **Appendix** with detailed census information is available from the web archive of SkOF (www.skof.se) or by email from the author (email address below).

Thomas Alerstam
thomas.alerstam@biol.lu.se

Skriftligt

Så vill vi ha det – när det är på allvar.

Skriftligt – minnets framtida krycka.

I den gamla obsboken med linnepärmar och pennhållare har
många av oss samlat ögonblicken.

Hur det var just då. Men bara just då ...

Ulrik Alm

Vad någon verkligen sa vid ett visst tillfälle kan diskuteras i det oändliga. Men sällan vad någon skrev. Man tar alltså en risk med tryckt publicering. Den som oförtjänt tycks sig fångad mellan citatteknens klomärken brukar krumbukta sig med att texten är tagen ur sitt sammanhang. Oftast lönlöst, greppet sitter där.

”– Det gäller vad du har berättat om din före detta fästman, Ulrik Alm.

– Den kraken. Vad har han nu gjort? Jag menar ... Varför kan ni inte släppa honom? Han mår inte bra av att sitta i fängelse.”

Sedan följer ytterligare rader av dialog kring förre fästmannen Ulrik Alm och hans kvinnoaffärer. Allt i Olof Svedelids thriller från 1982 *Terrorns finger*, sidan 110. Visst är det lite kul, av alla tänkbara namnkombinationer valde författaren mina. Mig veterligt hade jag ingen relation alls till thrillerförfattaren, men uppenbarligen blev han fångslad av detta förnamn och efternamn. Men vem vet, kanske var författaren skådare och även om jag för fyrtio år sedan inte hade publicerat mig i *Anser*, så fanns kanske rader av mig på ett mer lokalt plan. Eller så var det min – och mina ev. ”namnars” – medverkan i telefonkatalogen som gav uppslaget? Olof Svedelid var son till en timmerman, han var gift med Elli Björkén, han skrev om polisen Roland Hassel – så, för all

del, jag faller väl in i trädtemat ... Om man nu ska kvacka lite som litteraturvetare.

Alltnog, den här ”kraken” – vars förnamn innehåller betydelsedelen ”mäktig”... – skriver vidare i full frihet. Och jag tänker inte peka finger åt konstnärlig frihet. Man ska inte alltid fästa sig vid vad som står skrivet. Man kan välja att ta åt sig eller avstå. Man kan tolka, se mellan raderna. Ord – skrivna, uttalade, antydda. Lästa och förstådda, illvilligt eller mer välvilligt.

Här nedan en handfull citat som fångat mig. Gårdagens rader ska inte alltid läsas med nutidens glasögon. Men jag slås av bristen på reservation. Inget ”kanske”, inget ”förmodligen”, inget ”så här långt”, inget ”vad vi vet idag”. Ord som kan smörja en texts väg mot framtiden.

”Korpen skyr i motsats till kråkan den mänskliga kulturen ...” *Fåglar i Sverige*, Rosenberg 1953.

”Tranan går en osäker framtid tillmötes, åtminstone sett i ett längre perspektiv. Arten kräver både våtmarker och stora ostörda arealer för sin trivsel, båda företeelser som kommer att bli allt sällsyntare i framtiden.” Christoffer Perrins: *Fåglar – en modern introduktion till ornitologin*. Engelska originalet *Birds*, 1974, i svensk översättning och bearbetning 1976.

”I strålkastarljus lyser nattskärrans öga som en eldnista, enkel och röd i motsats

till kattens och rävens gula dubbelljus. (Ugglornas ögon reflektera icke.)" *Fåglar i Sverige*, Rosenberg 1953.

"Ingen annan svensk rovfågel är mera strängt bunden till en bestämd miljö än den bruna kärrhöken. Den är träksjöarnas och vassvikarnas fågel i så hög grad, att man knappast ser den någon annanstans utom under flyttningen." *Svenska djur*, bandet *Fåglarna* 1959.

"Huvudfödan är gnagare, särskilt åkersork, vars urinspår i gräset reflekterar ultraviolett ljus som registreras av falken och avslöjar de tätaste sorkbestånden i området." *Norstedts fågelbok* 2012.

Gnagarnas urinspår som reflekterade ultraviolett ljus försvann väl just spårlöst, om jag förstått senare insikter rätt. Men knappast lätt för en handboks-författare att hantera, om uppgifterna tidigt förs ut av någon med antydan till forskaranknytning.

"... ugglornas ögon reflektera icke". Foto: Ulrik Alm.

När "Mäster Erik" slår fast att "ugglornas ögon reflektera icke", så är det kanske en logisk slutsats efter sommarnätters lugna bilturer uppåt Kilsbergen. Efterkrigstidens bilstrålkastare utvecklade sannolikt inte alltför många lumen. Ett matt gulaktigt sken med mycket begränsad räckvidd lämnade nog ugglornas stavar utan reflektion. Dagens vågfulla och distinkta ljusträff har väl knappt en chans att absorberas i någons ögonbotten.

Varför är man så säker kring vad olika arter föredrar? Och detta är – i motsats till beståndsutvecklingar – sällan är uppe till diskussion. De närmast tvärsäkra raderna fascinerar mig. De beskriver faktiska förhållanden, men hade man inte sett koltrastens och ringduvans förvandling vad gäller alternativ biotop? Inom fältbestämningen länder ord som *trolig*, *förmodad*, *ej säkerställd obs* varje skådare till heder. Utan tveivel är man inte riktigt klok – humanisten och humoristen Tage Danielssons ord är, som så ofta, tillämpliga.

Vem vågar sig på någon förutsägelse för de kommande fyrtio åren? Arter som förutspåtts knacka på vår dörr som häckfåglar har vi väl kunnat pricka av på listan. Men hur med arter som kommer att ändra, eller bredda, sina biotopval? Stenfalken – fjällbon – kommer den, som presenterats här i *Anser*, att vara en möjlig stadsbo även hos oss? Flyttar dubbeltrast och taltrast in i våra parker och kvarter? Följer duvhöken efter? Kommer det att gå allt snabbare för gulärulan att kolonisera sydsvenska raps- och potatisåkrar? Svarta storken – kommer den att nöja sig med ordinära viltvatten och ett begagnat vråkbo i inte alltför öde skogar? Storspoven – tar den klivet upp på åkern? Havssulan – flyttar den söderut om fiskbestånden hämtar sig?

Hur ser processen ut? Vilka korpar var det som slutade läsa Rosenberg, eller fanns det hela tiden en "önskan" hos korparna

att leva nära oss, men vår otrevliga grannattityd med förföljelse och jakt gjorde detta omöjligt ...? Min gissning. Inte flydde korpen den mänskliga kulturen. Hugin, Munin och deras ätteläggare berättar om något annat. Så ock geografi som Ramdala, Ramshult och Ransvik. Och bruna kärrhöken har uppenbart frigjort sig från angiven sträng bundenhet. Mina hemmahökar håller vissa säsonger till godo med en liten grön rugge i ett likaledes litet mägerhål. Eller varför inte ett bo i veteåkern?

Vem vill sticka ut näbbet och verka som profet, på det att du vill bli citerad i avhandlingar år 2060? Förutsägarna – så åtrådade, och fruktade, genom hela vår historia. Människan – tidsvarelse – unik i detta avseende förmodar jag. Människan – som från drygt handfulla år är medveten om att dessa inte kommer att pågå för evigt med individen som åskådare och medspelare. En insikt som, för en del, gnager och urholkar, men som för andra fyller och bygger. Naturintresse och fågel-skådning är ingen heltäckande livsfilosofi. Men nog ger vårt intresse generösa tillfällen till reflektion, nära och fjärran tankar studsande mellan pyttesmå detaljer och storslagna sammanhang. En så utlämnad varelse har efterfrågat vad som både jordiskt och hinsides är – gärna skriftligt. Stentavlor, guldplåtar och pergament har överlämnats, utan kvitto, från obekräftade källor. Till tröst eller tråta.

Arters preferens kan uppenbarligen ändra sig, hemorten är inte stämplad i artens pass. Vi iakttar flykten från släktens urhem mot mer urbaniserade och kulturpåverkade marker. Något hoppfullt och trösterikt? Kanske. Men många arter kommer förmodligen aldrig att "sälja ut sig". Samtidigt, var beredd på överraskningar! Hugg inte i sten – detta borde huggas i sten! Omvärderade är ovärderligt. Andra arter kommer kanske att bli alltmer sparsmakade? Som

stilla lyfter på vingen och tyst tackar för sig, även om biotopen för det mänskliga ögat ser helt intakt ut.

Pionjärerna – sökare, utan mål, genernas flipperkuler. Föregångare eller vilsegångare i evolutionens ombytliga labyrinth. Här står vi alla, vinnarna i långa loppet, nyss utsläppta ur tidernas artportal och beträder osynliga irrgångar. Måtte några bli framgångar. För både folk och fåglar.

Fåglarnas vägval i en föränderlig värld – så svårångat, men ack så intressant. Liksom människans vägval med sin teknik. Några såg – och skrev – långt innan tangenten ens visade riktning.

"Datorerna representerar något så avgörande nytt i människans kulturella utveckling, att de endast kan jämföras med uppfinningen av skriftspråket [...] De kommer också, kanske redan vid sekelskiftet, att invadera hemmen, och bli lika vanliga och lika oundgängliga som telefonen och radion. Varor, valda på en TV-skärm i stället för i butiken, kommer att kunna beställas och betalas via datorn".

En av mina husgudar som ung fältbiolog, Rolf Edberg, skriver så 1971 (!) i sin bok *Vid trädets fot*. Insiktsfullt är väl en kraftig underdrift, nästan klärvoajant. Femtio år sedan. Vem vågar sig på en profetia om hur vi använder datorn och dess efterföljare, förslagsvis, år 2051?

Och här sitter jag, vid datorn. Det ser ut som svart på vitt men är väl bara obegripliga datorpulser. Först när den tekniske redaktören och tryckeriet behandlat signalerna kan de nå dina ögon som just svart på vitt. Och då, då är det för sent att ångra sig. Som skribent. Du har fått det skriftligt. Nu är ordet ditt. *Littera scripta manet, res audita perit.* (Det som skrives gömmes; det som talas glömmes).

Ulrik Alm
alm.ulrik@telia.com

Trastsångaren

– en efterlängtd klenod i Krankesjön

”Krankesjöns vassar äga sina säregna predikare”
skrev Paul Rosenius 1949 och syftade bland annat på trastsångaren
som årtiondena dessförinnan hade sin storhetstid i sjön.

Därefter försvann den och har ännu inte återkommit
som häckfågel trots ett ökande bestånd i Sverige
och regelbundna gästspel av ensamma hanar.
Men i maj 2020 knackade den lite extra på dörren.

Staffan Bensch

Det var under den moderna ornitologins framväxt som trastsångaren hade sin storhetstid vid Krankesjön. Erik Rosenberg hörde den första sjungande hanen 1922 och under de två påföljande decennierna var Krankesjön artens enda häckplats i Sverige med som mest fem konstaterade häckningar. I boken *Krankesjön – Ett fågelparadis* (1931) ger P. O. Svanberg arten stort utrymme med noggranna beskrivningar om dess häckningsbestyr. Från samma tid finns en svärslagen hyllning av trastsångaren vid Krankesjön av Paul Rosenius, i bokbandet *Svenska Fåglar och Fågelbon* (1949). Texten är helt enkelt så uttrycksfull att jag inte kan låta bli att här återge den i dess helhet.

”Men Krankesjöns vassar äga, mest i de vakande vårnätterna, sina säregna predikare. Därifrån höras, spökaktigt framslungande och ofattbara till sin mening, stönande och grymtande jämmer från hemliga vägar i det djupt fördolda. Men högt till våders, från ett fjolårsvassens nakna spröt, rest över det spirande ungröna och lysande i återskenet efter solnedgången eller från gryningsljustet, när det stigit över backarna bortemot Harlösa,

sjunger klenoden och dyrbarheten i sjön, den ”trastlika rörsångaren”, sin höga visa. Vad den lille efterblivne i hans släkte ville föra fram, när han, lägre över vattenblänket, knäppte och strök på den enda strängen, det lyfte denna till styrka och berikelse. Han var den kallade och utvalde. Mjukt melodiska klanger mängdes understundom in bland de skärande stroferna, men eljes var instrumentet alltså rörsångarnas. Det var de vindböjda strånas rassel och sus som skulle förhårligas, när den store spelte för bultande pulsar.”

Jag vurmar nog för trastsångaren mer än de flesta men måste erkänna att jag har svårt att höra de melodiska klanger i sången som Rosenius beskriver. Ett groteskt hopkok av de sämsta sidorna av näktergalens och björktrastens sång ligger förmodligen närmare till hands. Eller ”som en påtänd skata som försöker leka näktergal” för att citera Mats Ottosson i den utomordentliga podden *Fågelsångskolan* (lektion 20, *Livet enligt Naturmorgon*). Trots denna öronskärande kakafoni, eller kanske just därför, är det något underbart galet över trastsångarens sång som får adrenalinnet att rusa i blodet. Att kränka

Under sångbeteendet spärrar trastsångaren upp sina hjäss- och strupfjädrar. Näbben är sluten så denna bild har fångat honom i pausen mellan två strofer. Foto: Mikael Arinder/Skånska Bilder.

Krankesjöns rörsångare är väl dock ett orättvist och onödigt påhopp, som med blott en tredjedels vikt inte kan förväntas konkurrera om ljudutrymmet på lika villkor med "den store".

Men vad hände sen? Trastsångaren försvann i stort sett helt från Sverige efter glansåren vid Krankesjön, ett försvinnande som sammanföll med artens kraftiga tillbakagång i stora delar av Västeuropa. Den holländska populationen rasade till exempel från flera tiotusental till blott några hundra. Orsaken till denna stora nedgång är inte klarlagd, även om utdikningar av våtmarker och föroreningar av dessa från ett alltmer intensifierat jordbruk i Västeuropa ligger nära till hands. När arten återkoloniserade Sverige i början av 1970-talet var det inte i Krankesjön utan

i de Mellansvenska sjöarna med Tåkern i spetsen som trastsångaren fick fäste. Förmodligen kom denna etablering österifrån och hänger sannolikt ihop med att arten ökade starkt i Baltikum under denna tid.

Förutom en observation av en hane med bobyggande hona 1960 har arten därefter endast varit en tillfällig besökare vid Krankesjön. Enligt artportalen finns det maj- och junifynd från fem år på 1970-talet, två år på 1980-talet, sex år på 1990-talet, sju år på 2000-talet och tre år på 2010-talet. En ganska stabil fyndbild med andra ord. Under alla dessa har det aldrig rapporterats mer än en sjungande hane åt gången, oftast från vassarna vid Silvåkratornet, och sällan har den stannat mer än en vecka eller två. Det är alltså 60 år sedan trastsångaren gjorde häckningsförsök vid Krankesjön.

Författaren med den infångade trastsångaren.
Krankesjön 3 juni 2020. Foto: Kristaps Sokolovskis.

Ett hopp om häckning tändes 2 juni 2020 när jag besökte vassbården norr om gömslet vid Silvåkra, varifrån en sjungande trastsångare hade rapporterats regelbundet sedan 21 maj. Om det var samma hane som hördes sjunga i området 2–11 maj låter jag vara osagt. Sången var kort, stötig och liksom avklippt med långa pauser. Hanen rörde sig också frekvent mellan olika platser i reviret. Kortsång, konstaterade jag självsäkert, vilket är den sångtyp som hanen använder under några dagar när han vaktar en bobyggande hona. Iklädd vadarbyxor intog jag en väl vald placering i vassen men kunde varken se eller höra någon hona, vilket jag borde ha gjort om det funnits en aktivt byggande hona i reviret.

Det finns två alternativa förklaringar till hans beteende. Antingen hade honan

byggt klart boet och ägnade sig nu åt att söka föda på någon undanskymd plats i reviret inför den energikrävande äggläggningen. I så fall förväntade jag mig att hanen inom de närmaste dagarna, när honan börjat lägga ägg, skulle återuppta den typiska långsången; att från en fast position i reviret, i toppen på en vassvipa eller en buske, oavbrutet sjunga de långa stroferna som kännetecknar en hane som försöker attrahera en ny hona till sitt revir. När hon väl påbörjat ruvning borde det vara ganska lätt att hitta boet, resonerade jag. Bården av lämplig vass i reviret var ganska smal, så med ledning av hanens bobsök eller honans speciella läte som ibland ges från boet skulle det vara en enkel match att lokalisera. Den andra, betydligt tråkigare förklaringen till hans korthuggna och sporadiska sång kunde däremot vara att han börjat ge upp hoppet om att locka till sig en hona och var på väg att ge sig av för att testa lyckan i någon annan vassvik. Gedigna erfarenheter från den fortfarande pågående trastsångarstudien vid Kvismaren, som jag påbörjade tillsammans med Dennis Hasselquist i början av 1980-talet, har lärt oss att en trastsångarhane som misslyckas med att locka till sig en hona betar sig på detta sätt.

Följande morgon, 3 juni, höjdes hoppet om häckning när jag tillsammans med två studenter fann "min hane" i intensiv toppsång, helt i linje med att honan nu inlett äggläggningen. Vi bestämde oss då för att fånga honom med hjälp av play-back och slöjnat och dessutom förse honom med färgringar för att, om tiden nu var mogen för trastsångarens återkomst till Krankesjön, kunna hålla koll på den spirande populationen från individ ett. Med en kullstorlek om normalt 4–6 ägg beräknade jag att honan skulle inleda ruvning 6–8 juni. Morgonen 7 juni var det först tyst när jag kom till reviret. Efter en kvart kraxade det

till ett par gånger i vassbården och så småningom började hanen långsamt sjunga en lite loj svårtolkad sång, varken typisk kortsång eller långsång. Vid ett besök två dagar senare gick han inte att återfinna och därefter saknas rapporter på artportalen. Kanske var det en hona som passerade reviret 2 juni som hetsade honom till en stunds kortsång, eller så flödade längtan efter en hona över till ren inbillning. Vid Kvismaren har vi en gång påträffat en ensam hane som efter tio dagars enträgen långsång ägnade en hel förmiddag åt att inte bara sjunga kortsång utan också åt att bygga ett bo, en aktivitet som annars är förbehållet trastsångarhonorna.

Men varför har vi inga trastsångare häckande vid Krankesjön, som runt om kantas av härliga vassbäddar? Sjön passerar vår och höst av trastsångare på väg till och från häckplatserna i Mellansverige. De tycks flyga värdshus förbi. Att sträcket från och till Mellansverige går rakt över Skåne vet vi numera med säkerhet från omfattande ljusloggerstudier som gjorts vid Kvismaren de senaste tio åren. Är vassen för klen? Saknas någon viktig komponent i dess diet? Troligtvis inte. På andra sidan Östersjön, i Litauen är det lättare att hitta trastsångare än de lövsångare som jag har varit ute för att fånga i ett projekt om artens flyttningsbeteende och genetik. I Litauen kan en trastsångare nöja sig med ett par dussin vasstrån i en konstgjord pöl inklämd mellan vägar i en trafikkarusell. Att Krankesjön inte skulle duga för trastsångare känns därför orimligt.

Min gissning är att det finns för få trastsångare i världen för att fylla upp alla lämpliga häckplatser i utbredningsområdets nordliga utposter. Resonemanget grundar sig i att artens numerär framförallt begränsas av förutsättningar under andra delar av året än häckningstiden, d.v.s. under flyttningstiden eller i vinterkvarteren.

I linje med detta resonemang kan trastsångarens ökning i Baltikum förklaras av den minskade konkurrens om vinterrevir som följde av att den västeuropeiska populationen kraschade.

Trastsångare tycks gilla att sitta tillsammans. På de etablerade häckplatserna finner man ofta en dryg handfull hanar som sitter i angränsande revir, med stora områden av fin vass emellan dessa kluster. En fågel som lyckats med häckningen återkommer nästan alltid till samma häckningslokal om den överlevt flyttningen till och från vinterkvarteren. Det gäller både hanar och honor. Förstagångshäckare slår sig helst ner nära några etablerade äldre artfränder. Sannolikheten att en hona ska slå sig ner på en plats är förmodligen också högre om fler hanar sjunger i området, givet att en kör är mer attraktiv än en ensaka röst. Det behövs alltså uppnås en kritisk massa av trastsångare för att etablera en återkommande häckpopulation.

I trastsångarprojektet har vi spekulerat kring hur man skulle kunna skapa en häckpopulation av trastsångare i Krankesjön. Genom att spela upp trastsångarsång från kraftfulla högtalare, under början av maj när äldre hanar är på väg norrut, skulle man förmodligen få några att slå sig ner. Men för att få dem att stanna och bilda en population behövs också honor. Finns det ett par eller fler hanar som sjunger skulle säkert någon passerande hona lockas att stanna. Ännu effektivare hade det varit om man gav hanarna lite hjälp på traven och släppte ut parningsvilliga honor importerade från någon etablerad trastsångarpopulation. Det skulle säkerligen fungera.

Under två år, 1989 och 1990, studerade vi honors val av partners i Kvismaren genom att introducera sändarförsedda honor från Tåkern. Dessa hade infångats i samband med att de precis hade börjat bygga bo med Tåkernhanar. Några dagar senare släppte

vi ut dem i Kvismaren mitt i ett kluster av kärlekskranka trastsångarhanar. Samtliga 13 honor etablerade sig med en Kvismarehane, och detta inom 73 timmar! Hade vi lyckats etablera ett bestånd av en handfull trastsångarhanor och lika många häckningar är sannolikheten hög att tillräckligt många skulle återkomma påföljande år för att få igång en population. Det hade inte bara varit mycket mer geografiskt behändigt att ha vår studieart vid Krankesjön än vid Kvismaren. Betänk även vad härligt för öronen det hade varit att ha en trastsångarkör ackompanjerande rördromen, vattenrallen och alla de andra våtmarksfåglarna vid majbesök i Silvåkratornet.

Det får dock stanna vid ett tankeexperiment. Att på konstgjord väg etablera en trastsångarpopulation i Krankesjön kan inte motiveras av att det skulle hjälpa en ovanlig art. Begränsas trastsångarens populationsstorlek av förutsättningarna under icke häckningstid, betyder det att

vi skulle ta trastsångare från någon annan plats utan att få någon nettovinst för artens totala numerär. Så vi som älskar trastsångare får ställa hoppet till en naturlig etablering. Förutsättningarna finns, det behövs bara lite tur.

Referenser

- Bensch, S. & Hasselquist, D. 1992. Evidence for active female choice in a polygynous warbler. *Animal Behaviour* 44: 301-311.
- Holmbring, J-Å. 1973. Trastsångaren *Acrocephalus arundinaceus* i Sverige 1971 och dess tidigare förekomst i landet. *Vår Fågelvärld* 32: 23-31.
- Rosenius, P. 1949. *Svenska fåglar och fågelbon*. Band VI. Berlingska Boktryckeriet, Lund.
- Swanberg, P. O. 1931. *Krankesjön: ett fågelparadis*. Natur och Kultur, Stockholm.

Staffan Bensch
staffan.bensch@biol.lu.se

SkOF Res 2021

Oman 13–21 november

Fåglar, natur och kultur

Reseledare: Björn Malmhagen

Pris: 26 900 kr (enkelrumstillägg: 2 600 kr)

I priset ingår: Flyg, transporter under resan, del i dubbelrum på hotell, all mat från frukost andra dagen till frukost sista dagen samt lokal fågelguide.

Fågellivet i denna del av Oman är mycket spännande. Det finns en hel del lokala arter som bulbyler, solfåglar, paradimonarker, glansstjärnor m.m., men också en hel del flyttfåglar från både Europa och Asien. Det rör sig om ett varierat utbud av rovfåglar, vadare och tättingar – andra arter som abdimstork som är en afrikansk häckfågel sträcker norrut till Oman. Vi kan alltså förvänta oss en härlig blandning av europeiska, asiatiska, arabiska och afrikanska arter.

Detaljerat dagsprogram och anmälan på
www.skof.se.

Scanbird

Teknisk arrangör och kontakt:

Scanbird ApS
Telefon: +45 234 234 04
Hemsida: www.scanbird.com
Email: scanbird@scanbird.com

Rara arter 2020

Den traditionella genomgången av våra ovanligaste häckfåglar omfattar i år tretton arter.

Inga nya arter konstaterades häcka i Skåne under det gångna året.

Svarthalsad dopping: Arten sågs på flera lämpliga lokaler under häckningstid, bland annat i Krankesjön och Furuhus mosse (Tomelilla) som båda är kända som tidigare häckningslokaler. Men den enda lokalen där häckande doppingar bekräftades var Rönneholms mosse i Eslövs kommun. Ungar sågs och möjligen rörde det sig om flera par på denna lokal – uppgifterna på Artportalen var klumpade när jag kollade. En möjligt ruvande fågel tillsammans med tre andra sågs också i en mindre damm i Tomelilla kommun.

Kenneth Bengtsson

Brun glada: Generellt sågs ganska många bruna glador i Skåne både i april och maj, och på några ställen har arten säkerligen också häckat. 2–3 olika adulta bruna glador rapporterades under våren vid södra Börringeområdet, två adulta tillsammans sågs i juli månad vid Björkesåkrasjön och två adulta tillsammans sågs i slutet av april vid Ravlunda. Vid de två förstnämnda lokalerna sågs även flygga 1K-fåglar i början på augusti och möjligen har häckningen också skett just här. Årets första 1K sågs dock i Falsterbo på sträckförsök redan 7 augusti, så det är uppenbart att

Adult brun glada vid Börringe mad 22 april 2020. Foto: Mattias Ullman.

ungfåglar kan börja röra sig tidigt. Oavsett var boplatserna funnits, så sågs ovanligt många årsungar i Skåne under augusti månad och det är mycket troligt att flera av dem härstammar från häckningar i Skåne. Både under vår och höst är det uppenbart att brun glada ökat både i Skåne och i stora delar av Sverige under de senaste fem åren och ännu mer sedan år 2000.

Mattias Ullman

Havsörn: Det blir allt svårare för oss att hålla koll på havsörnsparen, och i år blev det än svårare eftersom fler par än vanligt avbröt häckningarna och kan ha börjat om på okänd plats. Mängden adulta som har synts öppet under häckningstid, och ofta i par, talar för att många par har avbrutit. Det vi kunnat konstatera är följande: Vi hittade 43 aktiva revir. 21 par lyckades och gav 36 ungar varav 19 ringmärktes. 20 häckningar avbröts eller misslyckades. Sju bon blåste ner och ett bo blev nersågat i samband med skogsavverkning. Fem rötägg samlades in och skickades till NRM.

David Folkesson

Kungsörn: Äntligen blev det ett bra år för kungsörnarna i Skåne. Efter flera år med svag till usel framgång blev det i år med säkerhet fem ungar och med stor sannolikhet ytterligare två. De två osäkra gäller ett par i nordost som upptäcktes 2018 men som uppenbarligen har flera alternativa boplatser. I år sågs ett par i området med två flygga ungar och vi är så gott som säkra på att det handlar om detta par. Boplatsten är dock okänd i år. I det följande räknar vi med detta par och de två ungarna.

Totalt skred nio par till häckning. Tre av dem, bl.a. det i södra Fyledalen med den numera 33-åriga honan, misslyckades. Här kläcktes inga ägg och den gamla honan har misslyckats fyra av de senaste fem åren. De övriga sex paren fick alltså i fem fall en

unge och i ett fall två som nådde ringmärkningsbar ålder. Fyra av dem ringmärktes. Två av de ringmärkta, en omärkt samt de två från det gäckande paret ungar, sågs senare på säsongen flygande.

Ytterligare ett par bytte boplatser i år och där handlar det om storskalig avverkning i boområdet. Paret flyttade då 3 km norrut och boet upptäcktes först när ungen hade lämnat boet.

Tre rötägg samlades in – två från 1-kullspar och ett från den 33-åriga honan i Fyledalen. En bokamera hos den senare visade att hon lade två ägg och att hon ruvade över tiden ungefär 17 dagar. I samband med uppbrottet försvann ett ägg. Ett revir förtjänar en liten presentation men om detta kan du läsa i en separat text i detta nummer.

David Folkesson

Pilgrimsfalk: Det blev ett år då det hittades ett nytt par i Skåne! Sex boplatser har vi haft under kontroll 2020 och i fyra bon har ungar ringmärkts. Vid ett bo var ungarna för stora för att märkas, då vi befarade att de skulle hoppa över klippkanten. Vid ett annat bo var det osäkert om det blev någon häckning, kanske p.g.a. någon form av störning. Den nya häckplatsen blev av länsstyrelsen belagd med beträdnadsförbud 1 mars–31 juli, detta då det förekom störningar på platsen. Resultatet blev tre falkungar. Sammanfattningsvis kläcktes tretton ungar av fem par och detta får anses som en framgång.

Alf Petersson

Rödspov: Det skånska rödspovsbeståndet ligger fortfarande på en oroväckande låg nivå och de få häckande paren återfinns alla på strandängarna i Kristianstads Vattenrike. En liten ökning av antalet par har dock skett under senare år, men produktionen av flygga ungar är låg.

Rödspovar på Håslövs ängar 18 april 2020. Foto: Hans Cronert/Skånska Bilder.

Rödspovens bottennivå nåddes under 2016, då endast tre par och ett tiotal oparade hanar fanns i området. Antalet par har sedan dess ökat fram till 2019, då det fanns åtta, möjligen nio par och ytterligare tio till tolv oparade hanar. Antalet par låg kvar på samma nivå 2020, medan antalet oparade hanar minskat till tre.

Sex par och tre oparade hanar fanns på Håslövs ängar 2020. Minst fyra kullar kläcktes fram men tyvärr verkar bara någon enstaka unge ha uppnått flygg ålder. Torka och kyla kan ha bidragit till den dåliga häckningsframgången, både genom försämrad födotillgång för ungarna och att ungarna blivit mer utsatta för predation. De under senare år genomförda åtgärderna för att hålla kvar vattnet på Håslövs ängar har varit positiva men inte räckt till. Ytterligare vattenhållande åtgärder har utförts på ängarna under sensommaren och hösten 2020.

Två rödspovspar uppehöll sig under häckningstid på Isterinäset men misslyckades med häckningen. Ett par var på tillfälliga besök vid Hovby ängar. Rödspovarna i Vattenriket har under senare år följts upp genom Biosfärenheten vid Kristianstads kommun och länsstyrelsens försorg. Årets inventeringsuppdrag innehades av Ottvall Consulting AB och fältdarbete och utvärdering utfördes av Roine Strandberg och Mirja Ström-Eriksson.

Under perioden början av april-maj har enstaka fåglar iakttagits på flera platser i västra Skåne.

Under april uppehöll sig som mest två hanar och en hona vid norra delen av Vombs ängar. Tyvärr finns inga indikationer på häckning.

Vombs ängars blötläggning under tidiga våren attraherar rödspovarna, men fåglarna försvinner eftersom ängarna tillåts torka upp alltför snabbt. Det är viktigt

att förvaltningsåtgärder genomförs som innebär att ängarna tillåts vara blöta under hela häckningssäsongen. Ett lyckat restaureringsarbete skulle kunna leda till etablering och en välbehövlig förstärkning av den skånska rödspovspopulationen.

Hans Cronert

Sydlig kärrsnäppa: Kring Foteviken i år fanns 7–8 par under häckningstid samt några oparade hannar. Troligen lyckades bara ett av paren att få ut ungar. Honan som häckade lyckosamt är kläckt i Halland år 2011 och hon har varit vid Foteviken både 2019 och 2020. Hennes gener är bra för den lilla, och tyvärr också sinande, populationen i sydvästra Skåne. Antalet adulta individer totalt under våren är ganska exakt detsamma som både 2019 och 2018 men färre än 2017, och de utgör bara en spillra av hur det såg ut vid Foteviken i början på 1990-talet. Ungefär hälften av de ägg som läggs blir prederade innan kläckning och av de ungar som faktiskt kläcks tycks mindre än hälften överleva de tre första veckorna.

Mattias Ullman

Svarttärna: Beståndet i nordost bestod i år av tio par i Hercules dammar och resultatet blev sju flygga ungar. Det var den bästa ungproduktionen i nordost på länge. Samtliga par häckade på plattformar.

Beståndet i sydväst kan sammanfattas enligt följande: Klosterviken höll elva par och det blev sex flygga ungar. I Krankejön räknades fem par och två flygga ungar. Totalt fanns det alltså således 16 par som fick åtta flygga ungar i sydväst. Samtliga par häckade på plattformar. Tyvärr ser vi en oroväckande minskning i sydvästra Skåne under senare år, medan läget i nordost är mer stabilt.

Patrik Olofsson

Berguv: Under 2020 gjorde vi för första gången någonsin en stor och systematisk inventering av berguvar i Skåne. Resultatet blev 24 revir. I 18 av dessa revir konstaterade vi ett par, i sex revir konstaterade vi bara en fågel men det är möjligt att vi missade den andra fågeln. Elva säkra berguvshäckningar konstaterades. Fördelningen i landskapet blev två i NV, fyra i NO, tre i SV och två i SO. Tillsammans fick nio av paren minst sexton ungar, varav tio blev ringmärkta. Två par misslyckades. Det publika paret i Hardeberga stenbrott fick även i år två flygga ungar. Två berguvar elldödades i NV och även en tredje individ anträffades senare död på samma lokal. Även i SO elldödades en uv på häckplatsen, en elva år gammal hona, dessbättre var ungarna då redan flygga. På båda lokalerna kommer de farliga elstolparna nu att säkras för att förhindra framtida olyckor. I SO blev en årsunge påkörd nära häckningsplatsen i augusti.

Riksinventeringen av berguv 2019–2020 slutfördes genom en massiv inventeringsinsats i Skåne, som till den helt övervägande delen utfördes av Arne Hegemann. Under de två riksinventeringsåren kontrollerade Projekt Berguv Skåne sammanlagt 101 kända/möjliga uvlokaler. Tjugo av dessa hyste konstaterade uvar och på ytterligare fyra lokaler lyckades vi bara att konstatera en revirhållande berguv.

Arne Hegemann tar fr.o.m. 2021 över ansvaret som rapportmottagare i Projekt Berguv Skåne. Alla rapporter angående berguvar ska nu skickas till *arne.hegemann@gmx.de* eller via sms till 0729 96 58 03. Rapporter via artportalen är också mycket välkomna. Alla rapporterade förekomster hanteras med stor sekretess.

Thomas Lindblad

Blåhake: Arten konstaterades även i år häcka vid Farhultsviken. På lokalen sågs förutom det häckande paret även två sjungande hanar. Sjungande stationära hanar sågs dessutom vid Barsebäcks mosse och Sjötorps ängar vid Foteviken.

Janne Dahlén

Svarthakad buskskvätta: Totalt bedöms minst 28 häckningar ha påbörjats 2020. Det är klart fler än 16 häckningar 2019 och 18 häckningar 2016 som tidigare varit rekord i antal. Flera häckningar finns på Falsterbonäset och vid och i närheten av Klostersågen i Lunds kommun precis som de senaste åren. Flera nya lokaler med häckningar har hittats under året. Med minst 28 häckningar är arten inte längre att betrakta som en så rar häckare att den platsar i detta sammanhang. Förutsatt att ingen tillbakagång sker så är därför detta sista gången arten behandlas bland de rara häckarna.

Janne Dahlén

Trädgårdsträdskrypare: Trädgårdsträdskryparen fortsätter att öka i Helsingborgsområdet och noterades i år i de flesta äldre lövskogar från Svedberga i norr till Rååns dalgång i söder och inåt land österut till Bjuv. Utanför detta område sågs enstaka individer även vid Kullaberg, Stureholm, Torekov, Revingeby och Falsterbo (2 ringmärkta). I kärnområdet fanns uppskattningsvis ett 20-tal revir innefattande 8–11 par. Det hittades 4–5 kullar (12–15 ungar) vid Sofiero, Pålsjö skog och gamla kyrkogården. Med tanke på att antalet par fördubblats från förra året så är det sannolikt att ungkullar missats i området.

Roine Strandberg

Kornsparv: Mellan 25 maj och 12 aug inventerades häckande kornsparvar i Skåne på uppdrag av Länsstyrelsen i Skåne inom

åtgärdsprogrammet för hotade arter. Majoriteten av häckningarna hittades i sydost. Extra glädjande var häckningar i både Vellinge och Kävlinge kommuner, där arten veterligen inte häckat på många år. Ett vitt område runt Fotevikens Naturreservat i Vellinge kommun inventerades efter att sjungande hanar och ensamma fåglar observerats under våren på flera lokaler. Detta resulterade i att fyra hanar och tre honor kunde identifieras. Tre häckningar konstaterades, varav två i "blommande träda" vilket är en nyare typ av markanvändning som ger lantbrukarna rätt till miljöstöd. Medan den tredje häckningen skedde på strandängarna nedanför Jans-torp. I Kävlinge kommun genomfördes ingen inventering, utan lokalen vid Salviken besöktes vid två tillfällen efter att sparvar rapporterats. Vid det andra besöket matade honan stora ungar i boet.

Eftersom kornsparvshonar inte aktivt bidrar till bobygge, ruvning eller matning av ungar har inventeringarna syftat till att identifiera antalet honor, hanar och utfall av häckningsförsök. Baserat på resultatet bedöms den häckande kornsparvspopulation i Skåne 2020 ha bestått av minst 33 honor och 54 hanar. 22 häckningar konstaterades där honor matade eller besökte bo, dessa resulterade i minst 34 flygfärdiga ungfåglar. En häckning konstaterades i Kävlinge kommun, sex i Simrishamn, en i Trelleborg, tre i Vellinge och elva i Ystad kommun.

Richard Bergendahl & Peter Olsson

Småtärnan i Skåne 2020

Småtärnan riksinventerades 1973 och hölls under god bevakning i Skåne under åren 1991–2010. Populationen var under dessa år förvånansvärt stabil och pendlade runt 100-strecket, vissa år med råge över och andra år under strecket. Under 2020 gjordes ett nytt försök att inventera arten i Skåne.

Kenneth Bengtsson

Riksinventeringen 1973 (Högstedt, G. & Persson, C. 1975) gav för Skånes del 118 säkra par och det uppskattades att det kunde ha funnits 130 par. Den första kända häckningen längs nordöstra Skånes kuster konstaterades under denna inventering.

De inventeringar som skedde i Skåne 1991–2010 (Waldemarsson 2011) organiserades av en tärngrupp först ledd av Martin Gierow och senare av Nils Walde-

marsson. SkOF hade under dessa 20 år en fantastiskt god bild av samtliga tärnarters förekomster i landskapet och för småtärnans del höll sig alltså beståndet förvånansvärt stabilt. Men det är en art som kräver speciella villkor för sin häckning och lämpliga områden är inte överdrivet många. Förekomsterna har i alla tider (?) varit koncentrerade till nordvästra Skåne, Lundåkrabukten, Lommabukten med

Småtärna vid Landgrens holme, Skanör, 15 maj 2018. Foto: Bengt Grandin.

Tabell 1. Antal par av småtärna i Skåne 2000–2010.

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
82-89	105-113	128-132	99-102	79	105	87	102-103	ca 70	103	102

Malmö hamn, Vellinge kommun inklusive ön Dynan i Malmö, Trelleborgsområdet samt skärgården i nordost. I Tabell 1 visas antalet par under perioden 2000–2010. Under åren därefter finns inga samlade uppgifter för småtärnans del.

Inventeringen 2020 gjordes i huvudsak av handplockade personer och grupper. Småtärnans förekomster är som sagt var tämligen väl kända och vi kunde därför peka ut de platser där arten kunde hittas ganska exakt. Utöver uppgifterna från inventerarna gjordes en kontroll av uppgifter på Artportalen.

Resultatet av inventeringen blev tyvärr lite spretigt. Antalet småtärnor i landskapet föreföll vara tämligen normalt, men olyckliga haverier under ruvningstid innebär möjliga förflyttningar till andra lokaler och därmed en risk för dubbelräkningar.

I det följande går vi igenom rapporterna för respektive område och börjar med ett i sammanhanget trist sådant.

Nordvästra Skåne: Som jag befarade är småtärnan numera utgången i nordväst. De fynd som gjorts i år gäller utan tvekan rastande eller sträckande fåglar. Småtärnans historia blev därmed 80-årig hos oss, första häckningen på Rönnen är ifrån mitten av 1930-talet. Sedan toppåren i början av 1980-talet har strandlinjen föränd-

rats radikalt på en del håll genom igenväxning, erosion, påbyggnad m.m. På många tidigare häcklokaler fanns även skrattnås och fisktärna, men dessa har också försvunnit i snabb takt. Höganäs enda häckande fisktärnor finns numera på Höganäs AB:s industritak (K. G. Nilsson). Resultatet för området blev alltså noll par.

Lundåkrabukten: I södra och mellersta delen sågs utanför golfbanan 10 maj 34 individer, varav elva var ruvande. Norr om golfbanan sågs åtta individer, men inga ruvande. I Salviken, söder om bukten, sågs två individer men de bedömdes som tillfälliga. Nästa besök gjordes 1 juni och då var alla bon skövlade genom högvatten. Enstaka småtärnor sågs i bukten (Martin Green).

Småtärnekull på Landgrens holme. Foto: Mikael Kristersson.

Längre norrut, vid Saxåns mynning, sågs ett par under sommaren och 18 juli även en unge (Peder Weibull).

Resultat: I Lundåkrabukten sågs alltså som mest 44 individer, vilket innebär 22 möjliga par. Men blott elva ruvande samt ett par med ungar kunde bekräftas. Antalet par får alltså anges till 12–22. För Salvikens del räknar vi med noll par.

Lommbukten: Det finns inga rapporter härifrån i år. 2019 återkom småtärnan till Spillepeng, i södra delen av bukten, som häckfågel för första gången sedan 1994. Då häckade sex par och de fick fram nio ungar. Men i år stod lokalen åter tom.

Malmö hamn: Denna smått klassiska lokal stod tom för åtminstone andra året i rad. Bevakningen har varit svag under senare år men i år gjordes åtskilliga besök och de var alltså helt resultatlösa.

Resultatet för området blev alltså noll par.

Dynan: Årets bevakningsmiss. Ön ligger en bit ut och är svårbevakad. Men det finns en rapport på Artportalen om 40 individer 8 juni och de bedömdes som häckande (Nils Kjellén). Det kan alltså ha handlat om cirka 20 par. Men det kan också ha handlat om omläggare från havererade kolonier längre söderut eller kanske rentav av fåglar från Lundåkrabukten.

Resultatet får alltså skrivas som 0–20 par.

Vellinge kommun: Populationen ökade markant efter förra årets minskning. Årets resultat blev 71 par, vilket är den fjärde högsta siffran i serien. Arten ökade lite vid de bästa lokalerna, Näsholmarna och Norra Flommen, men ökade också vid både Ängsnäset och Måklappen. Åtminstone på Näsholmarna var utfallet dåligt (troligen p.g.a. predation från räv) (Mattias Ullman).

Tabell 2. Antalet par i Skåne 2020.

Nordväst	0
Lundåkra	12–22
Lommbukten	0
Malmö	0
Dynan	0–20
Vellinge	71
Trelleborg	3
Nordost	7
Totalt	93–123

Trelleborg: De forna häckningsområdena i hamnen och vid Fredshög stod tomma i år. Men vid Stavsten bokfördes tre par. Härifrån rapporterade Lars Sundlöf följande: "Sista dagarna i maj och första i juni konstaterades tre par som låg på bo. Därefter följde en tid av högvatten och samtliga bon hamnade under vatten. Den 19 juli iaktogs fyra adulta och två juvenila rastande ute på revet. Om dessa är frukten av en lyckad häckning på Stavsten är okänt, allt med tanke på att det inte påträffades rastande/stationära under flera veckor.

Nordost: Det har häckat småtärnor på flera lokaler i skärgårdsområdet under åren men i år inskränkte sig förekomsten till Lyngbyholmen: Härifrån rapporterade Patrik Olofsson följande: "Jag noterade sju par på bo. Men kreatur var uppe på ön dagligen. Småtärnornas bon hägnades förvisso in men kalvarna gick under repet och samtliga småtärnor (och skärfläckor) misslyckades". För fåglar sedda vid Äspet finns inga bekräftade häckningsförsök.

Totalt får vi då minst 93 par. Men om paren vid Dynan var unika, och om fler par än de bekräftade tolv i Lundåkrabukten skred till häckning, kan vi ha haft så mycket som 123 häckande par i landskapet

Tabell 3. Antal par av småtärna i Vellinge kommun 2011–2020.

2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
57	65	73	78	64	77	69	64	43	71

Matdags. Foto: Bengt Bengtsson.

(Tabell 2). Oavsett vilka siffror som är de korrekta finner vi att arten fortfarande håller en förvånansvärt stabil population runt 100-strecket.

Antal par är en sak men en del av dem bör också lyckas med sina häckningar. Under 2020 verkar det ha varit dåligt med den saken. Högvatten och diverse kreatur ödelade nämligen åtskilliga häckningar. Inkomna rapporter berättar om en unge i Lundåkrabukten och två vid Stavsten. För kolonierna i Vellinge har vi inte fått några uppgifter om ungar men haveri p.g.a. högvatten nämns för några delområden. För småtärnorna på Landgrens holme slutade det också illa. Här anses predation av i första hand kajor ha varit orsaken (Mikael Kristersson pers. medd.).

Det absolut viktigaste området för de skånska småtärnorna är utan tvivel Vellinge kommuns kuster. Det finns uppgifter härifrån sedan åtminstone 1988 men här nöjer vi oss med siffror från 2011, alltså

efter att totalbevakningen i landskapet upphörde (Tabell 3). Uppgifterna är hämtade från de årliga rapporterna från Falsterbo Fågelstation. Om vi tänker oss att 100 par är en normalförekomst för Skåne står det klart hur viktig Vellinge kommun är för arten.

Referenser

- Högstedt, G. & Persson, C. 1975. Småtärnan i Sverige 1973. *Vår Fågelvärld* 34:37-42.
 Waldermarsson, N. 2011. Häckande tärnor i Skåne 1991-2010. *Anser* 2011/2:13-21.

Kenneth Bengtsson
kennethbengtsson53@gmail.com

Fiskmåsarna i Malmö

Fiskmåsar i stadsmiljöer väcker känslor, både positiva och negativa, och tyckande om denna mås dyker upp med ett atomurs säkerhet varje år.

Det handlar bl.a. om skränande måsar, fågelspillning, ömmande om ungar på marken och "Är de inte för många?".

Finns det något bra svar att ge på den senare frågan?

Kenneth Bengtsson

Malmö brukar kallas för "Parkernas stad". Kanske skulle "Fiskmåsarnas stad" fungera lika bra? Såvida inte Landskrona, Simrishamn eller annan skånsk kuststad redan har lagt beslag på epitetet. Jag har haft anledning att syssla mycket med fiskmåsar i Malmö under de senaste drygt 20 åren genom mitt engagemang i Fågelskydd Spillepeng. Främst har det handlat om skadade,

både unga och gamla, samt om samtal om ungar runt om i staden. Våldigt många har ringt och samtalen tenderar att bli fler och fler för varje år. Många av uppringarna värnar om måsarna, inte minst om deras ungar, men det finns också de som har en mer avog inställning. Media har också ringt – i princip sker det årligen – och frågan om måsarnas varande eller icke varande tycks evig.

En av Malmös häckande fiskmåsar. Foto: Kenneth Bengtsson.

En inte helt ovanlig fråga handlar alltså om hur många måsar det finns. "Ingen aning" har svaret brukat bli. Någon inventering har veterligen aldrig gjorts och en sådan vore också ganska svår att genomföra. Måsarna finns ju till synes lite överallt i staden och ofta ligger bona på tak eller annan plats omöjlig att överskåda. Så det har väl blivit en gissning om ett par hundra par, kanske fler.

Vi på Fågelskydd Spillepeng är lite statistiknördar och har också fört journalblad över intagna vårdade fåglar samt bokfört inkomna samtal under alla år. Kanske gick det att utifrån dessa uppgifter få någon hum om antalet par och var i staden de huserade? Vi gick därför igenom de adresser vi noterat när det gäller omhändertagna skadade ungar under 2015–2019. Resultatet blev 38, 29, 38, 62 resp. 58 adresser. Alltså fanns det minst så många häckande par i Malmö under dessa år. Men det kunde givetvis inte räcka. Vi får ju in mängder med samtal om fiskmåsungar, som inte resulterar i någon åtgärd. Och telefonlistan som omfattade 194, 187, 193, 293 resp. 268 samtal om fiskmåsungar under maj–juli dessa år berättade ju ingenting om adresser.

Vi tog därför ett beslut om att fråga varje uppringare om var i staden de hittat eller sett den aktuella ungen, boet eller den varnande fågeln under häckningssäsongen 2020. Givetvis noterade vi också de adresser där vi själva hämtade eller såg ungar. Utifrån 295 samtal under häckningstid samt egna iakttagelser kunde vi bekräfta 190 adresser under 2020, alltså minst 190 häckande par. Nu började det likna något! Men vissa områden är absolut underrepresenterade och i andra vet vi att fler än ett par häckar. Vi får därmed lägga till minst 115 par i dessa områden (Tabell 1). Dessa antalsuppgifter känner vi oss trygga med och de är snarare under- än överskattade. Därmed är vi uppe i minst 305 par.

Tabell 1. Uppskattat antal par i vissa områden.

Olje- och Industrihamnen	20
Nyhamnsområdet	30
Terminalgatan, ruderatmark	10
Lodgatan, ruderatmark	10
Sjukhusområdet	20
Johanneslust, ruderatmark	5
Limhamns Sjöstad	10
Fosie industriby	10
<i>Totalt</i>	<i>115</i>

Men vi var ännu inte riktigt nöjda. Vi har nämligen flera adresser från 2019 varifrån samtal saknas 2020. Av dessa bedömer vi att åtminstone 47 bör ha hållit häckande fiskmåsar även 2020. Då blir den ackumulerade summan 352 par istället. Eftersom det även finns uppgifter om ytterligare ett drygt 50-tal adresser från 2018 och tidigare som mycket väl kan ha hyst häckande fiskmåsar även 2020, och eftersom vårt material givetvis inte är heltäckande – det finns ju ett mörkertal också – vågar vi gissa på uppemot 500 häckande par i Malmö stad. Tar vi bort de i hamnområdena samt i Fosie industriby häckande paren blir det då 420 par i de mer stadsnära områdena.

Notera att detta gäller Malmö stad, alltså inte de omkringliggande orterna Bunkeflostrand, Klagshamn, Oxie med Käglinge samt Tygelsjö. Härifrån har vi fått enstaka samtal under tidigare år men under 2020 inskränkte sig samtalen till ett enda från Sundsbroskolan i Bunkeflostrand. Själva noterade vi häckande fiskmåsar nära Björkelundadammen utanför Oxie.

Vi förmodar alltså att förekomsterna är förhållandevis få i dessa kommunalar.

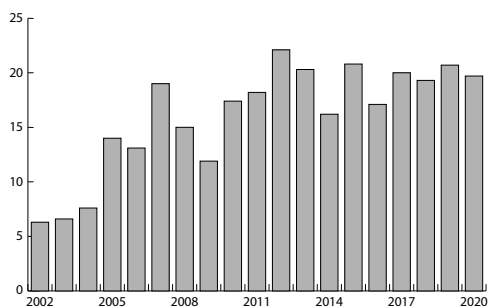
I Figur 1 ses bekräftade förekomster under 2020 (svart plopp), 2019 (röd plopp) och 2016–2018 (vit plopp). Som synes verkar de attraktivaste områdena vara de centrala samt Västra hamnen och Limhamn. Baserat på erfarenheter under alla år bedömer vi att kartan ger en tämligen rättvis bild av vilka delar av staden som fiskmå-

Figur 1. Karta över bekräftade förekomster 2016–2020.

sarna föredrar. Det ska dock sägas att antalet ploppar inte visar rätt utbredning för hamnområdet och Fosie industriby.

Har fiskmåsaarna då ökat i Malmö? Ja, det är en än svårare fråga att svara på. Känslan är dock att stammen varit tämligen stabil under de senaste åren. Kan vår statistik möjligen ge något svar? Ja, kanske, men statistiken måste tolkas försiktigt. Om vi räknar på antalet samtal om fiskmåsunger och andra häckningsrelaterade frågor angående fiskmåsar under månaderna maj t.o.m. juli åren 2002–2020, finner vi att de har ökat från 26 till 295 under perioden.

Figur 2. Andelen samtal (%) rörande häckande fiskmåsar 2002–2020.

Då verkar beståndet ha ökat rejält. Men vår verksamhet har blivit alltmer känd under åren och det totala antalet samtal under maj t.o.m. juli har under dessa år ökat från 410 till 1 496. Då minskar dramatiken i de förra uppgifterna.

För att om möjligt visa någon form av utveckling under perioden 2002–2020 visar vi i stället andelen fiskmåssamtal i procent i förhållande till det totala antalet samtal under maj t.o.m. juli. Den bild vi får då visar ingen dramatisk ökning, möjligen med undantag av de första åren i serien. Vi ska dock minnas att vår verksamhet var mindre känd i början av serien (Figur 2).

Sammanfattningsvis tror vi att omkring 500 par fiskmåsar häckar i Malmö stad, varav drygt 400 i befolkade områden. Vi tycker oss också kunna visa att populationen varit tämligen stabil de senaste åtminstone tio åren.

Kenneth Bengtsson
kennethbengtsson53@gmail.com

Farhultsvikens "vitstjärniga" 2014–2020

Den vitstjärniga blåhakens etablering i Farhultsviken i nordvästra Skåne har följts under sju års tid.

I *Vår Fågelvärld* 2015:4 redovisades förekomsten under den inledande etableringsfasen 2014–2015.

Vad har hänt sedan dess? Denna sammanställning inriktas nu främst på en redovisning av de efterföljande åren 2016–2020.

Leif Klinteroth

Underarten *Luscinia svecica cyanecula* är en riktig doldis. Den är inte direkt skygg, men synnerligen svår att följa upp då den mestadels håller sig dold inne i vassområden. Om den inte sjunger är den som regel helt tyst. Under dagtid är sången mer sporadisk med långa avbrott. Runt en halvtimme efter solnedgången inleds aktiv sång och den variationsrika sången tycks pågå hela natten och in i arla morgonstund. Mina inventeringsrundor har dock begränsats fram till kl. 23 och tidiga morgonbesök har varit få. Sången sker mest från dolda platser inne i vassen, men stundtals framförs sången även på toppen av vasstrån eller i flykt.

Vitstjärnig blåhake, hane, i Farhultsviken 25 april 2015. Foto: Leif Klinteroth.

Det har blivit många cykelturer ner till vassområdena vid solens nedgång och i samband med vindstilla kvällar – allt för att avnjuta blåhakens sköna sång. Det har således inte varit helt lätt att få syn på den sjungande hanen i halvmörkret. Införandet av tillträdesförbud för hela det vidsträckta vassområdet 2015 innebar därtill en ytterligare utmaning (nybildat naturreservat). Närstudier blev omöjliga att genomföra under perioden 1 april–15 juli. Därmed blev det helt omöjligt att med säkerhet avgöra hur många blåhakar som har vistats i området.

Det har visat sig att denna underart av blåhake anländer överraskande tidigt på våren. Den första sjungande hanen har börjat sjunga redan i början av april. Den 8 april 2018, 7 april 2019 och 11 april 2020.

Sjungande hane/hanar har funnits på plats alla sju åren mellan 2014 och 2020. Mer osäkert är det med hona/honor. Toppåret 2015 fanns åtminstone en till två honor. De kommande tre åren 2016–2018 är förekomsten av honor mer osäker. Först i juli 2019 konstateras en varnande hona med mat i näbben och till slut kunde även en flygfärdig unge återfinnas 15 juli. Mitt slutmål att finna en varnande hona och en flygfärdig unge nåddes därmed till slut!

2014

Den 26 april hittades den första hanen för området på Farhultssidan av viken. Dagen efter sjöng hanen några strofer i skymningen dold inne i vassen. Det blev inledningsdagen för min del. Sporadisk sång hördes sedan fram till 3 maj men någon blåhake kunde därefter inte återfinnas.

2015

Det blev det riktigt publika året! Den 20 april satt åter en hane och sjöng på samma plats som året innan. I skymningen dagen efter hördes åter blåhakesång, men sången hördes från två håll! Två sjungande hanar kunde konstateras. Det blev en bra start på det nybildade naturreservatet, men det innebar också tillträdesförbud för hela Farhultsvikens vassområden under perioden 1 april–15 juli. De båda blåhakarna etablerade sig precis i gränsområdet för skyddsområdet. Det innebar att platsen för förbudsskylten kom att bli en perfekt observationsplats för närstudier av de vits-tjärniga. Många kunde njuta av de vackra fåglarna och fotografer fick sitt lystmäte. De båda hanarna var även sångaktiva dagtid. Kanske berodde det på att de höll revir nära varandra. Mer detaljer finns redovisade i en artikel i *Vår Fågelvärld* 2015:4. Årets imponerande resultat blev minst tre sjungande hanar och en till två honor. I juli gjordes flera iakttagelser av både hona och hane med mat i näbben som vid upprepade tillfällen besökte en och samma plats skymd av vass och som måste ha varit parets boplat. Några ungar sågs dock aldrig. Enligt gällande regler för häckningskriterier betraktas vuxen fågel med föda åt ungar som säker häckning (kriterie 16). Därmed är 2015 det första året med säkerställd häckning för vitstjärnig blåhake i Sverige! Tyvärr har därefter inga blåhakar återkommit till denna del av viken under de kommande åren 2016–2020. Det är svårt att begripa varför.

2016

Efter fjolårets resultat fanns det förhoppningar om ännu ett bra år för den sydliga blåhaken, men så blev inte fallet. På kvällen 30 april cyklade jag ner till Görslövsåns mynning och kunde då notera att en sjungande vitstjärnig blåhake höll till i vassområdet på andra sidan ån och längst ut mot havet. Under maj sjöng hanen på samma plats vid de åtta tillfällen som jag tog mig ner till mynningen. Tillträdesförbudet gjorde det svårt att observera fågeln, men jag hade lärt mig att den aktiva sången alltid startade 20 till 30 minuter efter solnedgången. Kom jag innan solnedgången så var det helt tyst. Jag säkerställde observationen genom att under vindstilla kvällar spela in dess sång. Endast korta skymtar av hanen kunde ses i skymningsljuset. Inga som helst tecken på parbildning kunde noteras. Vid kvällsbesöket den sista maj var det helt tyst och fortsatta kontroller upphörde. Flera letningar i övriga delar av viken blev resultatlösa.

Resultatet för 2016 blev således endast en sjungande hane under perioden 30 april–21 maj.

2017

Jag inledde kvällsbesöken vid Görslövsåns mynning på Valborgsmässafton. Det blev en stor överraskning, då två hanar sjöng samtidigt ca 100 meter ifrån varandra. Båda fanns i vassområdet ca 50 meter söder om åmynningen, den ena i vassen längst ut mot havsytan liksom året innan, den andra ca 100 meter längre västerut i vassområdet. Vid fem tillfällen i maj cyklade jag ner till området strax före solnedgången. Som vanligt startade den aktiva sången ca en halvtimme efter solnedgången, men enbart en hane kunde noteras sjungande. Tyvärr hade hanen flyttat sig längre bort (söderut) och ca 150 m från gränsen till området med tillträdesförbud. Förutom den sköna sång-

Sjungande vitstjärnig blåhake, hane, 28 april 2017 i Waddenzee, Nordtyskland. Foto: Leif Klinteroth.

en som hördes bra på avstånd så blev det inga roliga besök. Fågeln gick inte att se i skymningsljuset. Årets sista besök skedde 17 maj då en hane fortfarande sjöng. Två dagar tidigare (15 maj) fanns starka misstankar om två sjungande hanar varav den andra bedömdes hålla till längst ut vid Oderbäckens utlopp. Om än ännu svårare att iakttaga. Kvällsletningar i övriga delar av viken blev resultatlösa. Således ett år helt utan indikationer på häckning. 2017 års facit blev två sjungande hanar, varav en med permanent revir.

2018

På våren kändes iveren att fortsätta letandet; trots de svårigheter som tillträdesförbudet innebar.

I Danmark hade det visat sig att den sydliga blåhalsen (som den heter på danska)

brukade anlända redan i början av april. Ett besök vid Waddenzee, Nordtyskland i april 2017 sporrade mig också. Där var den vitstjärniga numera allmänt spridd. Vissa hanar satt till och med och sjöng helt öppet på stolpar och bland buskar nära de stora vassområdena. De var därmed mycket tacksamma att bedriva närstudier på och att filma och fotografera.

Jag startade således inventeringsarbetet redan 1 april. April och maj bjöd på ovanligt många vindstilla kvällar. Det innebar goda förutsättningar för en närmare uppföljning. Redan 8 april noterades en sjungande hane i vassområdet intill Görslövsåns mynning på exakt samma plats som 2016 och 2017. Sången inleddes 10 minuter efter solnedgången. Eftersöket fyra dagar tidigare var resultatöst, vilket nu tydde på en nyanländ fågel. Den 9, 16 och 17 april

var det helt tyst i området på kvällen. På Farhultssidan 18 april var det också helt tyst. Men så 19 april återupptäcktes en sjungande hane med aktiv sång från kl. 20:45. Den sjöng först längre bort mot Oderbäcken men kom i mörkret närmare Görslövsån. Den 22 april sjöng hanen aktivt från kl. 21:00 nära Oderbäckens utlopp.

Kl. 09:00 den 30 april hördes sporadisk sång nära f.d. skjutvallen och en hane visade upp sig en kort stund på ett vasstrå. Åter hördes sporadisk sång där 2 maj kl. 08:00–09:30.

På kvällen 3 maj genomsöktes hela Farhultsvikens vassområde. Det gav inget annat resultat än den hane som sjöng aktivt nära Oderbäckens utlopp från kl. 21:25 och framåt. Den 5 maj upprepades letningen med ett längre stopp nära f.d. skjutvallen, men där var helt tyst. Hanen med permanent revir sjöng som vanligt aktivt vid Oderbäcken från kl. 21:35.

Nästa kvällsbesök genomfördes först 8 juni. Med en solnedgång kl. 21:53 kunde det konstateras att hanen sjöng i samma område och påbörjade aktiv sång från kl. 22:15. Nu dränktes sången av en mängd andra ljud, som från strandskator, rödbenor, flera rörsångare och ladusvalor samt trafikljud. När tillträdesförbudet upphörde genomfördes besök inne i vassområdet både dag- och kvällstid 15 och 16 juli, men någon vitstjärnig blåhake gick inte att finna. Således var det mindre sannolikt att någon lyckad häckning skulle ha genomförts i området under 2018.

Kvällsbesöken genomfördes vid tolt vid 15 tillfällen. Sammanfattningsvis ett permanent revir under perioden 8 april–8 juni. Det kunde inte helt uteslutas att två hanar uppehöll sig i området. Liksom de båda föregående åren kunde inga honor upptäckas. Tillträdesförbudet i området gjorde dock helhetsbedömningen för året svår och osäker.

2019

Den 7 april rapporterades en hane från den nya observationsplattformen (vid f.d. skjutvallen).

Mycket riktigt! På kvällen sjöng en hane vid mörkrets inbrott med start kl. 20:40. Årets hane sjöng längst ut i vasskanten mot havsytan närmare Oderbäckens utlopp än de tidigare åren. Således blev det nu besök av blåhake för fjärde året i rad vid det aktuella vassområdet! Vid återbesök 17 april sjöng hanen åter nära Oderbäckens utlopp med aktiv sång efter kl. 20:45. Hanen sjöng lite närmare Görslövsån på kvällen 26 april. På grund av brist på stilla kvällar blev nästa kontroll först 15 maj och då sjöng hanen i vassområdet intill Oderbäcken. Sent på kvällen 19 maj lokaliserades tre sjungande hanar i Farhultsviken av annan skådare.

Den 4 juni hade jag en aktivt sjungande hane efter kl. 21:50 vid det permanenta reviret längst ute i vasskanten väster om Oderbäcken.

Den 7 juli gick jag längs med gränsstaket intill vassområdet och hörde flera "hitt-hitt-hiitt ..." -låten kombinerade med en eller flera hårda "te"-låten. Lätena påminde en del om skvättors varningslåten. Mina misstankar riktades genast mot vitstjärnig

Vitstjärnig blåhake, hona, med mat i näbben.
Farhultsviken 12 juli 2019. Foto: Leif Klintero.

blåhake. Det dröjde inte länge innan en hona visade upp sig fint. Hon hade dessutom mat i näbben! Den stunden hade jag väntat på ända sedan 2015. Hon expanderade sig fint högt uppe i de uppstickande döda fjolårsvasstråna. Honan förflyttade sig fullt synlig hit och dit och var mycket ljudlig. Hon höll hela tiden uppsikt över omgivningen. Således helt säkra tecken på unge/ungar i närheten!

Efter den dagen blev det dagliga återbesök. Honan hittades lätt vid varje tillfälle genom sina "hitt" och "te-te" -låten, men ingen hane syntes till. Först 12 juli fanns en trolig hane fullt synlig intill honan. Han lät enbart höras med många "hitt"-låten i rad och helt utan smackande "te"-låten. Det lät precis som de låten hanen brukade inleda sången med på våren. Honan var också synlig hela tiden med mat i näbben och varnande helt nära den troliga hanen. Båda blev fotograferade!

Hanen kändes knappast igen. Jag började bli fundersam på om det var en hane eller hona. Kan hannar fullborda sin ruggning redan i mitten av juli? Av den fina häckningsdräkten fanns knappast ett spår. Den lilla vita prickén på bröstet var nu en stor vit fläck. Nederst på bröstet gick ett brett mörkt band i svartblå ton. Endast på

Vitstjärnig blåhake, hane, troligen nyruggad. Farhultsviken 12 juli 2019. Foto: Leif Klinteroth.

hakan fanns antydning till den vackert blåa färgen kvar. Den vackra vår- och sommardräkten var således helt borta! Den troliga hanen var lik en hona, men han var lätt att skilja från den varnande honan genom att hon hade ett vitt strupparti närmast basen av undernäbben till skillnad från hanens blå strupe.

Den 15 juli hördes för mig obekanta "tschi"-låten i vassen nära den plats där honan hade varnat. Det visade sig vara en ung blåhake! På något ostadiga vingar flög den ut ur vassen och satte sig helt kort öppet på marken. Jag kunde snabbt konstatera att det rörde sig om en årsunge. Det var bara att utbringa: "Äntligen! För första gången en säkerställd lyckad häckning i Farhultsviken!"

Den 16 juli var det fritt tillträde till kärnområdet. En perfekt morgon med vindstilla och spegelblankt hav. Extra lång letning genomfördes, men det var helt tyst och inga blåhakar syntes till. Knappast någon överraskning! Vassområdet är stort. Den 21 juli hittades åter en ungfågel längs med strandkanten i inre viken enligt Artportalen. Ytterligare flera resultatlösa besök genomfördes under andra halvan av juli. Därmed avslutades 2019 års säsong med ett trots allt lyckat resultat. Två till tre sjungande hanar och en varnande hona med mat i näbben följt av en kort observation av en årsunge!

2020

Årets första fanns på plats 11 april. Därtill två sjungande hanar i området runt Oderbäcken. Aktiv letning dagen innan blev resultatlös. Vid kvällssång 12 april och 17 april säkerställdes två stationära sjungande hanar. Den 28 april genomfördes en kvällsinventering resulterande i tre sjungande hanar: två ex. öster och väster om Oderbäckens utlopp. Därtill sjöng en hane aktivt vid Surkenabben på Jonstorpssidan.

Farhultsviken med lägesangivelser och årtal för fynd av sjungande vitstjärniga blåhakar 2014–2020. Kartunderlag: Google Earth.

Fågeln vid Surkenabben sjöng aktivt dagen efter och fram till 2 maj men lämnade uppenbarligen området därefter. Många besök dagarna efter blev resultatlösa. De två övriga hanarna förblev stationära långt in i maj och kunde beskådas på avstånd från observationsplattformen.

För egen del blev det relativt få besök i maj-juni. När tillträdesförbudet upphörde 15 juli genomfördes några dagar med aktiv letning som blev resultatlösa. Det finns dock observationer som indikerar häckning under juni–augusti. Blåhakens tidiga ankomst i april bör därtill innebära goda förutsättningar för två kullar.

Till detta ska för Skånes del tilläggas sjungande hanar på ytterligare minst fyra lokaler år 2020: Hercules dammar, Sjötorps ängar, Vemmerlövs mosse och Barsebäcks mosse.

Framtiden

Efter 2018 års lyckade häckning vid Hjälms våtmark, Halland följt av en tidig lyckad häckning 2019 ser åren 2019–2020 ut att ha varit de stora genombrottsåren för vår söderifrån invandrande blåhake av underarten *L. s. cyaneola*. I Skåne har lyckade häckningar genomförts 2019 vid såväl Löddesnäs som här i Farhultsviken. Därtill kommer flera nyetableringar i Skåne 2020. Det är min förhoppning att denna redovisning nu leder till alltfler upptäckter av denna spännande och hemlighetsfulla nykomling i våra svenska vassar.

Leif Klinteroth
leif_klinteroth@hotmail.com

Havsörnar stjälar storskrakars och skarvars fiskar

Vintertid kan ett fascinerande skådespel beskådas vid Vombsjön när havsörnar utnyttjar storskrakars och skarvars flockfiske. Havsörnar är kända för att stjäla byten både från andra fågelarter och från artfränder.

Hans Källander

Hos fåglar är kleptoparasitism, dvs. stöld av andra individers föda, vanligt förekommande. Kleptoparasitism som metod att skaffa föda är särskilt vanlig inom två fågelgrupper: rovfåglar och fiskätande fåglar. Hos de förra är anledningen sannolikt den att de ofta fångar stora byten, och framför allt att de transporterar bytet synligt i klorna, vilket ökar risken att det skall upptäckas av andra, potentiella tjuvar. Hos fiskätande fåglar, trots att de ofta sväljer bytet relativt snabbt, är bytet ofta stort. En annan anledning till att fiskätande fåglar frekvent är inblandade i kleptoparasitism är att de ofta bildar stora fiskeflockar liksom att de ofta häckar i kolonier, vilket ut-sätter dem för attacker från såväl artfränder som andra tjuvar.

Vombsjöns yta är cirka 13 km². Höst och vinter samlas upp till 2 000 storskrakar och 2 000, ibland rent av 3 000, skarvar så länge som sjön inte fryser till. Båda arterna bildar stora, oftast artrena flockar, men inte sällan bildas blandade flockar, åtminstone temporärt. Vintertid besöks också sjön av ett varierande antal havsörnar utöver det par som häckar i närområdet. Flertalet örnar utgörs av yngre örnar av varierande ålder. Av dessa är flertalet årsungar. Här måste dock påpekas att åldersbestämning av unga havsörnar är ett besvärligt kapitel (se Helander m.fl. 1989). Av detta skäl har jag här endast skilt på två kategorier, nämligen adulta och yngre fåglar.

Vombsjöns maximidjup är cirka 15 meter och vattnet är relativt klart. Sjön hyser en rik och varierad fiskfauna med bland annat abborre, gärs, björkna och braxen.

Observationerna av flockfiskande storskrakar och skarvar på Vombsjön har gjorts sporadiskt under flera år med början 1981. Mer tid ägnades åt örnarna och de båda fiskätande arterna under januari 2019.

Flockar av de båda flockfiskande arterna, storskrake och skarv, drog alltid på sig måsfåglar, under senhösten mest fiskmåsar, vilka försökte kleptoparasitera, men oftast verkade dyka efter småfisk, som skrämts mot ytan av de dykande skrakarna och skarvarna. Senare på vintern ersattes fiskmåsar i huvudsak av de större måsararterna gråtrut och havstrut, som ofta försökte stjäla fisk från såväl skrakar som skarvar. När de senares fiskeaktivitet var hög, cirkade trutarna över flockarna eller ryttlade över dem och attackerade fåglar som kommit upp med fisk. Kleptoparasitiska försök mellan storskrakar och skarvar, både inom och mellan arterna, utlöste ofta trutarnas attacker (Källander 2006). När fiskeaktiviteten upphörde, rastade antingen trutarna på vattnet eller lämnade flocken. Svärmande trutar var därför en tillförlitlig indikation på pågående storskrak- eller skarvfiske.

Havsörnarna spanade från trädkroppar på stranden och uppenbarade sig ofta en minut eller två efter det att en fiskeflock blivit

I väntan på lyckat fiskafänge.
Foto: Anders Wirdheim.

aktiv och trutar börjat cirkla och ryttla över den. En örns ankomst till flocken signalerades vanligen av att trutarna tog höjd. När örnen nått fiskeflocken brukade den cirkla eller flyga lågt över flocken. Den avbröt sig då och då för att göra en (oftast avbruten) dykning mot den. I blåsig väder flög örnarna vanligen lågt mot vinden från den ena till den andra änden av flocken i långsam, aktiv flykt. När de nått flockens ände, flög de ofta i en vid båge tillbaka för att på nytt upprepa proceduren. När två eller flera örnar samtidigt var närvarande över en flock (maxantalet var åtta yngre örnar) visade de ingen eller ringa aggression mot varandra.

Örnarna föreföll utnyttja skrakarna och skarvarna på två sätt: kommunsalt, eller genom att stjäla fisk från dem. Vid ett fåtal tillfällen verkade en örn bara plocka upp en fisk från vattenytan, i närheten av skrakar eller skarvar där den blivit tillgänglig på grund dessas dykaktivitet (kommunsaltism), i andra situationer var det osäkert om en dykning mot ytan var ett försök till kleptoparasitism eller inte. Vid flera sådana tillfällen blev örnen liggande på ytan i upp till en halv minut innan den återupptog sitt spanande över skrakarna eller skarvarna.

Vid säkerställda fall av kleptoparasitism gjorde örnen oftast en snabb attack i sned vinkel mot offret, som antingen försökte dyka eller undkomma genom en snabb rusch längs ytan, men släppte eller tappade sin fisk som örnen tog. En gång plockade en adult örn upp två små fiskar från ytan, vilka den åt i flykten, varpå den flög snabbt och direkt mot en skarv som släppte sin fisk. Efter sådana fångster lämnade en örn omedelbart platsen och flög snabbt till ett träd eller en iskant för att äta fisken. Och den hade anledning att skynda sig ty andra örnar försökte ej sällan stjäla fisken. Vid ett sådant tillfälle vandrade fisken mellan tre olika örnar innan den slutligen hamnade hos den rättmätige ägaren. Ett par gånger sågs örnar omedelbart reagera på skarvars inomartsförsök till kleptoparasitism och flyga till platsen där de stal fisken.

Adulta örnar fick fisk oftare än de yngre. Om man summerar antalet dagar som örnar fick fisk (kommunsalt eller genom kleptoparasitism) fick adulta örnar fisk under 15 av 20 dagar (75 %) mot 8 av 40 dagar (20 %) för yngre örnar. Ett intressant faktum var att varken skrakarna eller skarvarna, till skillnad från måsarna, vi-

sade några skrämselfreaktioner när örnnar-
na svepte fram över dem. Vid flera tillfäl-
len anlände såväl skrakar som skarvar till
flocken trots att en örn samtidigt flög lågt
över den. I själva verket föreföll skrakarna
och skarvarna bete sig på samma sätt som
de gör gentemot trutar. Om en örn dök mot
en skrake eller skarv med fisk, dök denna
medan kringliggande fåglar knappt tycktes
reagera.

Associationen mellan havsörn och flock-
fiskande storskrakar har iakttagits också
vid två andra svenska sjöar, Åsnen och
Hjälmarén, där åtskilliga tusen storskra-
kar uppträder under senhösten (Hallberg
2001, K.-G. Schölin pers. medd.). Jag har
även sett adulta havsörnar stjäla stora fis-
kar från fiskande skarvar i Krankesjön. Det
finns anledning att förmoda att beteendet
förekommer överallt där örnnar, skrakar el-
ler skarvar förekommer tillsammans. Både
vid Vombjön och på andra ställen har jag
sett havsörnar i luften förfölja trutar med
fisk och kleptoparasitism tycks vara en ut-
bredd födosöksmetod hos havsörnar (del
Hoyo et al. (1982). Sålunda skriver Brown
et al. (1982) om den afrikanska skrikhavs-
örnen att den är "strongly piratical; urge
to piracy apparently compulsive" och skri-
ver vidare att den attackerar viken art som
helst i storlek från goliathäger eller sadel-
billstork till gråfiskare. De flesta studier av
kleptoparasitism hos släktet *Haliaeetus* be-
handlar den amerikanska vithövdade havs-
örnen (se t.ex. Fischer 1985, Jorde och Ling-
le 1988, Bennetts et al. 1990, Watson et al.
1991, Brown 1993). Dessa studier rör mest
den vithövdade havsörnens vana att stjäla
andra rovfågelsarters, kråkors och måsars
föda, liksom inomartskleptoparasitism.
Grubbs (1971) iakttagelser liknar mina
ovan presenterade observationer. Han be-
skriver hur vithövdade havsörnar satt på
isen och iakttog en flock dykande storskra-
kar och flög ut och attackerade dem när de

hanterade fiskar som tog mer än 5–10 sek-
under att svälja. Storskrakarna reagerade
med att dyka men släppte ibland fisken. Tre
av elva sådana örnattacker lyckades.

Referenser

- Bennetts, R. E., McClelland, B. R. and Caton,
E. L. 1990. Aerial piracy by Bald Eagles:
success of aggressors and followers.
Northwestern Naturalist 71:85-87.
- Brown, B. T. 1993. Winter foraging eco-
logy of Bald Eagles in Arizona. *Condor*
95:132-138.
- Brown, L. M., Urban E. & K. Newman, K.
1982. *The Birds of Africa, Vol. 1.* Acade-
mic Press, London.
- del Hoyo J., Elliott, A. & Sargatal, J. (ed.).
1992. *Handbook of the Birds of the World,*
Vol.1. Lynx Edicion, Barcelona.
- Fischer, L. 1985. Piracy behavior of winte-
ring Bald Eagles. *Condor* 87:246-251.
- Grubb, T. C. 1971. Bald Eagles steal fish
from Common Mergansers. *The Auk*
88:928-929.
- Hallberg, L.-O. 2001. Åsnen – örnarnas sjö.
Kungsörnen 2001:9-15.
- Helander, B., Ekman, B., Hägerroth, J.-E.,
Hägerroth, P.-Å., & Israelsson, J. 1989.
Dräktkaraktärer hos havsörnar med
känd ålder. *Vår Fågelvärld* 48:313-334.
- Jorde D. G. & Lingle, G. R. 1988. Klepto-
parasitism by Bald Eagles wintering in
south-central Nebraska. *Journal of Field*
Ornithology 59:183-188.
- Källander H. 2006. Interspecific klepto-
parasitism by four species of gull *La-
rus* spp. in South Sweden. *Ornis Svecica*
16:127-149.
- Watson J. W., Garrett, M. G. & Anthony, R. G.
1991. Foraging ecology of Bald Eagles in
the Columbia River estuary. *Journal of*
Wildlife Management 55:492-499.

Hans Källander
hans.kallander@telia.com

Med kikare och kaffetermos – Handbok i fågelskådning

Magnus Ullman

APUS förlag 2020

Häftat (flexband) 168 sidor

Naturbokhandeln 220 kr

Allt fler blir fågelintresserade, men det är ont om bra introduktionsböcker. Denna nya bok av Magnus Ullman kan vara intressant för mindre erfarna skådare.

En introduktion om var i sin omgivning man kan titta på fåglar följs av ett omfattande kapitel om fågelskådning. I detta får läsaren en grundlig genomgång av fältklädsel, val av handkikare / tubkikare / kamera med tele, när på dygnet man skådar (fågelsång / nattsångare / olika slags sträck / födosökande rastare), litteratur, fågelklubbar, exkursion, samt arter som är lätta att förväxla. Ullman går igenom hur fåglar kan skilja sig åt vad gäller form, hållning, habitus, detaljer, storlek och beteende. Här finns en källa att ösa ut med massor av bra tips, t.ex. att alltid ha ögonmusslorna nere på handkikare; att handledsvärmare är kanon vid sträckräkning; hur man arbetar sig genom terrängen med handkikaren för att upptäcka fåglar; vad "kustlabben går två under" egentligen betyder; att dåligt väder kan vara bra väder; en snabbkurs i sjöfågelsträckräkning; och om hur man använder sig av Artportalen. Riktigt många användbara tips, inte bara för nybörjarna. Kapitlet följs av ett kort avsnitt om holkar och fågelmatning.

Därefter blir det mer avancerat, och sjuttio sidor följer om hur fåglar ser ut. Här har erfarna skådare mycket att hämta, medan det blir många nya begrepp för nybörjarna. Det handlar om fjädergrupper, vingband, ålder, dräkter och ruggning. Begrepp som tertialer, handpenneprojektion, innerfansinskränning och karpaltäckare reds ut. Några sidor ägnas åt näbbformer och systematik. Texten är mycket pedagogisk och rikt illustrerad med diagram och Ullmans egna fågelbilder. Exempelvis visar diagram vilka månader en viss art har dundräkt / juvenil dräkt / 1:a vinterdräkt / 1:a sommar dräkt / 2:a vinterdräkt. Diagrammen kompletteras med fågelfoton som illustrerar de olika dräkterna och

med pilar och kommentarer om vad man ska lägga märke till.

Nästa del av boken handlar om skådarstrategi, om vart ska man bege sig i olika vind- och väderlägen. Läsaren introduceras i rovfågelsträckskådning, havsfågelskådning och sjöfågelsträckskådning. Man får tips om bra lokaler i Sverige för att skåda havsfågel och sjöfågelsträck. De som vill få ut maximalt av en vår-/sommarvecka i Norrland bjuds på en rad bra fjäll- och tajgalokaler. Mycket användbart!

Det avslutande fenologikapitlet är väl genomarbetat. Det inleds med en serie tips av slaget "Om du tror dig se en lövsångare före 5 april – så är det stor risk att fågeln är en gransångare". Därefter kommer inte mindre än 20 sidor med fenologidiagram för 280 fågelarters uppträdande månad för månad i Götaland / Svealand / Norrland. Mycket lättöverskådligt och en fantastisk sammanställning. Något man kanske väntat sig att hitta i *Svensk fågelatlas* snarare än i *Med kikare och kaffetermos*.

Börja skåda fågel (BSF) av Sahlstrand & Stenvång Lindqvist är en sedan elva år etablerad bok för oerfarna skådare. Hur skiljer sig *Med kikare och kaffetermos* (MKK) mot BSF? Lite raljant

kan man säga att medan MKK är av en lärobok eller en samling artiklar från *Vår Fågelvärld*, så har BSF mer drag av en glad broschyr från Naturum. BSF har ett lätt anslag med många foton av glada skådande människor och kapitel som: "Det är kul med fåglar", "Närskådning på sommarstället", "Första steget in i fåglarnas värld", "Med StOF till Öland" och "Drag på fåglar". MKK handlar mindre om kaffetermosar än man kan tro, och är istället mer av en nödvändig genomgång innan man ger sig ut. Den har i huvudsak foton på fåglar med detaljer markerade, pedagogisk grafik, och kapitel som: "Upptäcka fåglar", "Habitus eller detaljer?", "Håll reda på fjädergrupperna", "Systematik och namngivning" och "Vindavdrift och flyttning". Böckerna har alltså olika ansats och kompletterar därför varandra.

Saknas då något i den ganska fokuserade *Med kikare och kaffetermos*? Jag saknar kanske tips till läsaren om att prova på något mer, t.ex. ringmärkning på en fågelstation, standardrutiner / inventering, eller årskryss / microbirding / artsamlande.

Det kan vara värt att notera att det är en (som undertiteln anger) handbok i fågelskådning, men inte en bok om fåglarnas liv och flyttning, inte en bok om fågelskydd, och inte heller en bok om kamratstämningen under drag på sällsynta arter, eller hur mysigt man har det tillsammans på fågelexkursioner. I kapitlet "Exkursionen" får läsaren råd om att aldrig tappa fokus under en fika: "Att fika tillsammans är alltid trevligt. Men om man sitter och spanar sträck är det bättre att dela upp fikat eftersom uppmärksamheten hjälplöst minskar med en kaffekopp i ena handen och en macka i den andra. Man får turas om att hålla vakt."

Med kikare och kaffetermos är en faktaspäckad bok om fågelskådning med massor av användbara tips för skådaren. Boken bör tilltala såväl de som just börjat titta på fåglar som lite mer erfarna skådare. Jag rekommenderar den varmt!

MIKAEL ARINDER

Vingar och verser

Eva Kronvall (foto)

Ylva Silverbern (text)

Solvändan förlag

Hård pärm 157 sidor

Beställes från ylva@rotfast.se

295 kr + frakt

Detta är en vacker bok. Eva Kronvall bör närmast beskrivas som fotokonstnär även om hon själv beskriver sig som "fågelfångare" med kameran redo för ständigt nya inblickar. Bilderna i boken har en estetisk vinkling som är påtaglig. Boken är således inte att snabbt titta i och läsa. Den ska begrundas och avnjutas i lugn och ro. Ibland är fågeln nära, ibland är den liten i ett stort sammanhang.

På 157 sidor i formatet 245 x 174 mm presenterar Eva Kronvall ögonblick från möten i de skånska marker hon mestadels rör sig i. Att i en digitaliserad tid som nu och med oräkneliga bilder på fåglar och andra vilda varelser i alla möjliga sammanhang och fora publicera en

riktig bok, en pappersbok, är berömvärt. Den är vältryckt (i Polen) med tjocka pärmar. Några bilder är svartvita och det är inte alls dumt i rätt sammanhang.

Fotomaterialet är dock bara ena halvan av boken. Resten är poesi. Kombinationen fåglar och dikter är närmast en raritet. Detta må man nog beklaga eftersom fåglarnas och naturens skönhet borde inspirera många poetisk ådra. Tidigare har vi mött Niklas Törnlands och Helena Heymans verk.

I *Vingar och Verser* ackompanjeras varje helhetsbild eller uppslag av en dikt av Ylva Silverbern. Poemen är på mellan ett halvt och ett helt dussin rader. Ibland anknyter de direkt till fotomotivet, en del reflekterar livet och dess skeenden bortom bilden, några finner jag svåra att greppa. Precis som bilderna ska versraderna intagas lugnt och eftertänksamt.

Härvidlag vill jag ge *Anser*s läsare ett smakprov. På sidan 31 har en råka landat på en grästuva, helt omgiven av vårligt vatten. Den tycks ha hejdat sig ett flyktigt ögonblick för att betrakta sin spegelbild. Visst ser den sig själv med sin skarpa blick, men vad den upplever får vi aldrig veta och kan aldrig riktigt föreställa oss. Men Ylva Silverbern har fångat en situation där tiden tycks ha stannat upp några sekunder: "Låt mig få stanna/just här/just nu/där min ensamhet speglas/och upphör/där flykten är möjlig/men oviss/där marken är nära/men skör". En vardaglig råka kan ge oss mycket, med rätt uttolkning.

ARNE OHLSSON

Insekternas planet

Anne Sverdrup-Thygeson

Volante 2018

Pocket 212 sidor

Naturbokhandeln 79 kr

Kanske har ni redan hört Anne Sverdrup-Thygesons sommarprat 2019? I så fall känner ni igen det lättsamma men faktaspäckade berättandet om insekternas fantastiska värld i denna bok. I korta berättelser med titlar som t.ex. "Små varsel med smart design", "Sex för sexbenta" och "Insekter som vaktmästare" får vi en spännande inblick i insekternas miniatyrvärld.

Norska biologiprofessorn Anne Sverdrup-Thygeson, som till vardags bl.a. forskar på insekter i död ved, har med *Insekternas planet* fått internationell uppmärksamhet och boken känns nästan som en propagandaskrift till förmån för insekterna. Förutom mängder av spännande fakta boken igenom påpekar författaren hela tiden hur viktiga insekterna är i våra ekosystem, inte bara för att pollinera växter utan även som nedbrytare och som föda åt andra organismer. Bokens undertitel är också *Om småkrypen vi inte kan leva utan*.

Insekternas planet är som sagt faktaspäckad och det radas upp udda, bisarra, roliga och märkliga insektsbeteenden sida upp och sida ner. Till slut blir det nästan för mycket av det goda. Det blir så många "Visste du att?" att man inte hinner smälta och fördjupa sig i alla olika delar av naturens under. Kanske hade boken vunnit en del på lite mer fördjupning inom vissa områden, nu blir det ibland en översikt som är riktigt underhållande att läsa, men som sedan lätt flyter förbi. Fördjupning finns dock att få, i slutet av boken finns en generös referenslista.

Insekter är fantastiska. Boken *Insekternas planet* kan nog för många bli en aptitretare. Nästa steg är att gå ut i naturen, kanske med kameran i hand och med Internet som bestämningshjälp, och titta närmare på dagfjärilar, nattflyn, grashoppor eller skalbaggar!

PETER ELFMAN

Livets tunna väggar

Nina Burton

Albert Bonniers Förlag 2020

Inbunden 272 sidor

Adlibris 214 kronor

Att äga en bit mark, om än liten, kan ge känslan av att "på allvar" vara delaktig i de naturskeenden som pågår där. Ensam är aldrig den människa som anser sig ha bestämmanderätt över platsen. Ständigt finna andra varelser där, ofta små, som mestadels är långt viktigare än människan. Och de har funnits där långt tillbaka i tiden. Äganderätt är ett konstruerat människopåfund, och något vi borde grunna på mer än en gång, i stället för att bara sträva efter total makt över markbiten. Har man öppna sinnen och vetgirighet kan allt detta inspirera till inblickar som leder åtminstone en bit in i andra varelsers tillvaro.

Detta är utgångspunkten för Nina Burtons essäbok *Livets tunna väggar*. Den är personligt skriven på ett underhållande sätt men är i hög grad en bok att plocka kunskapsbitar ur. Hon varudeklarerar sin bok som "En essäberättelse om ett lyhört hus och en natur full av språk". Hon har tidigare skrivit tolv böcker i olika ämnen. Detaljer om huset och familjen kanske inte intresserar alla läsare, men behållningen av att läsa om trädgårdens och grannskapets fåglar och bin, myror och ekorrar, råvar och grävlingar är stor. Nina Burton är påläst och skicklig i att presentera kunskaperna för läsaren. Ett bi på blombesök tillmäts lika mycket fascination som

ett mäktigt vårdträds många år. Kunskapskällorna redovisas på så pass mycket som 13 sidor. Det blir aldrig torrt med ovidkommande detaljer. I stället får vi följa med på en berikande tour de force på 272 sidor, vältryckta i Litauen.

Många av naturhistoriens stora namn finns med på färden och så ska det vara för förståelsen av våra förhållningssätt till livet och döden, empiriskt förvärvade insikter och tidspräglade värdegrunder. Bokens upplägg med fakta och tankeutflykter på välformulerad prosa känns helt rätt. Kapitlen, sju till antalet, har rubriker som "In i naturen", "Myrväggen" och "En vild marks kraft".

Var Nina Burton har sin lantliga bit på jorden framgår inte tydligt, men det förefaller vara någonstans i Stockholmstrakten.

ARNE OHLSSON

Meddelanden från SkOF:s styrelse angående årsmötet

SkOF:s årsmöte 2021 kommer att hållas enbart i digital form på grund av coronapandemin.

Det innebär dessvärre att endast medlemmar som har tillgång till en dator eller en smartphone kan delta. Det behövs dock ingen mikrofon eller kamera. Endast internetuppkoppling krävs. Om du inte själv har detta, men ändå vill följa årsmötet, så återstår bara möjligheten att du slår dig ihop med en kamrat som har denna utrustning!

För att delta i årsmötet måste du föranmäla dig på en blankett som du kan hitta på www.skof.se. Där fyller du i ditt namn och din e-postadress m.m. Alternativt kan du skicka samma info till Eva Engberg, seeveg@gmail.com. Anmälan måste ha kommit in senast 7 mars. Därefter får du per e-post en zoom-länk som bara gäller för årsmötet. Genom att klicka på länken deltar du i årsmötet.

Eventuella omröstningar under årsmötet kommer också att ske digitalt.

Lennarth Blomquist och kajorna

Kajan tillhör de arter som har ringmärkts i mycket stor omfattning i Malmöområdet. Det var Lennarth Blomquist som ringmärkte i Pildammsparken i stor skala under flera decennier, inte minst under 1980–2000-talen. Främst handlade hans ringmärkning om skrattnåsar och därefter kaja. Men även åtskilliga gräsänder, fiskmåsar, gråtrutar och många andra fick sina ringar påsatta av Lennarth. Han har t.ex. många intressanta återfynd av viggas från Ryssland.

Lennarth har nu dragit sig tillbaka men hans ringmärkning lever vidare i form av mycket intressanta återfynd. Det handlade ju till stor del om långlivade fåglar och då handlar det ofta om 20–30-årsperspektiv. En ringmärkare får alltså ha tålamod, särskilt om man vill få ett åldersrekord.

Det fanns de som undrade över meningen med att ringmärka tusentals kajor i Malmö och en del kritik hördes från olika håll. Men idag kan vi konstatera att hans ringmärkning av dessa kajor varit värdefull. Verksamheten har kanske inte kastat jättestort ljus över kajornas rörelser, men ett annat fenomen har kunnat beläggas ganska säkert, nämligen ålderns betydelse för färgfelet gradvis grånande. Vi skrev om detta i Anser 2:2019 och sedan dess har ytterligare några ringmärkta, grånande kajor kunnat avläsas. Och de har också varit gamla – äldre än de 15 år vi nämnde i vår text 2019. Den senaste sågs i stadsdelen Nydala i oktober 2020. Denna kaja var ringmärkt som årsunge i december 2002 och alltså drygt 18 år vid observationstillfället (Foto 1).

Foto 1. 18-årig kaja med färgfelet "gradvis grånande". Foto: Kenneth Bengtsson.

Foto 2. Sveriges äldsta kända kaja var 20 år och 2 månader vid fototillfället.
Foto: Kenneth Bengtsson.

Lennarths ringmärkning av kajor gav alltså ett nästan säkert svar på en fråga som förmodligen inte ens anades när ringarna sattes på. Ringmärkning handlar således inte bara om att bekräfta förflyttningar mellan punkt A och B.

Lennarths ringmärkning har också resulterat i minst tre svenska åldersrekord och två av dem har vi nämnt i tidigare *Anser* nämligen skrattnås (29 år 10 månader) och fiskmås (30 år 11 månader). Det senaste svenska rekordet gäller just en kaja och den avlästes i Slottsparken i Malmö i september 2020. Kajan var då 20 år och två månader gammal och fortfarande i livet (Foto 2).

Nyare metoder som ljusloggar, satellit-sändare och andra tekniska underverk ger givetvis mycket snabbare och bättre svar på frågor om fåglarnas rörelser. Men frågor

Lennarth Blomquist ringmärker en kaja.
Foto: Anders Åkesson.

vars svar ligger åtskilliga år bort är beroende av ringar runt höger eller vänster ben!

Efter att denna text skrevs nåddes vi av beskedet att Lennarth lämnade oss för gott 28 november 2020 vid 80 års ålder. Utöver hans idoga arbete med ringmärkning var han också en avhållen vän och kunskapsbank, inte minst för oss på Fågelskydd Spillepeng och vi saknar honom mycket. Lennarth sa vid flera tillfällen att "många av dem kommer att överleva mig". Det handlade då om ringmärkta fåglar, framför allt om skrattnåsar. Så blev det också och när vi nu ser ringmärkta kajor, skrattnåsar och andra av Lennarths paraderarter blir de en påminnelse om en av Sveriges främsta ringmärkare. Hans arv kommer att leva vidare genom ännu fler intressanta återfynd.

KENNETH BENGTSSON
FÅGELSKYDD SPILLEPENG

Naturupplevelser med hemleverans

När dessa rader skrivs pågår ännu coronapandemin och vi upplever alla en märklig tid. En effekt är att fler människor söker sig ut i naturen, inte minst nu när det är svårt eller omöjligt att genomföra de resor vi sedan årtionden har tagit för givna. Att upptäcka naturen, eller återupptäcka, är nyttigt på många sätt men det leder också till slitage och störningar av det vilda. Allt detta kolliderar med att en stor del av befolkningen lever allt fjärrare från naturen. För miljoner människor är naturen "icke existerande", både i livsstilen och i sinnevärlden. Artkunskap har blivit allt sämre, som Kenneth Bengtsson påpekade i *Anser* 2020:4.

Om man uppskattar naturen borde man hysa positiva känslor för den – och försvara den mot alla de krafter som hotar och förstör. Nog känner man mest för naturen och de vilda varelserna i samband med de egna upplevelserna därute. Samtidigt får många människor, i största bekvämlighet, sina naturupplevelser så att säga "ställföreträdande" från TV-rutan.

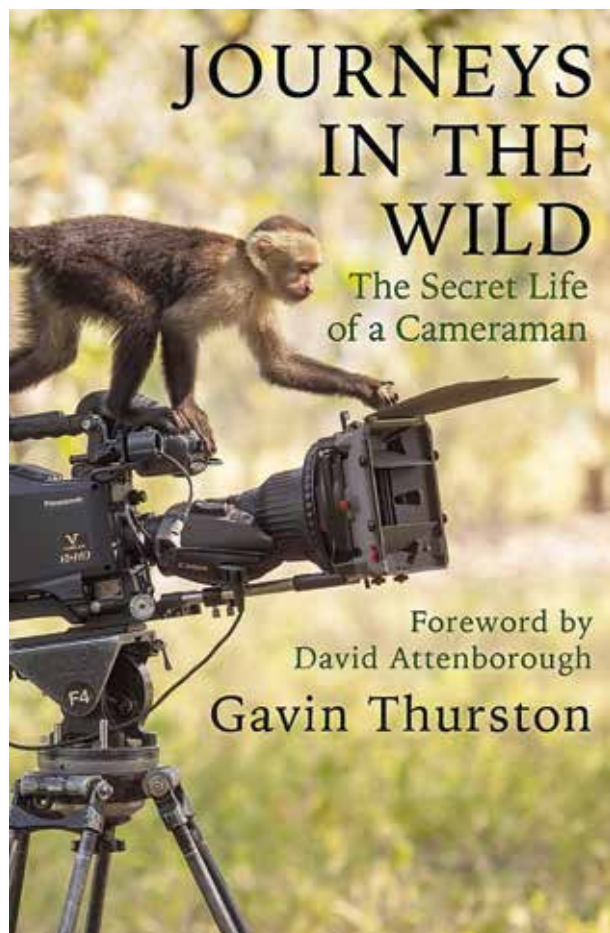
Naturprogram har funnits på TV sen mediets barndom. Således har det funnits, och finns fortfarande, en publik av volym trots all annan utveckling som lockar i den människoskapade världen.

Sverige har haft ett flertal talangfulla och produktiva naturfilmare, alltsedan Bengt Bergs (1885–1967) och Arne Sucksdorffs (1917–2001) dagar innan färgfilm fanns tillgänglig. Längst torde Jan Lindblad (1932–1987) ha nått, initialt med filmer från svensk natur och sedan med flera TV-serier från Karibien, Sydamerika och Indien. Han fick en avsevärd betydelse i sitt sätt att popularisera det vilda. På hemmaplan har Ingemar Lind, Lars Åby (1939–2009), Bo Kristiansson och inte

minst Mikael Kristersson låtit oss avnjuta många minnesvärda filmiska inblickar i andra varelsers liv och naturens inspirerande skönhet. Många av dessa filmer var i stort sett ensamfilmares verk. Så går det knappast till längre. Ramarna har vidgats till stora produktioner med hela team bakom kamerorna och ekonomiska resurser på en helt annan nivå. Härtill krävs stora produktionsbolag. Dessa tar oss följaktligen till nya höjder i fångandet av naturens skeenden. Med höga förväntningar på närbilder och dramatik och väldiga scenerier krävs stora arbetsinsatser, dyr och tung utrustning och internationella samproduktioner.

I en tid av utbredd främlingskap gentemot naturen och vilda varelsers betydelse och rätt att existera menar jag att TV:s naturprogram inte ska underskattas. Även i denna bransch finns förstås mindre seriösa och tveksamma inslag men de som inte minst Sveriges Television med Kunskapskanalen inköper och visar är seriösa, oerhört skickligt filmade och ger åtskilliga tittare stunder av fascination framför televisionen, varje vecka. De tar oss med till alla delar av vår planet och i verkligheten skulle vi bara kunna uppleva skärvor av allt som visas. SVT:s mångårige naturfilmspresentatör Arne Weise (1930–2019) menade att naturfilmerna är den perfekta kombinationen av underhållning och kunskap. Den slutliga redigeringen avgör ju vad vi får se men huvudsaken är sakens ämnenheten även när olika filmsekvenser sätts samman.

Fortfarande är publiken stor och varje tittare, oavsett var i världen, som genom naturfilmerna blir positivt inställd till naturen och de kännande varelserna där är viktig. Hur fantastisk naturen är kan ald-

rig påpekas och visas för mycket. Som vi hör dagligen ser det riktigt illa ut med naturens framtid. Utifrån grundproblemet att vi är så ohållbart många *Homo sapiens* med stora och fortsatt växande krav och att vi blir ännu fler är åderlåtningen av naturen inne på en katastrofal väg.

Att vara naturfilmare är ett fantastiskt jobb men det kräver kolossalt tålamod. Det är ofta obekvämt i hårt klimat från snöstormar till ökenhetta och svårtillgänglig terräng från bergstoppar till grottor, i ångande regnskogar och på världshaven. Ibland är det direkt farligt. Naturfilmarna kämpar på under förhållanden som vi har

lite inblick i och som vi borde vara mer tacksamma för när vi sitter bekvämt hemma i soffan och stugvärmens och tittar. Bakom även korta filmsekvenser, allt som oftast imponerande, ligger i regel dygns eller veckors arbete. Naturfilmning är rimligtvis politiskt neutral men i diktaturer och instabila länder kan arbetet i fält ändå vara svårt eller ibland omöjligt.

Kameratechnikens utveckling har gjort, och gör, stora framsteg. Filmsekvenserna avslöjar livet allt mer ingående. Mörkerfilmade djur är inte längre flimrande skuggvarelser. Kameraförsedda drönare används ofta för landskapsöversikter och djurs rörelser på marken och i luften. Utplacerade kameror fångar djuren där de inte skulle våga visa sig om en fotograf fanns på plats.

Några böcker har skrivits om filmarnas fältliv men inte många, inte ens på engelska som det förefaller. Men en spännande och god inblick i naturfilmmande jorden runt, på samtliga kontinenter, ger *Journeys in the Wild* med undertiteln *The Secret Life of a Cameraman* av Gavin Thurston (Seven Dials, pocket 2019, 438 sidor). Han är en del av många av de stora kvalitetsproduktionerna från BBC och har således arbetat med David Attenborough som uppges vara den person som sett mer än någon annan av vår planet – och vad vi gjort med den. Sir David har också skrivit förord i *Journeys in the Wild*.

ARNE OHLSSON
LUND

När lämnar fågelungarna "hemmet"?

Med hem menar vi boet där äggen ruvats och där ungarna kläckts (fötts). Alla fågelungar har en sak gemensam: de kläcks ur ägg som ruvats i ett fågelbo. Men vad händer sen?

Enkelt kan sägas att det finns två sorters fågelungar: de som kläcks nakna eller nästan nakna och sådana som kläcks med dunbeklädd kropp och som har fullt utvecklade ben som fungerar att gå med. De nakna kallas för bostannare och de dunbeklädda för borymmare.

Vi börjar med den sista gruppen – borymmarna. Ett typiskt exempel som alla känner till är höns. Änder, svanar, gäss och vadare är andra exempel på borymmare. Dessa fåglar ruvar sina ägg ganska länge och ungarna är väl utvecklade när de kläcks ur äggen. De kan alltså gå eller simma från första dagen och de lämnar därför sina

bon omedelbart eller efter få dagar. Ungarna följer sina föräldrar (oftast honan) och många av dem hittar själv sin föda. De kan hålla värmen kortare eller längre stunder beroende på vädret, men föräldrarna behöver värma dem regelbundet de första veckorna. Hönsfåglarnas ungar (kycklingarna) utvecklas dessutom mycket snabbt och de kan flyga korta sträckor redan vid cirka en veckas ålder. Den egenskapen är hönsfåglarna ensamma om, åtminstone bland svenska fåglar.

Den andra gruppen, de som stannar i bona, är inte så utvecklade när de kläcks ur äggen och de får all mat av föräldrarna under sin uppväxt. I denna grupp finns bl.a. rovfåglar, duvor, hackspettar och tättingar (småfåglar och kråkfåglar). Många är helt nakna när de kläckts och föräldrarna (oftast honan) behöver hålla dem varma.

Fyra dagar gammal ringduveunge – en bostannare trots det tunna duntäcket. Foto: Kenneth Bengtsson.

Strandskata med sin borymmande dununge. Foto: Anders Åkesson.

Rovfåglar och duvor har en tunn dunbeklädnad när de kläcks men är helt knutna till boet under hela uppväxten och behöver värmen av en förälder de första veckorna.

Men bland bostannarna finns det några som inte stannar kvar under hela uppväxten, t.ex. ugglor och trastar. Hos ugglorna växer ben och vingar fort och de kan därför lämna boet flera veckor innan de är helt färdigväxta. De tar sig då fram i träden genom att klättra och småflaxa sig fram. Trastarnas ungar lämnar också sina bon innan de är helt flygfärdiga. De tillbringar därefter ett par dagar på marken innan de kan flyga. Anledningen tros vara att kullen därmed är säkrare mot rovdjur. Istället för att rovdjuret hittar alla ungarna i boet får den leta efter fyra eller fem ungar bland buskar och snår.

KENNETH BENGTTSSON
ARLÖV

Med kikare och kaffetermos
Grundkurs i fågelskådning
på Österlen

Kursledare:
Magnus Ullman

9–11 april 2021
9–11 maj 2021
Max 8 deltagare

brantext
RÅKULLE
VANDRARHEM

Boka på:
www.rakulle-vandrarhem.se/fagelkurs

Anne Thorsell

Att med ritstiftet fånga fåglar i utmärkande situationer,
som ofta ger språkliga anspelningar som vi finner träffsäkra,
är Anne Thorsells specialitet sedan många år.

Annes teckningar fångar vår uppmärksamhet i kluriga korsord och belyser
med humor vardagliga situationer såväl som vårt sökande efter rariteter.

Inte många tecknar fåglar så här!

Jag har skådat fågel och tecknat sedan tio-årsåldern. Inte alltid så intensivt, men båda intressena har hängt med genom livet.

Fågelskådningen började hemma vid fågelbordet med en gråsiskas röda hätta – den var så oväntat fin. Mamma anmälde mig till en fågelkurs och vi åkte på exkursioner. Vid ett tillfälle liftade jag och en kamrat ut ur stan för att titta på en strömstare. Detta uppskattades inte direkt av föräldrarna, men ansågs ändå som ett bevis på engagemang.

I skolan ritade jag karikatyrer av kamraterna och nidporträtt av lärare. Skämtteckningar blev min specialitet. Men jag skaffade aldrig någon konstnärlig utbildning. Att teckna var länge bara en hobby.

Under 1970-talet arbetade jag som sekreterare på Sveriges Exportråd, där jag hade många roliga år. Trots det trivdes jag inte i längden med att vara instängd på dagarna. Jag längtade ut till natur och fågelskådning.

1985 upptäckte jag av en slump att jag kunde tjäna mitt uppehälle på att handtex-

ta serietidningar. Utländska serier översattes och sedan textades svenska in för hand i pratbubblorna. Jag började arbeta som frilansare, jobbade hemma på kvällarna och kunde vara ute och leka på dagarna!

I början av 2000-talet hade nästan allt behov av handtextade serier försvunnit, men jag anpassade mig och började översätta och datortexta i stället. Jag kunde fortfarande ha kvar min frihet! Det har nu gått 35 år och jag försörjer mig huvudsakligen på samma sätt än idag. Ja, jag är pensionär också - det höll jag på att glömma.

Genom arbetet med serietidningar fick jag även illustrationsuppdrag. Hobbyn att teckna uppgraderades till ett av mina levebröd. Under flera år tecknade jag bilder till serietidningar, Pixi-böcker, korsordstidningar, tröjtryck, dekalerna. Sedan smälte tecknandet och fågelskådandet ihop ordentligt, när jag under några år på 2000-talet gjorde illustrationer i *Roadrunner*. Detta ledde även till att jag erbjöds göra vinjettbilder i Gigi Sahlstrands och

Eva Stenvång Lindqvists bok *Börja skåda fågel*, ett uppdrag som jag fortfarande är mycket stolt över.

Under 2010 kom jag plötsligt på att jag kunde konstruera korsord själv – inte bara illustrera andras. Till tidskriften *Fågelvännen* gjorde jag sedan både korsord och andra teckningar – tills *Fågelvännen* uppgick i *Vår Fågelvärld* 2016.

Vår Fågelvärld har sedan dess innehållit mina fågelkryss, som många anser har blivit knepigare med åren. Det kan nog stämna, för jag anstränger mig att hitta på roliga och luriga frågor, för att själv ha skoj. Mina fågelbilder har alltid varit skämtteckningar – den nischen har passat mig. Det finns dessutom så många andra som skickligt målar eller tecknar naturtroget. Därför tänker jag att mina fågelkarikatyrer kan behövas för att muntra upp. Men det är viktigt för mig att fåglarna ändå går att artbestämma. Många gånger är det också avgörande för att en bild ska fungera som illustration.

De flesta av bilderna i denna presentation kommer från mina fågelkorsord. Lösningss meningar finns nedan i faktarutan.

Jag fortsätter även under 2021 att konstruera korsord till *Vår Fågelvärld*. Hoppas ni löser dem där!

Anne Thorsell (född 1948)
Rörstrandsgatan 25
113 41 Stockholm
annethorsell@yahoo.se

Annes verk:

1. Fågelvännen. (Sidan 66).
2. Falsterbo – vinjett ur "Börja skåda fågel". (Sidan 67).
3. Olycksörp och muntergök. (Föreg. uppslag, vä. överst).
4. Har en nöd att knäcka. (Föreg. uppslag, vä. nederst).
5. Var fågel sjunger efter sin näbb. (Föreg. uppslag, hö. överst).
6. Triss i kungar. (Föreg. uppslag, hö. mitten).
7. Håller masken. (Föreg. uppslag, hö. nederst).
8. Rubinnäktergal. (Ovan).
9. Livat i holken. (Motstående sida).

Foto: Hans Bister.

LOKALKLUBBARNAS PROGRAM VÅREN–SOMMAREN 2021

*Alla SkOF:s medlemmar är välkomna att delta i lokalklubbarnas programverksamhet.
Om inte annat anges gäller ordinarie samlingsplats.*

På grund av pågående covid-19-pandemi och rekommenderade förhållningssätt från myndigheterna har en del lokalklubbar valt att avvakta med att fastslå vårens program.

Ändringar kan komma att ske i sista minuten. För aktuell information hänvisas till respektive lokalklubbss hem- och facebooksidor.

Datum	Programpunkt	Arrangör
Mars		
7	Fåglar längs Linnérundan. Samling kl. 09.00 på Naturums parkering.	NöSkF
10	Fåglar längs Linnérundan. Samling kl. 09.00 på Naturums parkering.	NöSkF
14	Slottsparken, med årsmöte. Samling utanför Stadsbiblioteket kl. 09.00.	MO
14	Ev. Pulken om tranorna kommit, Friseboda. Samling Ica Kvantum Hörby kl. 07.00.	GJUSE
14	Tidiga vårtecken med Mats. Samling kl. 09.00 på Naturums parkering.	NöSkF
17	Fåglar längs Linnérundan, samling 09.00 på Naturums parkering.	NöSkF
17	Ugglekväll på Svedberga. Samling kl. 20.00 på Svedberga gård.	KOF
20	Tidiga vårfåglar med Hans vid Råbelövssjön. Samling kl. 08.00 på Naturums parkering.	NöSkF
21	Fåglar längs Linnérundan. Samling kl. 09.00 på Naturums parkering.	NöSkF
24	Fåglar längs Linnérundan. Samling kl. 09.00 på Naturums parkering.	NöSkF
27	Fåglar i Malmös närhet. Samling kl. 08.00 Västra Stationstorget i Lund.	Gladorna
28	Kåseberga. Samling kl. 07.00 i Kåseberga hamn.	LFK
28	Orrspelsekursion till Simlångsdalen, Halland. Samling kl. 04.30 på Rasta Hallandsåsen.	KOF
28	Ejdersträcket i Kåseberga. Samling Ica Kvantum Hörby kl. 07.00.	GJUSE
28	Tidiga vårfåglar i Linda Niklassons hemmamarker. Samling kl. 09.00 parkeringen vid Maxi i Bromölla.	NöSkF
31	Fåglar längs Linnérundan, samling 08.00 Naturums parkering.	NöSkF
April		
2	Fåglar längs Linnérundan. Samling 08.00 Naturums parkering.	NöSkF
4	Annandag påskfåglarna på Håslövs ängar. Samling parkeringen Håslövs ängar kl. 08.00.	NöSkF
5	Måndagsträff i Ängelholm. Samling kl. 18.00 ICA Maxi.	KOF
6	Pildammsparken. Ordinarie samlingsplats kl. 18.00.	MO
7	Fåglar längs Linnérundan. Samling kl. 08.00 Naturums parkering.	NöSkF
10	Vindexkursion. Samling 07.00 på Västra Stationstorget i Lund.	Gladorna
11	Fåglar längs Linnérundan. Samling kl. 08.00 Naturums parkering.	NöSkF
11	Skrylle. Samling kl. 07.00 vid Naturum.	LFK
12	Måndagsträff i Höganäs. Samling kl. 18.00 City Gross.	KOF
14	Fåglar längs Linnérundan. Samling kl. 08.00 Naturums parkering.	NöSkF
17	Vårfåglar med Greger Flyckt. Samling kl. 07.00 Naturums parkering.	NöSkF
18	Fåglar längs Linnérundan. Samling kl. 08.00 Naturums parkering.	NöSkF
19	Måndagsträff i Helsingborg. Samling kl. 18.00 Olympiaskolan.	KOF
21	Fåglar längs Linnérundan. Samling kl. 08.00 Naturums parkering.	NöSkF
21	Fågelmorgon i Botan kl. 06.00-08.00. Samling grinden vid Tunavägen.	LFK
24	Fåglar i Mittskåne. Samling kl. 07.30 på Västra Stationstorget i Lund.	Gladorna
24	Fåglar längs Linnérundan - nr 400 - Samling kl. 08.00 Naturums parkering.	NöSkF
25	Gäddängen Fulltofta. Ordinarie. Samlingsplats kl. 08.00. Ingen samåkning.	MO
25	Krankesjön. Samling kl. 06.00 vid Stensoffa Ekologiska Station.	LFK
25	Vårfåglar på Näsby fält med Emil Andersson-Fristedt. Samling kl. 07.00 parkeringen N Lingenäset.	NöSkF
26	Måndagsträff i Ängelholm. Samling kl. 18.00 ICA Maxi.	KOF
28	Fåglar längs Linnérundan. Samling kl. 08.00 Naturums parkering.	NöSkF

LOKALKLUBBARNAS PROGRAM VÅREN–SOMMAREN 2021 – FORTS.

Datum	Programpunkt	Arrangör
Maj		
1	Fåglar längs Linnérundan. Samling kl. 07.00 Naturums parkering.	NöSkF
3	Måndagsträff i Höganäs. Samling kl. 18.00 City Gross.	KOF
4	St Pauli kyrkogård.	
	Samling Sorgenfrivägen vid korsning med Nobelvägen kl. 18.00.	MO
5	Fågelmorgan i Botan kl. 06.00-08.00. Samling grinden vid Tunavägen.	LFK
5	Fåglar längs Linnérundan. Samling kl. 07.00 Naturums parkering.	NöSkF
8	Hallands Väderö. Samling kl. 08.00 på Västra Stationstorget i Lund.	Gladorna
8	Fåglar och grodor i Frihult.	
	Samling kl. 20.30 på parkeringen vid COOP i Veberöd.	LFK
9	Fågelskådningens dag Håslövs ångar kl. 07.00-12.00.	NöSkF
10	Måndagsträff i Helsingborg. Samling kl. 18.00 Olympiaskolan.	KOF
13	Fåglar längs Linnérundan, Kristi Himmelsfärds Dag.	
	Samling kl. 07.00 vid Naturums parkering.	NöSkF
16	Börringe mad och Äspö våtmark.	
	Ordinarie samlingsplats kl. 08.00. Ingen samåkning.	MO
17	Måndagsträff i Ängelholm. Samling kl. 18.00 ICA Maxi.	KOF
18	Nöbbelevs mosse.	
	Samling kl. 19.00 vid parkeringen i sydvästra hörnet intill 4-H gården.	LFK
19	Fåglar längs Linnérundan. Samling kl. 07.00 Naturums parkering.	NöSkF
19	Fågelmorgan i Botan kl. 06.00-08.00. Samling grinden vid Tunavägen.	LFK
22	Lunds reningsverk. Biologiska mångfaldens dag.	
	Samling kl. 07.30 vid busshållplatsen i Värpinge by.	LKF
23	Fåglar längs Linnérundan. Samling kl. 07.00 Naturums parkering.	NöSkF
24	Måndagsträff i Höganäs. Samling kl. 18.00 City Gross.	KOF
26	Fåglar längs Linnérundan. Samling kl. 07.00 Naturums parkering.	NöSkF
29	Nattlyssning i Vattenrikets vassar.	
	Samling kl. 19.45 i Lund och 21.00 Naturums parkering.	Gladorna
30	Fåglar i Falsterbo. Samling kl. 06.00.	LFK
30	Fåglar längs Linnérundan. Samling kl. 07.00 Naturums parkering.	NöSkF
31	Måndagsträff i Helsingborg. Samling kl. 18.00 vid Olympiaskolan.	KOF
Juni		
1	Öresundsparken. Samling Ribersborgsbadets brygga kl. 18.00.	MO
2	Fåglar längs Linnérundan intern. Biosfärdagen.	
	Samling kl. 08.00 Naturums parkering.	NöSkF
4	Vi lyssnar efter nattsångare med Ulrika. Samling kl. 21.00 Naturums parkering.	NöSkF
6	Nationaldagens fåglar längs Linnérundan. Samling kl. 08.00 Naturums parkering.	NöSkF
6	Nättskärror. Samling kl. 22.00 Klörenparkeringen.	KOF
9	Fåglar längs Linnérundan. Samling kl. 08.00 Naturums parkering.	NöSkF
11	Krankesjön. Ordinarie samlingsplats kl. 18.00. Ingen samåkning.	MO
12	Storkdag med märkning av ungar i Viby.	
	Samling kl. 11.00 vid gårdsbutiken Vibypotatis.	NöSkF
13	Fåglar längs Linnérundan. Samling kl. 08.00 Naturums parkering.	NöSkF
16	Fåglar längs Linnérundan. Samling kl. 08.00 Naturums parkering.	NöSkF
20	Fåglar längs Linnérundan. Samling kl. 08.00 Naturums parkering.	NöSkF
Juli		
4	Fjärilar. Samlingsplats beror på vädret.	
	Kontakta S. Nilsson 0738-433494 för info. Ingen samåkning.	LFK
11	Vadarskådning i Äspet, Åhus, med Jan Linder. Samling parkeringen kl. 07.00.	NöSkF
18	Vadarskådning i Äspet, Åhus, med Ulrika Tollgren. Samling parkeringen kl. 17.30.	NöSkF
25	Vadarskådning i Äspet, Åhus, med Sven Birkedal. Samling parkeringen kl. 07.00.	NöSkF

Kontaktpuppgifter till Lokalklubbarna i Skåne – Se nästa sida.

Lokalklubbar i Skåne

GÖINGEBYGDENS BIOLOGISKA FÖRENING (GBF) www.gbfnatur.se
Kontaktperson: Håkan Winqvist, 0725 79 48 66, familjen.winqvist@telia.com

KULLABYGDENS ORNITOLOGISKA FÖRENING (KOF) www.kof.nu
Samlingsplats: ICA Maxi (fd Brännborns), Ängelholm
Kontaktpersoner: Mats Peterz, 0706 47 31 21, info@kof.nu

LUNDABYGDENS FÅGELKLUBB (LFK) www.lundabygdensfagelklubb.se
Samlingsplats: P-platsen vid KFS, Sölvegatan 22 F, Lund (mitt emot Ekologihuset).
Kontaktperson: Lars G R Nilsson, 0706 96 51 80, lgrn@bredband.net

MALMÖ ORNITOLOGERNA (MO) www.malmorn.se
Samlingsplats: P-platsen vid Sjöllandstorg (korsningen Roskilde-/Margaretavägen).
Kontaktperson: Sven-Erik Svensson, 0706 65 64 32, svenerik.svensson1949@gmail.com

NORDÖSTRA SKÅNES FÅGELKLUBB (Nösfk) www.spoven.com
Samlingsplats: Parkeringen vid naturum i Kristianstad.
Kontaktperson: Evert Valfridsson, 044-32 30 45,
evert.valfridsson@naturskyddsforeningen.se

RINGSJÖBYGDENS FÅGELSKÅDARE (GJUSE) www.gjuse.se
Samlingsplats: Parkeringen vid ICA Kvantum i Hörby.
Kontaktperson: Lars-Olof Nilsson, 0723 93 74 14, lars-olof.nilsson1@comhem.se

COCCOTHRAUSTES (Co) – FÅGLAR I SYDÖST
Samlingsplats: Meddelas i programmet.
Kontaktperson: Bengt Celander, 0709 29 95 88

GLADORNA – NÄTVERKET RAPPHÖNAN SKÅNE
Samlingsplats: Västra Stationstorget Lund (baksidan av tågstationen).
Kontaktpersoner: Monica Pedersen, 0735 50 61 47, mOnick@hotmail.com
Eva Engberg, 0708 25 66 50, seeveg@gmail.com

Foto: Hans Cronert/Skånska Bilder..

Färskt bomaterial

På den mer än 40 kvadratkilometer stora heden vid Revinge och runt Krankesjön har nötkreaturen ett fritt leverne. I ihåliga träd och i forskarnas holkar häckar kajor. Ett bra bomaterial är mjuka, färska hår. Varför inte plocka dem direkt från djurens

ryggar? Stefan Sandelin har fångat detta på bild en vårdag när bobestyr är det viktigaste.

ARNE OHLSSON
LUND

Utspädd gröngöling

Jag hade varit ute för att fotografera rovfåglar vid Vombs ängar och Vombsjön. När jag åkte på vägen mellan Vombs by och Södergård (i riktning mot Vombs ängar) fick jag syn på denna fågel på långt håll. Jag stannade bilen och tog ett "slarvigt" foto för att kunna identifiera den hemmavid. Jag trodde inte det skulle visa sig att vara ett fynd av större intresse, så jag gick inte ens ur bilen. Jag tyckte den såg ut som en vit duva eller liknande. För att lära mig mer tar jag ofta ett snabbt foto men nu har jag lärt mig något nytt. Ta alltid en bra bild, särskilt vid ett tillfälle som detta, då jag hade gott om tid (dvs. fågeln flög inte). De mer exakta GPS punkterna där fågeln pickade var 55.6711701, 13.5415486. Klockan var ungefär 12:40 den 31 oktober.

BERIT SILOW
SÖDRA SANDBY

Foto: Brita Silow.

Redaktionell kommentar:

Det finns flera olika typer av färgfel och det är inte alltid så lätt att avgöra vilken typ det handlar om. I detta fall gissar vi på färgfelet utspädning som i korthet beror på "kvantitativ reducering av melaniner" i fåglarnas fjädrar (Ullman 2018).

Referens

Ullman, M. 2018. Missfärgade fåglar. *Fauna & Flora* 113 (4): 2-8.

Nya januariarter

Listan över nya januariarter för Skåne utökas så gott som årligen. Sedan 2009 har nya arter bara saknats 2011 och 2019.

Det blev fyra nya arter 2021. De två första är gamla bekanta och lite tråkiga i sammanhanget. Nämligen mandarinand och stripgås. Dessa är flyttade till kategori C och ska därför in på listan för januarifynd. De har noterats under åtskilliga januari-månader och blev nummer 251 och 252 på artlistan.

Art nummer 253 blev en blåhake som upptäcktes vid Tygelsjöbäcken i Malmö redan i december 2020. Den 2 januari återupptäcktes den på samma lokal och januarikrysset blev därmed ett faktum.

Art 254 på listan blev en dvärgsparv vid

Böringe våtmark som upptäcktes 3 januari. Senare under månaden sågs arten på ytterligare två lokaler i Skåne.

En svarthalsad trast som upptäcktes vid Sjöröd, Finja 18 januari blev dock ingen ny januariart. En sådan sågs redan 1901 och då i Ystad, samt en annan i Klågerup 2009. Den finns alltså med bland de 235 arterna som fanns registrerade för januari när *Skånsk Vinterfågelatlas* skrevs 2008. Fast då under namn taigatrast och med den rödhalsades vetenskapliga namn. Andra tunga januariarter 2021 var brun kärrhök och drillsnäppa, men även dessa var noterade under tidigare januarimånader.

KENNETH BENGTSSON
ARLÖV

Gott om koltrastar och rödhakar inpå knuten

Årets upplaga av *Vinterfåglar Inpå Knuten* blev ganska speciell eftersom det kom både kyla och snö i stora delar av Skåne mot slutet av januari. Innan dess hade både senhösten och den tidiga vintern karaktäriserats av riktigt mildt väder. Denna drastiska förändring återspeglas även i resultatet från räkningen. Vi ser det såväl i antalet deltagare som bland gästerna på fågelmatningarna.

Förra året noterades ett av de lägsta deltagarantalerna i Skåne i denna räkningens historia. Totalt kom det "bara" 1 450 rapporter från Skåne, vilket kan jämföras med närmare 2 100 i år. Anledningen var förmodligen att det var så mildt under räkningshelgen förra året att många inte ens hängit ut sina fågelmatningar.

Som nämdes inledningsvis började även denna vinter mildt, men i mitten av januari kom både kyla och mycket snö i stora delar av landet. Fåglar som fram till dess levt gott ute i naturen, fick ganska plötsligt betydligt svårare att hitta mat. Lösningen var att söka upp de dukade borden runt människans boningar. Och där fanns det i år mat att få! Det var många som hade välfyllda fågelmatningar, både av omtanke med fåglarna och för att få lite sällskap under den isolering som pandemin inneburit. Det sistnämnda vet vi tack vare flera kommentarer från rapportörer.

En art som sökte sig in i trädgårdarna i betydligt högre utsträckning i år än under förra årets räkning var koltrasten. Förra året noterades ett genomsnitt i Skåne på 2,1 koltrastar per rapport. I år var motsvarande genomsnitt 5,3. Nu betyder nog inte det att fler koltrastar valt att stanna kvar i Skåne denna vinter än förra. Skillnaden beror snarare på att koltrastarna i år mer eller mindre tvingades in till matningarna när marken frös och blev snötäckt ute i naturen.

En parallell till koltrasten är rödhaken. Liksom koltrasten är den i huvudsak flyttfågel i Sverige med vinterkvarter i västra och sydvästra Europa. Men som en följd av en lång rad milda vintrar har den i allt större omfattning börjat övervintra i södra Sverige. Under inled-

Foto: P-G Bentz/Sturnus.se.

ningen av denna vinter var den ganska vanlig såväl vid fågelmatningar som ute i skogarna.

I årets räkning registrerades också fler rödhakar än under något av de tidigare åren. För Skånes del gäller att inte mindre än 88 procent av alla rapporter innehåller rödhake i år. Motsvarande förra året var endast 61 procent. Dessutom är det inga stora skillnader mellan inlandskommuner och kustkommuner, ej heller mellan söder och norr respektive väster och öster i Skåne. Här ges några exempel: Höganäs (89 %), Hässleholm (84 %), Kristianstad (87 %), Osby (82 %), Vellinge (80 %) och Ystad (88 %).

Man kan nog tolka dessa uppgifter som att det över hela Skåne fanns gott om rödhakar i naturen under början av januari. När kylan och snön sedan kom, var det många rödhakar som sökte sig till bebyggelsen. Men medan koltrastar kan samsas vid fågelmatningar (särskilt när de är många), är rödhakarna starkt revirhävande och försöker jaga bort artfränder. Det innebär att de rödhakar som på grund av snö och kyla tvingades lämna ett vinterrevir ute i skogen, fick svårt att etablera sig inne vid fågelmatningarna eftersom dessa oftast var upptagna av en artfrände.

Tio-i topp-lista Skåne 2021

(förra årets placering inom parentes)

1. Pilfink (1)
2. Koltrast (8)
3. Talgoxe (3)
4. Blåmes (4)
5. Kaja (5)
6. Gråsparv (6)
7. Skata (7)
8. Råka (10)
9. Bofink (13)
10. Ringduva (12)

Tio-i topp-lista Sverige 2021

(förra årets placering inom parentes)

1. Talgoxe (1)
2. Blåmes (3)
3. Pilfink (4)
4. Koltrast (11)
5. Gulspurv (13)
6. Domherre (5)
7. Skata (6)
8. Kaja (7)
9. Grönfink (8)
10. Gråsparv (9)

Flera rapporter i år innehåller visserligen mer än en rödhake, men många är kommentarerna om att de då försökt jaga bort varandra. Med tanke på att väderprognoserna i början av februari talade om fortsatt kyla under en längre period, måste vi nog räkna med att de övervintrande rödhakarna kan komma att decimeras ganska hårt i år.

Ytterligare en skillnad mellan årets räkning och förra årets var avsaknaden av bergfinkar. Medan den var den näst talrikaste arten i Skåne i fjol, kommer den på en blygsam 17:e plats i år.

ANDERS WIRDHEIM
BIRDLIFE SVERIGE

Foto: P-G Bentz/Sturnus.se.

Tag Plats! – Lördagen 8 maj 2021

Under förutsättning att smittläget tillåter genomför SkOF traditionsenligt den skånska artsamlartävlingen Tag Plats!

Bilda redan nu lag och bestäm på vilken favoritlokal ni ska räkna era arter.

Här är förutsättningarna:

- Varje lag ska innehålla minst två personer, gärna fler.
- Räkna under ett 6-timmarspass.
- Deltagande är gratis. Samtliga deltagare måste dock vara medlemmar eller familjemedlemmar i SkOF.
- Samtliga i laget måste se eller höra arten, dock inte nödvändigtvis samma individ.

Anmälan görs senast 30 april till Lars Sundlöf, lars.sundlof@gmail.com.

Har ni frågor ring 0733 28 28 38.

Anmälan ska innehålla namn på deltagarna, lagnamn samt tänkt tävlingslokal. Av anmälan ska det även framgå vem i laget som är kontaktperson, dennes e-mail samt telefonnummer.

Mer info finns på SkOF:s hemsida www.skof.se – Föreningen, Program.

Insamlingen till stöd för Falsterbo Fågelstation fortsätter.
Fågelstationen har tilldelats 90-konto:
Pg 900301-3; Bg 900-3013
Betalningsmottagare: Skånes Ornitologiska Förening